

Maaseudun UUSI AIKA

MAASEUTUTUTKIMUKSEN JA -POLITIIKAN AIKAKAUSLEHTI

1 | 2014 | 22. vuosikerta

JULKAISIJA

Maaseudun uusi aika -yhdistys

TOIMITUSNEUVOSTO

Laura Jänis, Työ- ja elinkeinoministeriö

Tuomas Kuhmonen, Turun yliopisto

Kari Leinamo, Vaasan yliopisto

Tuija Mononen, Itä-Suomen yliopisto

Olli Rosenqvist, Jyväskylän yliopisto

Jarkko Saarinen, Oulun yliopisto

Tiina Silvasti, Jyväskylän yliopisto

Maarit Sireni, Itä-Suomen yliopisto

Katriina Soini, Jyväskylän yliopisto ja MTT Taloustutkimus

Seija Tuulentie, Metsäntutkimuslaitos

PÄÄTOIMITTAJA

Mia Vepsäläinen

Itä-Suomen yliopisto

gsm 0500 170 371

mia.vepsalainen@uef.fi tai

paatoimittaja@mua.fi

TOIMITUS JA TAITTO

Eila Alho / Makaronipora

gsm 050 374 1098

eila.alho@makaronipora.fi

toimitussihteeri@mua.fi

KANNEN KUVA

Seppo Hinkula / Vastavalo.fi

PAINOPAIKKA

Tammerprint Oy, Tampere

ISSN 1237-413X

ISSN-L 1237-413X

Sisältö

PÄÄKIRJOITUS

- 3 **MIA VEPSÄLÄINEN:** Muutosten tuulia MUA:ssa

ARTIKKELIT

- 5 **ARJA KILPELÄINEN:**
Teknologiavälitteisyyden merkitykset kylälaisten
hyvinvoinnin tukena hyödyntäminen
- 21 **HANNELE PALUKKA, PETRA AUVINEN JA MATTI MAHLAMÄKI:**
Maaseutu, raviurheilu ja rahapelaaminen
Miten maaseutua käytetään puheen tulkinnallisena voimavarana?
- 34 **HANNA TASKINEN JA SEIJA VIRKKALA:**
Maaseutuyritysten menestyminen –
resurssiperusteisen lähestymistavan mukainen tulkinta

KATSAUKSET

- 47 **TAINA LILJA:** Maidon- ja lihantuotannon merkitys
alkuperäiskarjan kasvattamisessa
- 57 **TEIJO RYTTERI JA JANI LUKKARINEN:**
Puun energiakäytön politiikka

PUHEENVUOROT

- 68 **MARJA KALLIONIEMI:** Työhyvinvointi maataloilla

TIEDOKSI

- 72 MUAlimalta: Maaseudun uusi aika -yhdistyksen uutisia
- 76 Ohjeita kirjoittajille ja arviointiin
- 80 Kirjoittajat

MIA VEPSÄLÄINEN

Muutosten tuulia MUA:ssa

Maaseudun uusi aika -lehden osalta keskustelu verkkojulkaisuun siirtymisestä on käynyt enemmän tai vähemmän kuumana jo usean vuoden ajan. Näkökantoja on esitetty puolesta ja vastaan. Verkkojulkaisua puoltaa erityisesti se, että nykyisin iso osa tiedellisistä aikakausjulkaisuista on saatavilla ensisijaisesti tai ainoastaan verkkojulkaisuina. Internetistä ladattavissa olevat tekstit saavuttavat kiistatta helpommin laajemman lukijakunnan kuin perinteiset painotuotteet. Kysymys on myös rahasta. Verkkojulkaiseminen on mahdollisia perustamiskustannuksia lukuunottamatta huomattavasti painotuotetta halvempaa. Vastapuolelle asettuu paperilehdellä nähty itseisarvo sekä lehden asema yhdistyksen jäsenmaksuun kuuluvana jäsenetuna. Siirtyminen vapaasti saatavilla olevaan verkkojulkaisuun romuttaisi viimeksi mainitun yhteyden. Samalla myös lehden tilaustulot loppuisivat.

Kuluvan kevään rahoitustilanne pakottaa tarttumaan tuumasta toimeen verkkojulkaisuun siirtymisessä, sillä YTR on myöntänyt hankerahoituksen verkkojulkaisun suunnitteluun ja mallintamiseen ja ilmoittanut, ettei se myönnä työ- ja elinkeinoministeriön (aiemmin MMM) tukea painetulle lehdelle tämän vuoden jälkeen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ensivaiheessa tästä lehdestä tehdään rinnakkaisversio verkkoon. Sen avulla testataan verkkolehden toimivuutta ja kerätään käyttökokemuksia. Samalla mietitään vielä keinoja säilyttää mahdollisuus tilata painettu lehti tarvittaessa erillisellä tilauksella. Päätös varsinaisesta verkkolehden siirtymisestä ja siihen liittyvistä yksityiskohdista tehdään MUA yhdistyksen syyskokouksessa. Tavoitteena on, että Maaseudun uusi aika ilmestyy ensisijaisesti verkkolehdenä vuoden 2015 alusta lähtien.

Muutosprosessissa on edessä vielä monenlaisia pohdittavia asioita ja haasteita. Yksi keskeinen kysymys on, lähdetäänkö tekemään näköislehteä vai haetaanko lehdelle muunlaisia verkkoympäristön mahdollistamia muotoja. Huh-tikuun alussa Helsingissä järjestetyssä verkkohanketta pohjustaneessa semi-

naarissa todettiin hyvän verkkojulkaisun ominaisuuksiksi haettavuus, käytettävyys ja jaettavuus. Toimivan verkkojulkaisun tulee olla helposti haku-koneilla löydettävissä, vaivattomasti siteerattavissa ja käytettävissä erityyppisillä päätelaitteilla. Tätä päivää on, että hyvä verkkojulkaisu on aktiivinen myös sosiaalisessa mediassa.

Lehden julkaisumuoto on yhteydessä myös lehden sisältöön. MUA:lta on toivottu enemmän yhteiskunnallista näkyvyyttä ja vaikuttamista. Verkkojulkaiseminen voidaan nähdä mahdollisuutena lisätä maaseutututkimuksen kasvattua osallisuutta yhteiskunnalliseen keskusteluun. Verkkojulkaisu itsessään on painotuotetta tehokkaampi kanava julkaista tieteellisiä artikkeleita ja kat-sauksia, joiden toivotaan tavoittavan paitsi kotimaiset myös ulkomaiset luki-jat. Kansainvälisen näkyvyyden parantamiseksi vuoksi artikkeleihin tullaan jatkossa edellyttämään suomenkielisten lisäksi englanninkieliset tiivistelmät. Erityisen haasteen ja samalla mahdollisuuden muodostaa lehden tieteelliseltä painoarvoltaan kevyemmän sisällön, kuten haastattelujen, tapahtumaraport-tien ja arvioiden julkaiseminen. Juuri ne ovat mahdollisuuksia yhteiskunnalli-sesti vaikuttavamman, entistä vuorovaikutteisemmän sisällön tuottamiseen. Kaikkia uudistuksia ei kuitenkaan ole tarkoitus tehdä yhdellä kertaa. Ajatukse-na on, että ensin siirrytään verkkoon ja sitten muokataan sisällön elementtejä. Asiaa on kuitenkin syytä pohjustaa, ideoida ja testata jo suunnitteluvaiheessa.

Lehden julkaisumuodon ja mahdollisten sisältömuutosten ohella tämän vuoden lopussa vaihtuu myös lehden päätoimittaja (ks. hakuilmoitus s. 73). Tarjolla on taatusti haastava, erittäin mielenkiintoinen ja sisältöjen osalta monipuolinen tehtäväkenttä. Verkkojulkaisua koskevien muutosten vuoksi uu-delle päätoimittajalle tarjoutuu myös tilaisuus olla tekemässä aivan uuden-laista Maaseudun uutta aikaa. Suosittelen hakemaan!

Tämä vuosi mennään kuitenkin vanhaan malliin. MUA-lehdestä ilmestyy tämän numeron lisäksi kaksi muuta painettua numeroa. Loppukesästä ilmes-tyvä kakkosnumero keskittyy vapaa-ajan asumiseen ja kolmosnumero on kä-sillä olevan lehden kaltainen, näytteitä hyvin monipuolisesta suomalaisesta maaseutututkimuksesta sisältävä MUA.

ARJA KILPELÄINEN

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Teknologiavälitteisyyden merkitykset kyläläisten hyvinvoinnin tukena

TIIVISTELMÄ

Harvaan asuttujen alueiden pienissä kylissä on iso kysymys, miten yhteiskunnalliseen muutokseen sisäänkirjoitettuun teknologiakehitykseen voidaan vastata asukkaiden näkökulmasta ja miten teknologiavälitteisyys tukee ja ylläpitää hyvinvoinnin rakentumista. Tarkastelen artikkelissani kyläläisten antamia merkityksiä teknologiavälitteisyydelle arjessa. Lähestyn tutkimusongelmaa soveltamalla systeemiteoreettisesti Luhmannin ekologista kommunikaatioteoriaa teoreettisena viitekehystenä. Aineistona ovat Pohjois- ja Itä-Lapin sivukylissä tekemäni 18 kyläläisten yksilöhaastattelua sekä kaksi eri palvelukyläalueilla toteutettua fokusryhmähaastattelua, joita analysoin sisällönanalyysia käyttäen. Tulokset osoittavat, että kyläläisten antamat merkitykset kytkeytyvät teknologiaan tiedon välittäjänä, teknologiavälitteisyyteen yhteisöllisyyden ylläpitäjänä sekä teknologiavälitteisiin palveluihin hyvinvoinnin tukena. Aineiston perusteella kyläläisten antamat merkitykset teknologiavälitteisyydelle hyvinvoinnin rakentumisessa arjessa voidaan jakaa yksisuuntaisiin, lineaariin sekä osallisuutta ja vastavuoroisuutta edellyttäviin dynaamisiin merkityksiin.

Kansallisissa strategioissa painotetaan teknologian hyödyntämistä kansalaisten hyvinvoinnin tukemiseksi, ja teknologiavälitteisyys on näkyvästi esillä hyvinvointipolitiikan puheissa. Strategioissa korostetaan muun muassa teknologian merkitystä tiedon hallinnassa, digitaalisen ja fyysisen ympäristön sulautumista yhdeksi, verkkovälitteisen vuorovaikutuksen merkitystä yhteisöllisyydelle ja teknologiavälitteisten palvelujen aseman vahvistumista. (esim. Tuottava ja uudistuva Suomi... 2010; ICT for Societal Challenges 2013.) Yksilötasolla teknologiaperusteiset ratkaisut näyttäytyvät moninaisina riippuen osittain siitä, miten käyttäjät itse määrittävät teknologian merkityksen arjessaan. Teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen kehittäminen on osoittautunut haasteelliseksi, vaikka ne muun muassa Maire Vuotin (2011: 110–116) mukaan ovat viimeistään tulevaisuudessa osa arkea.

Ihmisen ainutlaatuista ajassa, paikassa ja elämäntilanteessa muotoutuvaa yksilöllistä ja yhteisöllistä hyvinvointia voidaan tukea toimivilla hyvinvointipalveluilla, jotka edesauttavat arjen sujuvuutta. Lisäksi hyvinvointipalvelujen saavutettavuus paikallisesti voi tuottaa yhteisöllisyyttä (Means &

Asiasanat: teknologiavälitteisyys, hyvinvointi, kyläläiset, arki

Evans 2012: 1312). Hyvinvointipalveluja sellaise-
naan onkin tutkittu paljon, samoin teknologiaa tek-
nologiana. Tämän vuoksi huomioni ei tässä tutki-
muksessa kiinnity näistä kumpaankaan sinällään,
vaan näen mielenkiintoisempaan tarkastella tekno-
logiavälitteisyyttä laajempaan arjessa todentuvana
ilmiönä. Yksilöllisten tarpeiden lisääntyessä ja palve-
lutarjonnan etääntyessä teknologiavälitteisyys on
yksi mahdollinen vaihtoehto tukea yksilöllistä ja
yhteisöllistä hyvinvointia.

Teknologiavälitteisyydelle ei ole olemassa yhtä
yksiselitteistä tulkintaa, vaan sitä käytetään
useimmiten kokoavana yläkäsitteenä kuvattaessa
teknologiaa erilaisten toimintojen apuna. Ym-
männän teknologiavälitteisyyden tässä tutkimuk-
sessa joko puhelimen tai tietoverkon, yleisimmin
internetin avulla tarjottuina tiedonvälitys- tai asi-
ointimahdollisuuksina (SähköAsL 24.1.2003/13:
4.1 §; Voutilainen 2006: 3–5). Täten teknologia-
välitteisyys voi olla joko yksisuuntaista tiedonvä-
littämistä tai vuorovaikutteista toimintaa. Se voi
myös olla verkkovälitteisiä, ihmisten omatoimi-
sesti käyttämiä palveluja, jotka palveluntarjoajat
ovat yksipuolisesti tuottaneet. Näiden ohella tek-
nologiavälitteisyys voi olla kansalaisia osallistavia,
aktiivista toimijuutta ja vuorovaikutteisuutta
edellyttäviä toimintoja ja palveluja, jotka osaltaan
tukevat hyvinvointia ylläpitävää yhteisöllisyyttä
teknologiaorientoituneessa yhteiskunnassa.

Artikkelini pohjautuu laadulliseen haastattelu-
tutkimukseen, ja aineistonani ovat Pohjois- ja Itä-
Lapin sivukylissä tekemäni 18 kyläläisten yksilö-
haastattelua sekä kahdella palvelukyläalueella teke-
mäni kaksi fokusryhmähaastattelua. Haastatteluissa
kyläläiset kuvaavat yleisellä tasolla arkeaan, johon
kytkeytyvä teknologiavälitteisyys herättää vaihte-
levia ajatuksia ja tunteita. Kohdennan mielenkiinto-
ni tässä artikkelissa teknologiavälitteisyyteen kylä-
läisten arjessa pitkien etäisyyksien Lapissa. Kysyn
aineistolta, millaisia merkityksiä kyläläiset antavat
teknologiavälitteisyydelle ja sen mahdollistamille
toiminnoille hyvinvoinnin rakentumisessa arjes-
saan yksilö- ja yhteisötasolla.

Lähestyn tutkimusongelmaa systeemiteoreetti-
sesti käyttäen Luhmannin (2004) ekologista kom-
munkaatioteoriaa teoreettisena viitekehysenä.
Siinä yhteiskunta nähdään kompleksisena, jatku-

vasti muuttavana ja itsenäisistä järjestelmistä koos-
tuvana rakenteena. Abstraktin yhteiskuntateorian
kytkeminen empiirisiin ilmiöihin edellyttää vahvaa
soveltamista. Systeemiteoreettisessa tutkimuksessa
yhteiskunta on läsnä myös empiirisesti, ei ainoas-
taan omana irrallisena kokonaisuutena, joka liite-
tään empiirisiin tuloksiin jälkikäteen. (Virtanen
2013: 92–99.) Analyysin avulla etsin kyläläisten
teknologiavälitteisyydelle antamia merkityksiä hy-
vinvoinnin rakentumisessa tulkitsemalla puheessa
ilmeneviä signaaleja. Tutkimuksellinen tulkinta
tekee näkyväksi kyläläisten antamat merkitykset
teknologiavälitteisyydelle arjessa ja moninaisissa
kytköksissä. Annetut merkitykset todentavat luh-
mannilaista kontingenssia: moninaisista vaihtoehto-
ista valittuja toimintoja eli kommunikaatiota
arjessa. Systeemiteoreettisesti huomio kiinnittyy
merkityksiin ja niiden näkyväksi tekemiseen, ei
niinkään ilmiöiden syihin tai niitä edeltäviin teki-
jöihin. (Kangas 2013: 67–68.)

Ensiksi kuvaan ja määritän kylän tässä tutkimuk-
sessa sekä esittelen soveltamani teoreettisen viiteke-
hyksen, käsitteet, aineiston ja käyttämäni analyysi-
menetelmän. Tämän jälkeen tarkastelen kyläläisten
antamia merkityksiä teknologiavälitteisyyden hyö-
dyntämisessä hyvinvoinnin tukena yksilö- ja kyläta-
solla kolmella eri ulottuvuudella: teknologiavälitei-
syy tiedon välittäjänä, yhteisöllisyyden rakentajana
sekä palvelujen ylläpitäjänä. Lopuksi mallinnan ana-
lyysin pohjalta syntyneitä merkityksiä kahteen
ylempään tasoon eli lineaarisiin ja dynaamisiin mer-
kityksiin, ja pohdin niiden suhdetta kyläläisten hy-
vinvoinnin rakentumisessa suhteessa paikalliseen ja
yhteiskunnalliseen tilanteeseen.

Kylä systeemiteoreettisena toimintaympäristönä

Kylä käsitteenä mahdollistaa moninaisia määrittely-
jä ja tulkintoja. Uusitalo (1994: 142–143) tulkitsee
kylän olevan sopimuksenvarainen yhteenliittymien
kenttä, jolla ei ole tarkkoja maantieteellisiä rajoja.
Holmila (2001: 140) tarkastelee kylää yhteisönä, jo-
ka koostuu muun muassa yhteiseen historiaan, su-
kulaisuuteen ja toimintakulttuuriin pohjautuvista
sosiaalisista siteistä. Pehkonen (2004: 22) puoles-
taaan määrittelee kylän vuorovaikutukselliseksi, sosi-

aaliseksi yhteisöksi. Vuorisen (2009) tutkimuksessa kylä nähdään fyysisenä ja sosiaalisena ikääntymisympäristönä, ja Kumpulainen (2012: 9) tulkitsee kylää sosiaalisena tilana, jonka hän jaottelee havaituksi, käsitteellistetyksi ja eletyksi tilaksi. Ymmärrän artikkelissa kylän maantieteellisenä alueena, jonka siinä asuvat ihmiset – tässä haastatteleman kyläläiset – määrittelevät asuinkyläkseen, oman arkensa elintilaksi. Näin määriteltynä kylä toiminta- ja asuinympäristönä muodostaa sosiaalisen, toiminnallisen ja kulttuurisen yhteisön, joka sellaisenaan on osa ympäröivää yhteiskuntaa ja osana siihen sisältyviä systeemejä (ks. myös Bango 2008).

Systeemiteoreettisessa lähestymistavassa tapahtumia ja ilmiöitä tarkastellaan niiden omassa kontekstissaan, tässä artikkelissa kylissä. Huomio kiinnittyy erityisesti yksilöiden sijasta yhteyksiin ja järjestelmien väliin suhteisiin. (Vienola 1995: 43–54; Payne 2005: 142–157.) Luhmannin (1989; 2004) mukaan yhteiskunta koostuu erilaisista funktiojärjestelmistä. Niitä ovat esimerkiksi talous, oikeus, politiikka, kasvatus, tiede, taide tai uskonto. Mikään funktiojärjestelmä ei ole ylitse muiden, joten yhteiskunnan toimivuus nojaa autopoieettisiin, itseensä viittaaviin suljettuihin järjestelmiin. (Myös Jalava 2006.) Yhteiskunnalliset rakenteet ja hierarkkisuus sinällään menettävät merkitystään, ja keskiöön voi asettaa minkä tahansa ilmiön. Itseensä viittaavat funktiojärjestelmät voivat ainoastaan sisäisen kommunikaationsa avulla resonoida ympärillään olevien järjestelmien, toisin sanoen yhteiskunnan kanssa, jolloin kommunikaatio perustuu tiedon vastavuoroisuuteen, tiedon käsitteilyyn ja hyödyntämiseen tai hyödyntämättä jättämiseen. Teknologiavälitteisyys mahdollistaa rakenteellisesti eri systeemien välisen resonanssin ja kommunikaation. Onnistuneesti toteutettu teknologia voi vahvistaa ja lisätä kyläläisten mahdollisuuksia olla osallisena yhteisössä ja yhteiskunnassa. Postmodernin yhteiskunnan ilmiönä teknologiavälitteisyys sinällään madaltaa ja jopa hämärtää osajärjestelmien välisiä rajoja, jolloin osajärjestelmien keskinäiset rakenteelliset kytkennät kietoutuvat toisiinsa (ks. Sevänen 2013: 255).

Kylä voidaan systeemiteoreettisesti ajatellen tulkita itsenäisenä järjestelmänä, joka kommunikoi sisäisesti, mutta myös ulkoisen ympäristön kanssa.

Pelkistäen Luhmannin (1989; 1995: 137, 140, 164; 2004: 13–35, 67–70) ajattelua voidaan sanoa, että luhmannilaisittain toiminnaksi tulkittava kommunikaatio on vuorovaikutuksessa saatua informaatiota, sen välittämistä sekä sen ymmärtämistä. Kommunikaatiossa realisoituu se, miten informaatio ymmärretään ja millaista toimintaa – tai toimimattomuutta – se tuottaa. Ainoastaan kommunikaation eli toiminnan avulla systeemi säilyy ja uudistuu. Tämän perustana on kokemukseen kiinnittyvä, yksilöön vaikuttava informaatio, joka tuottaa merkityksiä ja tekee siten näkyväksi yhteiskunnassa vallitsevia prosesseja. (Bronfenbrenner 1980; Luhmann 2004; Ylä-Anttila & Jalava 2013: 285–286.) Kyläläiset toimivat sekä fyysisesti rakentuvassa yhteisössä että erilaisissa toiminnallisissa systeemeissä.

Sari Tuuvan (2003: 93–94) mukaan arki rakentuu teoilla ja tulkinnoilla. Yhtä lailla Virve Peteri (2006: 114–117) tuo esille, että koti asuinpaikkana ja toiminnallisena systeeminä mahdollistaa arkielämän tulkintoja. Artikkelissa tulkitset kylän yhteisöksi, jossa arjen sujuvuutta edistävä teknologiavälitteisyys voi olla merkityksellistä joko yksityisesti, fyysisessä kodissa tai yhteisöllisesti, paikallisina käytäntöinä, jotka todentuvat funktiojärjestelmien mahdollistamissa toiminnoissa. Edellä kuvatut, itsenäisesti toimivat funktiojärjestelmät ovat tarkasteluni peilipinta, mutta tässä tutkimuksessa en kytke kyläläisten toimintaa tapaus- tai tilannekohtaisesti yksittäiseen funktiojärjestelmään sinällään, vaan tarkastelen niiden sisällä tapahtuvia toimintoja yleisemmällä tasolla.

Kyläläisten hyvinvoinnin tukeminen teknologiavälitteisesti on paikasta riippumatonta; se voi olla lähellä tai etäällä. Palvelut voidaan tuottaa muualla ja ainoastaan käyttöliittymä, useimmiten tietokone on kyläläiselle näkyvä väline. Tällöin teknologiaratkaisut käyttöliittymää lukuun ottamatta eivät ole enää näkyvissä fyysisesti, kuten kodin arkitekniikka tai apuvälineteknologia. Näkymättömissä toimivan teknologiavälitteisyyden hallinta voi olla myös kolmannella osapuolella, esimerkiksi teknologiayrityksellä eikä palvelun tuottajalla tai käyttäjällä, jolloin hallinta hajautuu ja sekä kylän että kyläläisten hyvinvoinnin ylläpito ja tukeminen pakenee etäämmälle paikallisesta yhteisöstä. Kyläläisten

hyvinvointia tuotetaan näin ulkoa päin ja teknologia määrittää ihmisten toimintaa arjessa, jolloin teknologiavälitteisestä hyvinvoinnin tukemisesta saattaakin tulla esimerkiksi talouden väline (ks. Kantasalmi 2013: 234). Tällöin riskinä on teknologiadeterminismi eli teknologia otetaan itsestään selvyytenä, annettuna (Talsi & Tuuva-Hongisto 2007) miettimättä miten ja kenen ehdoilla se vaikuttaa kyläläisen arjen toimintoihin. Kyläläisten on vain valittava, käyttävätkö he oman elinympäristönsä ulkopuolella tuotettuja mahdollisuuksia ylläpitää hyvinvointiaan. Luhmannin (1989; 2004) sanoin yhteisö resonoi ulkoa tuleviin ärsykeisiin joko vastaamalla niihin omalla toiminnallaan tai jättämällä ne huomiotta. Teknologiavälitteisyyden tukeutuvassa yhteiskunnassa teknologiasta tulee hyödyke, jonka muoto päätetään ulkopuolisten toimittajien, ei käyttäjien ehdoilla.

Aiemmat tutkimukset ovat tuottaneet ristiriitaisia tuloksia paikan, paikallisuuden ja verkkovälitteisen, erityisesti internetin välityksellä tapahtuvan kommunikaation keskinäisestä suhteesta. Esimerkiksi Gilleard tutkijakollegoineen (2007: 282) osoittaa tutkimuksellaan, että kommunikatioteknologia heikentää iäkkäitten kiintymystä paikkaan, sillä se mahdollistaa ylipaikalliset sosiaaliset suhteet. Kavanaugh ym. (2006: 217) samoin kuin Hampton ja Wellman (2003) puolestaan tulevat tutkimuksissaan siihen johtopäätökseen, ettei paikallisuus häviä internetiä käytettäessä, vaan se vahvistaa sekä paikallisia että paikasta riippumattomia sosiaalisia suhteita. Tätä ajatusta tukee myös Bangon (2008) luhmannilaista ajattelua laajentava tulkinta, jonka mukaan myös paikalliset ja alueelliset järjestelmät ovat mahdollisia.

Paikka voi merkityksellistyä kyläläiselle monin tavoin verkon kautta toimittaessa. Hän valitsee itse paikan, jossa hyödyntää tietoverkkoja sekä päättää toiminnan ajankohdan ja kohteen. Näin ollen teknologiavälitteisyys pitää automaattisesti sisällään käyttäjän valinnat ja sidokset paikallisiin ja ulkopuolisiin yhteisöihin sekä niissä toimimisen. Uutta teknologiaa tarkastellaan kuitenkin suhteessa tuttuihin toimintatapoihin, kunnes niistä kutoutuu luonnollinen osa arkea (Peteri 2006: 359–361). Ajattelen, että kyläläisten hyvinvointia tukeva ja

ylläpitävä teknologiavälitteinen toiminta arjessa, esimerkiksi sähköinen asiointi on itsenäistä, mutta ei muista riippumatonta. Se kytkeytyy kylän sisäisen toiminnan lisäksi ympäröivään yhteiskuntaan, siis siinä oleviin funktiojärjestelmiin.

Julkinen sektori on lakisääteisesti velvoitettu edistämään ihmisten hyvinvointia (esim. Suomen perustuslaki 731/1999; kuntalaki 365/1995). Mia Toivasen (2006: 87, 91–94) mukaan julkishallinnon rooli sähköisten asiointipalvelujen tuottajana kasvaa tietoyhteiskunnassa siitä huolimatta, että julkishallinto on ottanut yksityissektoria hitaammin sähköisiä toimintatapoja käyttöön. Toivasen mukaan ristiriitana on se, että vaikka sähköiset palvelut hyödyttäisivät kansalaisia parhaiten harvaan asutuilla alueilla, siellä teknologinen valmius on vähäisempää kuin taajaan asutuilla alueilla. Tämä ristiriita on läsnä myös tutkimuksen loppulaisissa sivukylissä.

Kohdennan mielenkiintoni erityisesti sosiaalialaan, vaikka se on kiinteästi kytköksissä muihin järjestelmiin, esimerkiksi terveydenhuollon palveluihin tai talouden ylläpitoon. Sosiaalialalla teknologian rooli palvelutuotannossa hakee vielä paikkaansa. Sähköinen asiointi painottuu neuvontaan ja ohjaukseen, vaikka parhaimmillaan se parantaa viranomaisten tavoitettavuutta ja palvelujen saatavuutta (Kuronen & Isomäki 2010: 185–188). Myönteisimmillään teknologia voi toimia esimerkiksi työvälineenä, -menetelmänä tai kommunikaation mahdollistajana, mutta se myös muokkaa toimintatapoja, ajattelua sekä kansalaisen asemaa palvelutuotannossa (Kilpeläinen & Sankala 2010; Kuronen & Isomäki 2010). Teknologian avulla voidaan lisätä tasavertaista tiedon tuotantoa ja hallintaa (Pohjola ym. 2010: 9–20). Se mahdollistaa sektorirajat ylittävän tiedon hyödyntämisen mukaan lukien ihmisten yksilöllisen kokemustiedon (Hyppönen ym. 2010: 229–231) kansalaisten hyvinvoinnin tukena.

Tulkitsen teknologiavälitteisyyden merkityksiä tutkimuksessani jatkumolla siten, että kyläläiset liittävät teknologiavälitteisyyden (tiedonsaanti, vuorovaikutus, sosiaaliset suhteet, palvelut) joko luontevaksi osaksi arkeaan tai haasteeksi mahdollistaa se jokapäiväiseen elämäänsä. Hanna Leipämaa-Leskisen (2009: 120–121) tavoin ajattelen tämän

aiheuttavan ristiriitaisuuksia, jotka rakentuvat kyläläisten, teknologiavälitteisyyden ja toimintakulttuurien vuorovaikutuksessa.

Aineisto ja analyysimenetelmä

Aineistonani ovat yksilö- ja fokusryhmähaastattelut. Ensimmäiseksi haastattelin 18 kyläläistä Itä- tai Pohjois-Lapin kolmella sivukylällä vuonna 2005 osana kuuden itsenäisen projektin muodostamaa Kylä – Elämän keskus -hankekokonaisuutta (Kilpeläinen & Nikunlassi 2006: 2–4). Yksilöhaastatteluita kertyi kirjoitettuna tekstiä yhteensä 325 sivua. Hanketyöskentely kiinnittyi kylätoimintaan, joten valitsin tietoisesti yksilöhaastatteluihin kylätoiminnassa aktiivisesti mukana olevia kyläläisiä. Haastattelut aloitin aina antamalla haastateltavalle tilaa kertoa itsestään ja sen jälkeen he arvioivat omaa kylää asuinpaikkana. Seuraavana pääteemana olivat kylän hyvinvointipalvelut yleisesti, mihin kytkeytyi keskustelu teknologian tarjoamista mahdollisuuksista hyvinvoinnin tueksi.

Täydensin yksilöhaastatteluiden luomaa tutkimuksellista pohjaa kahdessa fokusryhmähaastattelussa syntyneellä vuorovaikutuksellisella ja vastavuoroisella tiedolla (Kilpeläinen 2012). Tämä tiedonkeräämisen toinen vaihe paikantui vuosina 2008 ja 2009 kahteen, etäällä Rovaniemen kaupungin keskustasta sijaitsevaan palvelukyläalueeseen, jotka koostuivat toiminnallisesta keskuskylästä ja sitä ympäröivistä pikkukylistä (Yhdistyneen Rovaniemen alueiden... 2006: 25). Palvelukyläalueille suunnatuissa lomakekyselyissä tiedusteltiin vastaajien halukkuutta olla osallisena fokusryhmähaastattelussa. Osallistujat valittiin halukkaiden joukosta siten, että he edustivat kattavasti kyläalueiden asukkaita. Haastatteluryhmissä jokainen toi esiin oman näkemyksen aiheesta, ja haastattelut vaihtelivat keskustelusta kysymyksiin vastaamiseen, asioiden kyseenalaistamiseen ja ratkaisujen etsimiseen. Litteroituna fokusryhmähaastattelut tuottivat yhteensä 133 sivua tekstiä.

Haastattelussa tuotettu puhe on aina puhujan tulkintaa keskustelun aiheena olevista ilmiöistä (Nisula 2011: 87). Prosessuaalinen tutkimustiedon rakentuminen todentui vaihteellisesti edenneessä aineistonkeruussa, ja haastattelussa muodostui

vuorovaikutteinen tulkinta teknologiavälitteisyydestä arjessa. Fokusryhmähaastatteluihin konkreetisoitui myös yhteisesti jaetun ymmärryksen muodostuminen haastattelun aikana. Tiedon rakentamisen prosessissa tuli näkyväksi kyläläisten tilanteittaisesti lisääntyvä tieto. (Kilpeläinen 2012.)

Merkityksen tulkinta kiinnittyy puheessa rakennettuihin tulkintoihin. Ihmiset rakentavat oman elämänsä todellisuutta kulttuurisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa (Berger & Luckmann 1995), ja he välittävät sitä tutkijalle kielen avulla (Jähi 2004: 57–61). Kielen avulla kyläläiset luovat arjestaan yksilöllisiä ja yhteisöllisiä kuvia, jotka ymmärtää Alasuutarin (2011: 21) ajattelua soveltaen heidän sanoittaminaan julkisina merkityskonstruktioina. Kyläläiset tulkitsevat ja merkityksellistävät asioita ja ilmiöitä yksilöllisesti kokemustensa perusteella. Merkitykset rakentuvat siten suhteessa toisiin asioihin ja ne heijastavat kyläläisten tapaa tulkita arkeaan sekä konkretisoida sitä kielen avulla kanssaihmisille. (Ks. Onikki 2002: 89–91; Moilanen & Räihä 2010: 46–47.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi osoittautui parhaaksi tavaksi teknologiavälitteisyyden merkitysten tutkimiseen. Analyysimenetelmäksi valitsin abduktiiviseen päättelyyn perustuvan sisällönanalyysin, jossa haetaan yhteyksiä aineistossa olevien ilmiöiden ja niiden merkitysten välille (Krippendorff 2004: 85). Merkityksiä tulkittaessa informanttien puhe antaa tutkijalle vihjeitä, joiden avulla tutkijan on mentävä tulkinnoissaan syvemmälle tutkittavaan ilmiöön, puheen taakse (Moilanen & Räihä 2010: 57–58). Käytännössä analyysi eteni siten, että hajotin aineiston osiin, joista rakensin analyysin avulla loogisen kokonaisuuden (Krippendorff 2004: 110; Weber 1990: 12). Ensimmäisellä lukukerralla tutustuin aineistoon kysymällä siltä, millaisia teknologiaan liittyviä kytköksiä kyläläiset kuvaavat arjessaan olevan. Sen jälkeen koostin vastauksista teemoittelulla yhdeksän alaluokkaa (kylä asuinympäristönä; sidos kylään; hyvinvointipalvelut yleisesti; yhteisöllisyys yleisesti; teknologia, yhteisöllisyys ja yhteydenpito; turvallisuus; palvelut ja teknologia; teknologia ja tieto; teknologian ennakointi ja koulutus). Koostamista ohjasi asettamani tutkimustehtävä, jonka määrittämänä muodostin syntyneistä alaluokista kolme kategoriaa: tieto, yhteisöllisyys ja palvelut.

Aineisto		Teemoittelu	Kategoriat	Yläkategoriat	
Yksilö- ja fokus- ryhmä- haastat- telut	Pelkistäminen	Kylä asuinympäristö- nä, luontoyhteys	Tieto	Lineaariset merkitykset Dynaamiset merkitykset	Hyvinvointi
		Sidos kylään			
		Hyvinvointipalvelut yleisesti			
		Yhteisöllisyys yleisesti	Yhteisölli- syys		
		Teknologia, yhteisölli- syys ja yhteydenpito			
		Turvallisuus	Palvelut		
		Palvelut ja teknologia			
		Teknologia ja tieto			
		Teknologian enna- kointi ja koulutus			

KUVA 1. Aineiston analyysiprosessi

Kyläläisten antamien merkitysten ulottuvuuksien tulkinnalliset, käsitteellistävät yläkategoriat ovat lineaariset ja dynaamiset merkitykset (kuva 1).

Tiedon teknologiavälitteisyys arjessa

Arjessa yleisesti käytössä olevan teknologian välittämät tieto- ja informaatiovirrat vaikuttavat sosiaaliseen todellisuuteen, ja ne rakentavat kuvaa ihmisen arkea ympäröivästä yhteiskunnasta (Saari 2011: 234). Kyläläisten tuottama yksilöllinen ja yhteisöllinen tieto kytkeytyy heidän arkeensa sekä paikallisesti että ajallisesti ja muuttaa samalla kyläläisten sosiaalista maailmaa. Tuotettu tieto on läsnä kyläläisten keskinäisessä ja kylästä ulospäin suuntautuvassa vuorovaikutuksessa, minkä Luhmann (1989) nimeää resonanssiksi. Tieto on läsnä jokaisessa funktiojärjestelmässä rakentaen kom-

munikaation avulla eroa kylän ja ympäröivän yhteiskunnan välillä. Harvaan asutulla maaseudulla pitkistä välimatkoista riippumaton tiedon teknologiavälitteisyys mahdollistaa Luhmannin (emt.) kuvaamien keskusettomassa yhteiskunnassa toimivien funktiojärjestelmien sisäisen ja ulkoisen kommunikaation.

Kyläläiset ovat arjessaan paitsi tiedon tuottajia ja välittäjiä myös tiedon hyödyntäjiä ja käyttäjiä (Kilpeläinen 2012). Aktiivisen teknologian käytön mahdollistajana ovat kattavat ja toimivat tekniset ratkaisut. Kylien verkkoyhteyksien tekniset vajeet aiheuttavat huolta ja teknologiavälitteisyys voi kääntyä itseään vastaan, sillä esimerkiksi hitaat verkkoyhteydet tai infrastruktuurin puuttuminen sekä tekniikan nopea vanheneminen estävät teknologian laajamittaista hyödyntämistä arkielämässä. Haastateltavat pohtivat tätä haastetta puheessaan.

J: Mutta varmaan niinko – no jos ei tietokoneet pelaa, niin melekoneen hätä on jonku ajan päästä, että.. kuitenkin niinkö kesälläkin ko heinäa tehään, niin täsmäsäästä pystyy kattomaan ja kaikki paikkakuntakohtaset ja ennusteet ja kaikki niin kyllä sitä käytetään meleko paljon ja kaikkeen muuhun. Laskun maksu tietenkin tärkeimpänä. (YH18)

Haasteista huolimatta teknologia on läsnä arjessa. Edellä olevassa sitaatissa haastateltava pohtii teknologian merkitystä oman työnsä kannalta suhteessa tiedon saantiin. Huomio kiinnittyy mahdollisiin toimintahäiriöihin, miten hän ei maanviljelijänä saa tietoa esimerkiksi täsmäsäästä, jonka mukaan voi suunnitella lähipäivien työt. Teknologiavälitteisyys on muuttanut maanviljelyksen työnkuvaa ja sisältöä. Haastateltavalle yhteiskunnallisiin strategioihin kirjoitettu teknologiavälitteisyys todentuu arjessa läsnä olevissa teoissa ja toiminnoissa tai toimimattomuudessa.

Kyläläiset paikantavat informaatioteknologian tarjoamat mahdollisuudet arjessaan pääsääntöisesti tiedonsiirtoon. He näkevät internetin merkityksen ensisijaisesti väylänä saada ja välittää tietoa. Tiedon saannissa korostuu yksilön oma aktiivisuus ja halukkuus saada verkkovälitteisesti tarjolla olevaa tietoa.

M: En tiää osaako kaikki sitte hakia sitä tietoa sillä tavalla ja netin kauttahan sitä saapi sitä tietoa, mutta jos ei kaikilla ole sitä nettiä, et kyllä se yleensä se puskaradiokin sitten, että se kun lähtee niin lähtee se tietokin sitte mukavasti, että sitä saa sitä tietoa. [Puheena palveluista tiedottaminen. Lisäys A.K.] (YH15)

P: Se on täällä kyläjutuissa niin vähän vielä käytössä, että ei sitä osaa sanoa. Että ei täällä oikeestaan vielä tiedoteta sen välityksellä. Mutta mulle esimerkiksi, mie olen kaupungin postituslistalla aika monessa, mulle tulee aina kun sieltä tulee tännepäin koskevaa tiedotetta, niin mulle tulee postia. Että mie saan sieltä kautta kyllä semmoset viralliset tiedotteet ja tämmöset kulkeen kyllä. Mutta sitten jos me tosiaan aletaan kyläläiset laittelemaan sähköpostilla asioita, niin onko sekään. (RH1)

Internet näyttäytyy kyläläisille vaihtoehtoisena, joskaan ei ainoana tietokanavana. Käytössä olevalla tiedolla kyläläiset rakentavat omaa toimintaansa sekä erottavat oman toimintansa ympäröivästä yhteiskunnasta (ks. Luhmann 2004: 42–42). Mah-

dollisuuksien moninaisuus edellyttää erojen ja valintojen tekemistä sekä niiden kanssa elämistä. Luhmannilaisittain ajatellen kyläläiset ovat osa autopoieettisia funktiojärjestelmiä, joiden uudistuminen ja olemassaolo on riippuvainen kommunikaatiosta. Kyläläiset tiedostavat funktiojärjestelmien ja ympäristön väliset suhteet ja hyödyntävät siitä saatua tietoa rakentaessaan toimintaansa suhteessa ympäröiviin systeemeihin.

Ryhmähaastattelussa eräs haastateltava pohtii internetin käyttöä tiedon saamisessa sekä jakamisessa. Informaatioteknologian mahdollistaman tiedon jakamisen osalta teknologian tarjoamat toimintamallit hakevat paikkaansa kyläläisten arjessa. Kyläläisten teknologiavälitteinen toiminta vaatii kyläläisiltä erityistä omaehtoisuutta.

V: Niin, ni, sitten sitä on niin tottunu kaikki asiat hoitaan joko netin kautta, tai sitte puhelimessa, niin... Tällee, että jos ite jotaki haluaa tai jotain, niin kannattaa olla ite aktiivinen. (YH6)

Tiedonkulun helppous ja varmuus ovat arjen sujuvuuden kannalta olennaisia tekijöitä. Timo Saaren (2011: 245) mukaan ihmiset toimivat arjessa sekä luonnollisessa että synteettisessä toimintaympäristössä. Jälkimmäinen pitää sisällään kommunikaatioteknologian ja median tarjoamat mahdollisuudet tiedon moniulotteiseen havainnointiin ja käsittelyyn, kun taas luonnollisessa toimintaympäristössä havainnointi ja toiminta ovat teknologiavapaita. Tämänäköinen keinoitekoisen jako kahteen toimintaympäristöön häviää kyläläisten arjessa. Esimerkiksi yksi haastateltava kytkee luonnollisen ja synteettisen ympäristön arjessaan saumattomasti yhteen paikantaen itsensä teknologiavälitteisen tiedon vastaanottajaksi sekä tuottajaksi.

P: Kaupungillakin on hyvät sivut mihin kyläläiset pystyy laittaa tiedotteita ja ilmoituksia nuista tapahtumista ja näistä, mutta hyvin vähän niitä käytetään. Meilläkin on vielä, mie olen just tänään yrittäny saada yhteyttä, että mistä me saada päivittää sivut siellä, että meilläkin on monta vuotta vanhat tiedot. (RH1)

Tietoon liittyvän teknologiavälitteisyyden merkitys arjessa näyttäytyy osittain itsestäänselvyytenä, osittain uutena ja tuntemattomana. Perinteiset tiedottamistavat, esimerkiksi sanomalehdet ja

ilmoitustaulut ovat saaneet rinnalleen teknologiavälitteiset toimintatavat. Informaatioteknologian tarjoamat mahdollisuudet ovat arkistuneet työkaluksi tiedon hankinnassa yksilötasolla ja kyläläiset ovat toimijoita arjessa. Kuitenkin informaatioteknologian monipuolinen ja vuorovaikuttaisuutta edellyttävä käyttö jää aineistossa ohueksi. Yhteiskunnallisella tasolla sosiaalialalla korostuu sähköinen asiointi, erityisesti neuvonta ja ohjaus. Tämä konkretisoituu kyläläisten arjessa siten, että pääpaino näyttää olevan tiedon saamisessa, jolloin kyläläisten osallisuus tiedon verkkovälitteiseen tuottamiseen hakee vielä muotoaan.

Teknologiavälitteisyys yhteisöllisyyden ylläpitäjänä

Yhteisöllisyys on käsitteenä sekä erityinen että universaali (Delanty 2010: 16). Ihmisillä on luontainen tarve hakeutua yhteisöihin (esim. Pehkonen 2004: 111–113; Kangaspunta 2011: 16) ja yhteisöllisyys sekä siitä saatu tuki nähdään usein yhtenä hyvinvointia tukevana tekijänä (esim. Hyyppä 2005; Vaarama ym. 2010: 143). Yhteisöllisyys rakentuu kylien sisäisissä funktiojärjestelmissä, joissa toteutuva toiminta joko tukee tai vähentää yhteisöllisyyttä.

Tarkastelen tässä luvussa, mitä merkityksiä kyläläiset antavat teknologiavälitteisyydelle yhteisöllisyyden ylläpitämisessä. Maaseudun moninaistuuessa (esim. Kattilakoski ym. 2011) teknologia kiinnittää välineenä maaseudun muuttuvaan toimintaympäristöön ja parhaimmillaan se voi tarjota yhden väylän kyläläisten yhteisöllisyyden tukemiseen ja ylläpitämiseen. Tulkitsen teknologian olevan väline, jolla kyläläiset halutessaan voivat eri funktiojärjestelmissä kommunikoidessaan muotoilla arkea ja siihen kuuluvaa yhteisöllisyyttä uudelleen.

Gerard Delantyn (2010: xi) mukaan yhteisöllisyyden perustana voi olla esimerkiksi etnisyys, uskonto tai politiikka. Yhteisöllisyys voi vaihdella ajatuksellisista, globaaleista yhteisöistä perinteisiin, paikallisiin kyläyhteisöihin, ja se voi olla vahvaa tai ohutta. Yhteisöllisyys kiinnittyy paikkaan sekä ajalle tyypilliseen toiminnan tapaan (Metteri & Wacklin-Haukka 2004: 55; Hyyryläinen 2013: 61), ja samalla se kytkeytyy kiinteästi yhteiskunnassa vallitseviin oloihin. Aikaisempien,

sukuun perustuvien yhteisöjen rinnalle on perustettu entistä enemmän sopimuksellisia yhteisöjä, joita uudistetaan ja ylläpidetään erilaisilla toiminoilla. Yhteisöllisyyden muodostamisen perusteet ovat laajentuneet myös kylissä. Painopiste on irtautunut annetuista olosuhteista (suku, asuinpaikka) ihmisten tekemiin omiin valintoihin, osallistavaan toimintaan sekä yhteydenpitoon. Viimeksi mainittu on yksi olemisen ehto yhteisöllisyydelle rakentuvan hyvinvoinnin ylläpitämisessä. Yksi haastateltavista kuvaa yhteisöllisyyttä ylläpitävän yhteydenpidon muuttumista teknologiavälitteiseksi:

V: Tietenkihän se on että nyt paljon sitä ollaan melekeen enemmän niinku tommosessa jossain niinku internetyhteydessä. (YH2)

E: No sähköpostia käytetään niin ku jatkuvasti ja.. sitte on se.. messenkeri, niin nämä lapset, niin ne ei puhelimella, ne on sen messengerin välityksellä. (YH12)

Huomio kiinnittyy haastateltavien kuvaamiin valintoihin ja muutoksiin koskien yhteydessäoloa. Niissä korostuu internetyhteyden tarjoamisen erilaisten teknologiavälitteisten toimintojen merkitys suhteessa aiempiin tapoihin olla yhteydessä sukulaisiin, ystäviin ja ympäröivään yhteiskuntaan. 2000-luvulla internet toi virtuaalisen yhteisöllisyyden sekä virtuaaliset toimintatavat (Brennan & Luloff 2007: 59; Kangaspunta 2011: 15–18). Kylien sisällä toteutuva yhteisöllisyys kiinnittyy maantieteelliseen paikallisuuteen, jonka kautta funktiojärjestelmissä toimivat kyläläiset uudistavat yhteisöllisyyttä ja halutessaan laajentavat yhteisöllisyyttä kylien ulkopuolelle teknologian tarjoamin keinoin. Muuttuva yhteisöllisyys perustuu enemmän yhteiseen kiinnostukseen kuin aiemmin toimintaa määritelleeseen maantieteelliseen paikkaan ja fyysisesti läheisiin suhteisiin. Virtuaaliyhteisöllisyys ei kuitenkaan sulje pois paikan merkitystä yksilölle, vaan se voi jopa korostua paikallidentiteetin vahvistumisena verkkoyhteisöissä (Kavanaugh ym. 2006: 217; Pflug 2011: 134). Tämä lisää entisestään yhteiskunnan kompleksisuutta. Puheessaan kyläläiset merkityksellistävät teknologian tarjoamia uusia keinoja rakentaa ja vahvistaa yhteisöllisyyttä

omassa elämässään paikallisesti. Sen rinnalla haastateltavat kuvaavat myös maantieteellisestä kylästä irtautuvan yhteydenpidon merkitystä ja sitä kautta rakentuvaa yhteisöllisyyttä.

I: Ja sitten se, että jos vain nämä oppii sitte käyttämään nämä ihmiset näitä, että aika paljonhan täällä ihmiset jo käyttää sitä nettiä, mutta että jos vaikka isommalleki väestölle, niin sieltähän saa ystäviä, voi keskustella niiden kans, että ihan tämmöstä kommunikointia ja tuota muutenkin. (YH10)

H: Ja sitte jos ajatellaan, niin kyllä mä niinkun pidän näitä yhteyksiä tuohon muuhun maailmaan niinkun tärkeinä, että sanotaan nämä tietokoneet, internetpalvelut, niin ne on niinku tärkeät, niiden avulla kuitenkin päästään tuonne muuhun maailmaan. Kyllä nämä tämmöset yhteydet pitäis olla kyllä olemassa. (YH14)

Teknologian mahdollistamat uudet toimintatavat tukevat harvaan asutuilla alueilla kylien yhteisöllisyyttä ja teknologiavälitteisen yhteisöllisyyden ylläpitoon vaikuttavat monet tekijät. Internetin käyttö on vahvasti sidoksissa käytettyyn kieleen, tunteisiin ja ajatuksiin, jopa ennakkoluuloihin verkon hyödyntämisestä. Uusien toimintatapojen aiheuttamaa hämmennystä pyritään hälventämään hakemalla yhteneväisyyksiä sekä eroja tuttuihin, käytössä oleviin menetelmiin (Peteri 2006: 316). Luhmannilaisittain ajatellen kyläläiset resonoivat funktiojärjestelmien sisäisiin ja siten myös ulkoisiin toimintaehtoihin luodessaan uusia toimintakäytänteitä. Toiminnot perustuvat valintoihin, jotka etenevät ketjussa: valinnat selittävät toisiaan, mutta eivät koko kokonaisuutta. (Luhmann 2004: 52–55.)

Kommunikaation muutos edellyttää järjestelmien sisäistä herkkyyttä suhteessa omaan toimintaan sekä ympäröivään yhteiskuntaan. Esimerkiksi koulutus teknologiavälitteiseen toimintaan otetaan vastaan yhteisön ulkopuolelta, yhteisön tarpeiden mukaisesti, sillä riittävä koulutus ja käytönohjaus ovat yksi edellytys teknologiavälitteisyyden hyväksymisessä osaksi kyläläisten luonnollista arkea myös tunnetasolla.

I: mutta se on tosiaan se, että ihmiset pitäis opettaa, että iäkkäät ihmiset on jo, että ne ei.. välttämättä, niillä voi olla tämmönen.. ja Peleko. Pelekohan se on tietokonetta kohtaan semmosilla ihmisillä, jotka ei sitä osaa käyttää. Et se pitäis se

peleko ensimmäisenä poistaa ja sitte niinko antaa tätä opastusta niitten siihen käyttöön. (YH10)

Fokusryhmähaastatteluissa haastateltavien keskinäiset keskustelut antoivat mahdollisuuksia vertailla omia ja toisten ajatuksia. Keskustelut tarjosivat tilaisuuden suhteuttaa käytössä olevia toimintatapoja menneisiin ja pohtia niiden merkitystä tulevaisuudessa. Keskustelut myös tukivat yhteisen ymmärryksen rakentumista haastateltavien kesken.

Haastattelija: No, sie sanoit, että ne istuu koneella kotona. Mitä ne tekee siellä, onko se?

P: Mesessä.

Arja: Elikkä ne on ne kaverit sen kautta.

P: Ne on ne kaverit siellä koneella.

Arja: Että se yhteydenpito tulee erilailla sitten.

P: Niin. Kyllä ne on ne samat kaverit, ne luokkakaverit siellä, mutta ne on sitten niinkö koneella.

Haastattelija: Onko se hyvä vai huono asia sitten tässä tapauksessa?

P: Kyllä minusta ainakin sillai on hyvä, että tietää että niillä on ainakin jonkulainen yhteydenpito niinkö toisiin, että ei ne jää ihan yksin. (RH1)

H: Sehän on vain hyvä, että ne käy koneella ja sitä kautta [pitävät yhteyttä]. lisäys A.K.]

P: Niin, kyllä se oikeestaan on hyvä, että ne pystyy sitä kautta tuonne.

O: Ei ole vaihtoehtoa. (RH1)

Jan Van Dijk (1999) mukaan virtuaali- ja reaaliyhteisöissä on yhtäläisyyksiä. Kyläläiset asemoivat teknologian välineeksi, jolla he voivat sulautua osaksi laajempaa yhteisöllisyyttä. Teknologia konkretisoi ja tekee näkyväksi virtuaalisen yhteisöllisyyden. Vaikka kyläläiset ovat maantieteellisesti kiinnittyneinä tiettyyn alueeseen ja sen luomaan paikallisidentiteettiin, virtuaalinen yhteisöllisyys linkittää kyläläiset paikallisten yhteisöjen lisäksi heidän itsensä valitsemiin laajempiin yhteisöihin (ks. Hampton & Wellman 2003). Kyläläisten kommunikaatio laajenee kylien sisäisistä yhteisöistä teknologian mahdollistamana kylien ulkopuolisiin, mielenkiinnon perusteella syntyneisiin yhteisöihin, jolloin teknologiavälitteisyys näyttäytyy yksilön yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia lisäävänä tekijänä.

Teknologiavälitteiset palvelut hyvinvoinnin tukena

Hyvinvointipalvelujen teknologisoituminen herättää monenlaisia mielleyhtymiä. Yhtäältä ne voidaan nähdä arkistuneena osana yhteiskuntaa (Harlow 2003: 7; Uotinen 2005: 115) tai edellytyksenä palvelujen tuottavuuden parantamiseen (Tuottava ja uudistuva Suomi...2010: 6), jolloin ne kiinnittyvät mahdollisuuteen turvata arjen sujuvuutta virtuaalisesti (Salminen 2008: 130–131; Vuoti 2011: 114–115, 138). Toisaalta ne voidaan nähdä palvelujen saavutettavuuden epätasa-arvoistajina (Blaschke ym. 2009: 651; Strömberg-Jagga 2010: 138–139, 150) tai pahimmillaan yhtenä syrjäytymisen syynä (Steyaert & Gould 2009: 741–742). Teknologiavälitteisten toimintamallien käyttöönotto on entisestään lisännyt yhteiskunnan kompleksisuutta mahdollistamalla paikasta riippumattoman toiminnan.

Teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut ovat joko näkyvästi tai näkymättömästi osa kylälaisten luonnollista arkea. Paradoksaalisesti käyttäjien huomio kiinnittyy teknologiavälitteisyyteen erityisesti silloin, kun tekniikka ei toimi. Haavoittuvuudesta huolimatta teknologiaa piderään kuitenkin yhtenä vaihtoehtona korvata tai täydentää perinteisiä hyvinvointipalveluja, ellei vallitsevia toimintatapoja ole mahdollista jatkaa sellaisenaan (esim. Mäntylä 2003: 27; Vuoti 2011: 114–115). Kompleksisessa yhteiskunnassa kyläläiset ovat siis sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan funktiojärjestelmissä toimiessaan riippumatta siitä, missä funktiojärjestelmässä kommunikaatio tapahtuu. Teknologiavälitteisten palvelujen merkitys rakentuu kaksoisriippuvuudelle, joka on yksi sosiaalisten järjestelmien olemisen ja itseuudistumisen kriteeri. (Luhmann 1995: 108). Sovellettaessa Luhmannin ajattelua (emt.: 127–129) luottamukselle perustava kaksoisriippuvuus todentuu siinä, miten kyläläiset elävät omaa arkeaan yhteiskunnan tarjoamalla teknologiavälitteisillä palveluilla. Toiminta palautuu suhteeseen. Kylälaisten on luotettava siihen, että palvelut ovat saatavilla ja toisaalta, yhteiskunnan on luotettava siihen, että kyläläiset käyttävät jo olemassa olevia tai tarjolle tulevia teknologiavälitteisiä palveluja. Järjestelmä yhtäältä ylläpitää omaa

toimintaansa ja toisaalta uudistaa sitä.

Kyläläiset näkivät palvelut laajana kokonaisuutena, ei pelkkänä palvelusuoritteena. Erityisesti perinteisiin palvelumalleihin liitettiin kohtaaminen ja inhimillinen vuorovaikutus, jonka pelättiin katoavan teknologiavälitteisissä palveluissa. Haastattelut halusivat palveluja itselle, mutta tarkastelivat asioita myös kyläyhteisön näkökulmasta. Tätä näkökulmaa ylläpidettiin ja tehtiin näkyväksi haastattelujen aikana.

M-L: Niin, kyllä kai sitä vois niinku vanhuksille jotaki, että semmosia olla, että mullakihan oli äiti, että se oli niinkö dementoitunut sitten, että jotaki semmosia virikkeitä, kyllähän ne niitä kaipais justiin, että ne ei tarttis laitokseen mennä. Niin, kyllä kai sitä vois niinku vanhuksille jotaki, että semmosia olla ... pitäskö tulla sitten tänne niinkö kylään – paikan päälle ja sit. Niinku niille oli kerran, olihan niille tietotekniikkakurssikin täällä, kyllä siellä aika paljon oli niitä.. vanhuksille, kännykkäkoulua ja oli näitä tämmösiä. Että net tietenki täytyy tuua tänne, että ei ne niin hevin lähe tuonne keskustahan. (YH17)

Haastattelija: No miten sitte sähkönen asiointi kunnan palvelujen suhteen – tulleeeko sinne sitten laajentumaan toiminta?
E: Ööö.. No se varmahan on jonku verran riippuvainen siitä, että miten kunnassa jaksetaan kehittää sitä. (YH12)

Tahollaan kyläläiset tuottivat merkityksiä, jotka osaltaan kohdentuivat funktiojärjestelmien toiminnan kehittämiseen eli toisin sanoen pyrkivät muuttamaan järjestelmien tilaa kommunikaatiolaan. Palveluja tarkastellessaan he tunnistivat niitä, mutta samalla he myös asettivat ne suhteessa toisiin järjestelmiin, palvelujen tuottajiin ja niiden käyttäjiin (ks. Pugh & Cheers 2010: 153–154). Teknologiavälitteisten palvelujen tuottaminen paikantui kylistä pois, muun muassa kuntaan, jonka aktiivisuus palvelutuotannossa määritteli teknologiavälitteisyyden merkitystä sivukylien arjessa.

Turvallisuutta edistävät verkkopalvelut näyttäytyivät kyläläisille tutuimpina ja niiden merkitys osana arjen toimintoja tuli selkeästi esiin. Erityisesti puhelin oli kotoutettu arkeen ja sen merkitys turvallisuuden lisäajana oli hyvin tunnistettu. Kyläläiset kohdensivat puheen ikääntyneiden turvallisuuteen ja sen verkkovälitteiseen vahvistamiseen. Iästä riippumatta haastattelut tiedostivat turvallisuutta edistävän teknologian mahdollisuudet arjessa.

H: No se varmaan jos puhutaan jälleen kerran siitä vanhusten väestön jutusta, niinku meillä täällä on tämä niin sanottu järjestelmä [nimi poistettu. A.K.], jota kunta [nimi poistettu A.K.] on kehittämässä hyvin pitkälle, niin, niin kyllähän se varmasti tällainen turvallisuustekijä olisi varmastikin nimenomaan tälle vanhusväestölle. (YH14)

H: Vaikka en ole vielä niin kauhean iäkääskään, mutta kun kuljen paljon yksin metässä - (mun työnantajat anto semmosen, että jos minun tarttee vaikka jonnekin ruovikkoon?) - jos meidän, pystyn painaan vain nappulasta, ne tietää siellä, missä mie olen.

H: Niin ne löytää automaattisesti sut kännykän perusteella nykyisin.

Haastattelija: Elikä se kännykkä se on yks semmonen turvallisuutta lisäävä tekijä?

M: On se kumminkin sillä lailla, jos mullakin ois ollu mukana se, niin mie olisin siillon voinu soittaa. (RH2)

Haastateltavat kuvasivat arkea ja teknologiavälitteisiä hyvinvointipalveluja rikkoen ajan ja paikan rajoja kielen avulla. Kyläläiset liittivät teknologiavälitteiset palvelut ensisijaisesti terveydenhuollon peruspalveluihin, mutta kiistelivät niiden merkityksestä pohjaten tulkintaansa omiin kokemuksiin. Autopoieettisen eli itseorganisoidun systeemin kannalta ei olekaan merkityksellistä, saavutaanko tarkasteltavasta asiasta yhteisymmärrys, vaan tavoitteena on saada päätös siitä, miten systeemi reagoi kommunikaation kohteena olevaan asiaan. (Luhmann 1989; 1995: 140–141.) Puhuttaessa mahdollisuudesta toteuttaa terveydenhuollon palveluja verkon kautta kylälaisten keskinäiset näkökulmat saattoivat olla lähes päinvastaisia. Esimerkiksi mahdollisuus saada lääkäripalveluja teknologiavälitteisesti saa kylälaisten kommunikaatiossa sekä kielteisiä että myönteisiä merkityksiä.

P: Se oikea lääkäri palvelee, että sinun ei tarte kellekään muulle niistä sairauksista antaa – se on sinun henkilökohtainen suoja ja asia, mitä sää meet sinne lääkärille asioimaan.

Pe: Mie katon ton vähän toisenlailla ku tuo Pekka [nimi muutettu, A.K.] - niin viime syksynä sairaanhoitaja tuli meidän äitiä kattamaan ja – normaali kierroksella – se otti Nettiyhteyden lääkäriin – keskustelivat, sai saman tien tulokset niistä kokeista ja - kyllä tämä on aivan erilaista, ku mitä Pekka (–). (RH2)

I: Joo! Just nämä – reseptijutut sun muut, niin nehan ois sitte

nätti hoitaa internetin kautta ja yleensä muukki palvelut, että mitä se kunta ois sitte valmis laittamaan sinne. [---] Ehkä lääkäripalveluitakin jonku verran, elikä tuota, vois kysyä sitte sen tietokoneen välityksellä, että tuota.. Oisko mulla aihetta tulla ja saisko tähän jotaki lääkettä ja reseptien uusimiset ja tällamöset. (YH10)

Teknologiavälitteiset terveydenhuoltopalvelut helpottaisivat osaltaan sivukylissä asuvien arkea. Aineistossa ne tulevat esiin mahdollisuutena hoitaa asioita kotona, jolloin säästyttiin pitkiin matkoihin kuluva aika. Jälkimmäisestä sitaatista käy ilmi, että haastateltava olisi valmis laajentamaan teknologiavälitteisyyttä laajemminkin julkisen sektorin palveluihin. Ryhmähaastattelussa sen sijaan mietitään, miten yksityisyys turvataan esimerkiksi lääkäripalveluissa, jotka toteutettaisiin verkkovälitteisesti. Teknologiavälitteisyyden käyttöönotto on siten jatkuvaa rajojen tunnistamista ja uudelleen määrittelyä eri järjestelmien välillä.

Yksilöhaastatteluissa haastateltavat tarkastelivat asioita oman elämänsä ehdoilla, jolloin merkitykset konkretisoituvat suhteessa omaan elämään ja omista lähtökohdista (ks. Uotinen 2005: 117). Tämä ei kuitenkaan ollut esteenä nähdä paikallisia tai alueellisia hyvinvoinnin edellytyksiä. Haastateltavat hahmottivat samanaikaisesti hyvinvointipalveluja muun muassa lähiyhteisönsä eli kylän näkökulmasta. He pohtivat, mitä hyvinvointipalvelut merkitsevät vuorovaikutuksessa rakentuvalle hyvinvoinnille ja kylän olemassa ololle sekä sitä, mistä ollaan valmiita tinkimään ja millä ehdoilla. Kysyttäessä haastateltavilta halukkuutta käyttää teknologiavälitteisiä hyvinvointipalveluja yksi vastaajista pohtii niiden luonnetta suhteessa kasvokkaiseen palveluun seuraavasti:

V: Kyllä varmasti... Mutta sitte taas.. Ei, se netti ei korvaa niinku ihmiseltä-ihmiselle-vuorovaikutusta. Se siitä jää poikke. Ei se ole sama, ku niinku ihminen ja. Ihminen ja ihminen.

V: Mut sie keskusteleet vaan jonku näyttöruudun kans, sie et keskustele ihmisen kaa. Et on se vähä eri juttu. (YH3)

Vastaaja on yhtäältä halukas käyttämään teknologiavälitteisiä palveluja, vaikka toisaalta hän näkee niiden muuttavan kohtaamista. Aineistossa kyläläiset määrittelevät teknologiavälitteiset palvelut

ristiriitaisiksi, joskin mahdollisuuksia avaaviksi sekä arjen sujuvuutta edistäviksi toimintakäytäntöiksi. Haastateltavat paikantavat oman toimintansa tärkeyden suhteessa teknologiavälitteisiin hyvinvointipalveluihin. Teknologiavälitteisyyden mahdollistaa oman aktiivisuuden lisäksi luottamus ulkopuolisiin systeemeihin ja esimerkiksi sieltä tarjolla olevan koulutuksen hyväksymistä.

V: No en en sillä lailla osaa äkkiseltään että yleensä internetiä on tullut nyt viimeisten vuosien aikana varmaan niin opiskeltua aika paljollin. haettua tietoa, tietoa varsinkin niinku tähän työhön liittyvää asiaa, että tuota sitä on oppinut niinkö sillä lailla käyttää, käyttää hyödyksi ja sitten sähköpostihan on verraton, verraton niinkö et varmaan enemmän käytän sähköpostia tänä päivänä ku puhelinta. Että.. (YH1)

H: Että kyllä minä näkisin, että se on tämä, joka ei ole niin aktiivinen väestö ole ja joka ei tällä hetkellä käytä sitä niin, niien kouluttaminen sen käyttämiseen niin on semmonen ratkaisu, jos halutaan, että sitä kautta se homma menis eteenpäin. (YH14)

Kyläläiset ovat osittain sisällyttäneet teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut arkeensa. Erityisesti turvallisuuteen linkittyvät palvelut ovat arkistuneet ollen lähes saumaton osa arjen sujuvuutta. Sen sijaan terveydenhuollon palveluihin liittyvä teknologiavälitteisyys herättää ristiriitaisia ajatuksia, jolloin pitäytyminen aikaisemmissa palvelumalleissa koetaan mielekkäämpänä. Haastateltavat kuitenkin tunnistavat toimintatapojen muuttumisen ja sen aiheuttamat vaateet yksilön aktiivisuudelle sekä myös sen, mitä teknologiavälitteisyys merkitsee kylälle yhteisönä ja asuinympäristönä.

Teknologiavälitteisyyden lineaariset ja dynaamiset merkitykset

Olen empiirisen aineiston pohjalta tehnyt näkyväksi kyläläisten antamia merkityksiä teknologiavälitteisyydelle hyvinvoinnin tukena ja sen rakentumisessa. Ne kiinnittyvät aineistossa tietoon, yhteisöllisyyteen ja sitä ylläpitävään yhteydenpitoon sekä hyvinvointipalveluihin. Teknologiavälitteisyyden merkitykset rakentuvat arjessa: yhteiskunnassa toimivien funktiojärjestelmien sisäisissä sekä ni-

den välisissä suhteissa, yksilöiden omien valintojen ja toimintojen mahdollistamina. Kyläläiset antavat teknologiavälitteisyydelle erilaisia merkityksiä, joita he sanoittavat tuttujen käytäntöjen ja omien kokemusten värittäminä, kokemustietonsa perusteella. Systeemitoreettisesti tulkittuna he uusintavat tällä toiminnallaan funktiojärjestelmiä, jolloin yksilön toiminta palautuu suhteisiin, ei siis enää yksilöille itselleen. Näin ollen esimerkiksi teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut muuttavat arkea. Teknologiavälitteisyys tarjoaa vaihtoehtoja, erilaisia toimintamahdollisuuksia, joista osa valitaan ja osa hylätään eronteolla. Eron tekemisessä teknologian määrittely sinällään ohjaa ajattelua. Osalle kyläläisistä teknologiavälitteisyys todentuu tietokoneen välityksellä, osa määrittelee ne laajemmin sisällyttäen myös matkapuhelimen välineeksi hyödyntää esimerkiksi teknologiavälitteisiä palveluja.

Teknologiavälitteisyyden merkitykset voidaan aineiston pohjalta ryhmitellä tarkasti kohdentuviin, suljettuina rakentuviin *lineaarisiin* ja avoimiin, mahdollistaviin *dynaamisiin* merkityksiin. Lineaariset merkitykset näyttäytyvät aineistossa suorina yksisuuntaisina suhteina, jotka kohdistuvat yksittäisiin, täsmällisiin ja kohdennettuihin tarpeisiin. Tällainen on esimerkiksi yksittäisen tiedon saanti tai haku teknologiavälitteisesti. Tiedonvälitys määrittyy lineaarisesti silloin, kun tieto tulee annettuna eli sitä ei rakenneta yhdessä. Se ei itsessään mahdollista laaja-alaisempaa merkitystä eikä se edellytä kyläläiseltä aktiivista osallisuutta tiedon tuottamiseen, ainoastaan tiedon hakemista ja vastaanottamista. Tiedon merkitys hyvinvoinnin tukena laajenee dynaamiseksi, mikäli kyläläisen osallisuus on mahdollistettu ja kyläläiset toimivat itse aktiivisina tiedon tuottajina, välittäjinä ja käyttäjinä.

Aiemmin paikallisuuteen ja sukuun kiinnittynyt, hyvinvointia rakentava yhteisöllisyys on laajentunut teknologian tarjoamien mahdollisuuksien myötä yhteisten kiinnostuksen kohteiden pohjalta, asiasisällön ympärille syntyneisiin yhteisöihin, jotka toiminnoillaan uusintavat yhteiskunnan funktiojärjestelmiä. Yhteisöllisyyden ylläpitämisessä teknologiavälitteisyyden merkitykset paikantuvat aineistossa dynaamisiin merkityksiin, sillä ne edellyttävät lähes aina kyläläiseltä omaa aktiivisuutta ja halua toimia virtuaalisissa ympäristöissä.

Teknologiavälitteisyys mahdollistaa sivukylissä yhteisöllisyyden luomisen ja ylläpidon sekä paikallisesti että paikasta riippumatta. Se mahdollistaa yhteydenpidon myös sivukylien sisällä aiempaa helpommin. Aineisto vahvisti yleistä käsitystä siitä, että nuorten yhteydenpito kavereihin näyttää lisääntyvän teknologian myötä.

Aineistossa turvallisuutta ylläpitävät ja lisäävät teknologiavälitteiset palvelut olivat tutuimpia ja sulautuneet kaikista parhaiten kyläläisten arkeen. Kyläläiset olivat muovanneet ne osaksi arkea, mutta samalla ne vastavuoroisesti muokkasivat arkea ja arjessa elämistä (ks. Peteri 2006: 359). Turvallisuuteen liittyvien palvelujen merkitys tärkeänä osana arkea oli lähes itsestään selvää kylissä asuville ihmisille. Dynaamisen merkityksen saavat, turvallisuuteen liittyvät palvelut mahdollistavat kylissä asumisen myös vanhenneville ihmisille iän mukanaan tuomista rajoitteista huolimatta.

Lähinnä terveydenhuoltoon kiinnittyvien teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen dynaamiset merkitykset näyttäytyivät kyläläisille moninaisina. Ne vaikuttivat arjen funktiojärjestelmissä ajallisesti samanaikaisesti tai eriaikaisesti, mutta myös välillisesti ja toiminnallisesti. Mahdollistavat dynaamiset palvelut edellyttävät kyläläisten omaa aktiivisuutta. Teknologiavälitteisyyden merkitykset rakentuivat kyläläisten henkilökohtaisten kokemusten pohjalta. Teknologiavälitteisten palvelujen edellytykset, mutta myös merkitykset olivat läsnä yhteisössä, kylässä.

Lopuksi

Teknologiavälitteisyys mahdollistaa kyläläisten arjen sujuvuuden ylläpitämistä, mutta se tuottaa myös haasteita. Teknologiavälitteisyys on kytköksissä talouteen, oikeuteen ja politiikkaan, toisin sanoen kaikkiin yhteiskunnassa läsnä oleviin funktiojärjestelmiin, minkä vuoksi sillä on paikkansa hyvinvoinnin rakentumisprosessissa myös sivukylissä. Arjen toimintoihin sulautunut teknologiavälitteisyys rakentaa sosiaalista kokonaisuutta ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Se tuottaa vaihtoehtoisia merkityksiä eri funktiojärjestelmien kommunikaatiossa. Luhmannilaisittain kommunikaatio ymmärtämisenä tuottaa joko hyväksymi-

sen tai hylkäämisen, ja valinta johtaa vuorovaikutukseen uusiutuviin funktiojärjestelmissä.

Suuri osa teknologiavälitteisyyden merkityksistä kyläläisille asennoituu dynaamisiin merkityksiin, jotka koskettavat kyläläisten arkea monin eri tavoin ja eri tasoilla. Hyvinvointipalvelujen turvaaminen teknologiavälitteisesti näyttäytyy aineistossa vahvimpana dynaamisia merkityksiä tuottavana osa-alueena. Universaalit hyvinvointipalvelut konkretisoituvat käytännössä henkilökohtaisiksi, tarveperusteisiksi palveluiksi. Yksilötasolla niiden kirjo vaihtelee runsaasti elämäntilanteiden tuottamien tarpeiden mukaisesti. Yksilöllisten palveluiden lisäksi kyläläiset tuottivat kyläyhteisön ylläpitämiseen liittyviä merkityksiä teknologiavälitteisyydelle. Internetin välityksellä rakentuva yhteisöllisyys on riippuvainen myös ympäröivästä yhteiskunnasta eli siitä, miten yhteiskunnassa mahdollistetaan uudenlaisen yhteisöllisyyden kehittäminen (Dimaggio ym. 2001: 327).

Yhteiskunnan strategioissa teknologiavälitteisyyden painotus on vahvasti esillä, mutta miten palvelujen saatavuus kaikkialla toteutuu, mikäli edes infrastruktuuri ei toimi sivukylissä riittävän hyvin? Teknologiavälitteisyydellä ei siis toimi tyhjiössä, vaan se heijastelee yhteiskunnan kulttuurisia ja poliittisia valintoja. Esimerkiksi hyvinvointipalvelujen teknologisoituessa tarkastelukulma kaventuu helposti palvelun tuottajaan ja tekniikan tarjoajaan, ja jättää näin palvelun käyttäjän näkökulman varjoonsa. Helpon ratkaisun toivossa houkuttelevana kiusauksena voi olla käyttäjien luokittelu maantieteellisin perustein kaupungeissa oleviin aktiivisiin käyttäjiin ja monimuotoisella maaseudulla asuviin, stereotyyppisesti määriteltuihin ei-niin-aktiivisiin käyttäjiin.

Mielikuvat maaseudusta muuttuvat hitaasti. Näiden mielikuvien avulla luodaan kuva myös maaseudun asukkaista (Alasuutari 2011: 28–30) – myös tässä tutkimuksessa mukana olleista sivukyliä asukkaista. Siksi tutkimus on yksi kannanotto muuttuviin mielikuviin maaseudun asukkaista, joilla on kiinnostusta ja halua käyttää teknologiavälitteisiä hyvinvointipalveluja arjessaan, mikäli ympäröivä infrastruktuuri sen mahdollistaa. Kyläläisten tuottamat merkitykset teknologiavälitteisistä toiminnoista hyvinvoinnin tukena ovat

laaja-alaisia. Aineisto ei sulje pois kylien asukkaita esimerkiksi teknologiavälitteisten palvelujen aktiivisina, joskin kriittisinä käyttäjinä. Olkoonkin, että aina se ei tapahdu kyläläisten omasta tahdosta. Kyläläiset ovat antautuneet oman arkensa funktiojärjestelmissä teknologian tarjoamien vaihtoehtojen ääreen laajempien yhteiskunnallisten muutosten pakottamana.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 2011. Mielikuvien muutos ja pysyvyys: Maaseutu-käsite suomalaislehdissä 2000-luvulla. *Maaseudun uusi aika* 19(1): 17–32.
- Bango, Jens 2008. Role and Function of Regional Differences in the World Society from the Point of View of Modern Luhmannian Systems Theory. Saatavissa: <http://jesz.ajk.elte.hu/bango22.html>. [Viitattu 8.1.2013].
- Berger, Peter R. & Thomas Luckmann 1995. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedon sosiologinen tutkimus. Suom. Vesa Raiskila. Alkuperäisteos: *The Social Construction of Reality* 1966. Gaudeamus, Helsinki.
- Blaschke, Christina M., Paul P. Freddolino & Erin M. Mullen 2009. Ageing and Technology: A Review of the Research Literature. *British Journal of Social Work* 39(4): 641–656.
- Brennan, Mark .A. & Al E. Luloff 2007. Exploring rural community agency differences in Ireland and Pennsylvania. *Journal of Rural Studies* 23 (1): 52–61.
- Bronfenbrenner, Urie 1980. *The Ecology of Human Development. Experiments by nature and design*. Harvard University Press, Massachusetts.
- Delanty, Gerard 2010. *Community*. Second edition. Routledge, Taylor & Francis Group, Abingdon, Oxon.
- van Dijk, Jan 1999. *The Network Society. Social Aspects of New Media*. Sage, London.
- DiMaggio, Paul, Eszter Hargittai, W. Russell Neuman & John P. Robinson 2010. Social Implications of the Internet. *Annual Review of Sociology* 27(1): 307–336.
- Gilleard, Chris, Martin Hyde & Paul Higgs 2007. Community and Communication in the Third Age: The Impact of Internet and Cell Phone Use on Attachment to Place in Later Life in England. *Journal of Gerontology* 62B(4): 276–283.
- Hampton, Keith & Barry Wellman 2003. Neighboring in Netville: How the Internet Supports Community and Social Capital in a Wired Suburb. *City & Community* 2(4): 277–311.
- Harlow, Elizabeth 2003. Information and communication Technologies in the Welfare Services: Wired Wonderland or Hypertext Hell? Teoksessa: Harlow, Elizabeth & Stephen A. Webb (toim.): *Information and communication Technologies in the Welfare Services*. Jessica Kingsley Publishers, London.
- Holmila, Marja 2001. Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus. Suomen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Hyppönen, Hannele, Timo Turunen, Päivi Hämäläinen & Jarmo Kärki 2010. Terveystieto sosiaalialan työvälineenä. Teoksessa: Pohjola, Anneli, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.). *Sosiaalinen työ, tieto ja teknologia*. PS-Kustannus, Jyväskylä. 211–240.
- Hyypä, Markku T. 2005. Me-hengen mahti. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Hyryläinen, Torsti 2013. Paikallisuus ja vastavoimallikkeet verkostoyhteiskunnassa. Teoksessa: Björn, Ismo, Pekka Jokinen, Juha Kotilainen, Nora Schuurman & Maarit Sireni (toim.). *Korpisosiologia*(aa). University Press of Eastern Finland, Joensuu. 59–72.
- ICT for Societal Challenges. Digital Agenda for Europe. European Union, Luxembourg. Saatavissa: https://www.google.fi/search?q=ICT+for+Societal+Challenges.+Digital+Agenda+for+Europe.+European+Union&ie=utf-8&oe=utf-8&rls=org.mozilla:fi:official&client=firefox-a&channel=sb&gws_rd=cr&ei=c-QAU-GXEOPf4QSNzoGoAw. [Viitattu 6.2.2014].
- Jalava, Janne 2006. Trust as a decision. The Problems and functions of Trust in Luhmannian Systems Theory. Yliopistopaino, Helsinki.
- Jähi, Rita 2004. Työstää, tarinoida, selviytyä. Vanhemman psyykkinen sairaus lapsuuden kokemuksena. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1015. Tampereen yliopisto, terveystieteen laitos, Tampereen yliopistollinen sairaala, nuorisopsykiatrian klinikka, Tampere.
- Kangaspunta, Seppo 2011. Traditionaalisista yhteisöistä verkkoyhteisyyteen. Teoksessa: Kangaspunta, Seppo (toim.). *Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*. Tampereen yliopistopaino, Tampere. 15–34.
- Kangas, Risto 2013. Teleologisesta funktionalismista kontingenssiteoreettiseen funktionalismiin. Teoksessa: Jalava, Janne (toim.). *Yhteiskunnan järjestelmät*. Niklas Luhmannin ajattelu. Gaudeamus, Helsinki. 63–78.
- Kantasalmi, Kari 2013. Kasvatuksen ja koulutuksen systeemirajat funktionaalisesti eriytyneessä yhteiskunnassa. Teoksessa: Jalava, Janne (toim.). *Yhteiskunnan järjestelmät*. Niklas Luhmannin ajattelu. Gaudeamus, Helsinki. 209–235.
- Kattilakoski, Mari, Aila-Leena Matthies & Niina Rantamäki 2011. Kansalaisosallistuminen maaseudun hyvinvointipalveluissa. *Maaseudun uusi aika* 19(2): 5–19.
- Kavanaugh, Andrea, ThanThan Zin, Mary Beth Rosson & John M. Carroll 2006. The Impact of the Internet on Local and Distant

- Social Ties. Teoksessa: Purcell, Patrick (toim.). *Networked Neighbourhoods. The Connected Community in Context*. Springer-Verlag, Lontoo. 217–236.
- Kilpeläinen, Arja 2012. Tiedon rakentuminen kylien teknologiaväyläisten hyvinvointipalvelujen tutkimuksessa. *Janus* 20(3): 268–285.
- Kilpeläinen, Arja & Yrjö Nikunlassi (toim.) 2006. *Kylät muutoksessa. Hankkeet kylien hyvinvoinnin edistäjinä? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Lapin toimintayksikkö*, Rovaniemi.
- Kilpeläinen, Arja & Jukka Sankala 2010. e-Osaaminen sosiaalityön asiantuntijuutta rakentamassa. Teoksessa: Anneli Pohjola, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.): *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. PS-Kustannus, Jyväskylä. 271–290.
- Krippendorff, Klaus 2004. *Content analysis: an introduction to its methodology*. SAGE, Beverly Hills.
- Kumpulainen, Kaisa 2012. Kylä sosiaalisena tilana – Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoria kylän määrittelyn välineenä. *Maaseudun uusi aika* 20(3): 5–13.
- Kuntalaki 17.3.1995/365, 1995
- Kuronen, Marjo & Hannakaisa Isomäki 2010. Parempaa sosiaalityötä vai teknologian orjuutta? –Ihmisläheisen tietojärjestelmien kehittämisen mahdollisuudet sosiaalityössä. Teoksessa: Pohjola, Anneli, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.). *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. PS-Kustannus, Jyväskylä. 185–209.
- Leipämaa-Leskinen, Hanna 2009. Kuluttajat ristiriitojen maailmassa. *Esseitä ruuan kuluttamisen haasteista*. Acta Wasaensia 203. Vaasan yliopisto, Vaasa.
- Luhmann, Niklas 1989. *Ecological communication*. Polity Press, Cambridge.
- Luhmann, Niklas 1995. *Social systems*. Käännös englanniksi John Bednarz, Jr. & Dirk Baecker. Stanford University Press, Stanford.
- Luhmann, Niklas 2004. *Ekologinen kommunikaatio*. Suom. Sam Krause ja Seppo Raiski. Gaudeamus, Helsinki.
- Means, Robin & Simon Evans 2012. Communities of place and communities of interest? An Exploration of their changing role in the later life. *Ageing and Society* 32(8), 1300–1318.
- Metteri, Anna & Tuula Haukka-Wacklin 2004. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa: Karjalainen, Vappu & Ilpo Vilkumaa (toim.). *Kuntoutus kanssamme: Ihmisen toimijuuden tukeminen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämisskeskus*, Helsinki. 53–69.
- Moilanen, Pentti & Pekka Räihä 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus, Jyväskylä. 46–69.
- Mäntylä, Mia 2003. Unohdetun kansan haaveet. Asukkaiden näkemyksiä maaseudun palvelujen tärkeydestä. *Levón-instituutin tutkimuksia* 105. Vaasan yliopisto, Vaasa.
- Nisula, Leila 2011. Vuorovaikutuskulttuurin jäsentymisen maahanmuuttajien työllistämismallinnuksessa. *Akateeminen väitöskirja*, Acta Universitatis Lapponiensis 68. Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Rovaniemi.
- Onikki, Tiina 2002. Mistä mieli merkityksen tutkimukseen? Kognitiivisen kielentutkimuksen merkitysnäkökulmasta. Teoksessa: Airola, Anu, Heikki J. Koskinen & Veera Mustonen (toim.). *Merkillinen merkitys*. Gaudeamus, Helsinki.
- Payne, Malcolm 2005. *Modern Social Work Theory*. Palgrave MacMillan, Basingstoke.
- Pehkonen, Aini 2004. Kylä kutsuu... Tutkimus tulomuuttoprosesseista maaseudulle. *Siirtolaistutkimuksia A* 26. Yliopistopaino, Helsinki.
- Peteri, Virve 2006. Mediaksi kotiin. Tutkimus teknologioiden kotouttamisesta. *Akateeminen väitöskirja*, Tampereen yliopisto, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampere.
- Pflug, Jan 2011. *Contextuality and computer-mediated communication: a cross cultural comparison*. *Computers in Human Behavior* 27(1): 131–137.
- Pohjola, Anneli & Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi 2010. Sosiaalityön, tiedon ja teknologian kohtaamisia. Teoksessa: Pohjola, Anneli, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.). *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. PS-Kustannus, Jyväskylä. 9–20.
- Pugh, Richard & Cheers, Brian 2010. *Rural social work. An international perspective*. University of Bristol. The Policy Press, Bristol.
- Saari, Timo 2011. Media- ja kommunikaatioteknologiat. Teoksessa: Oulasvirta, Antti (toim.). *Ihmisen ja tietokoneen vuorovaikutus*. Gaudeamus, Helsinki. 232–256.
- Salminen, Anna-Liisa 2008. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntävät apuvälineet. Teoksessa: Haverinen, Riitta & Katja Ilmarinen (toim.): *Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja* 3/2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, Helsinki. 129–131.
- Sevänen, Erkki 2013. Taide Luhmannin järjestelmäteoriassa. Teoksessa: Jalava, Janne (toim.). *Yhteiskunnan järjestelmät*. Niklas Luhmannin ajattelu. Gaudeamus, Helsinki. 236–259.
- Steyaert, Jan & Nick Gould 2009. Social Work and the Changing Face of the Digital Divide. *British Journal of Social Work* 39(4): 740–753.
- Strömberg-Jagga, Minna 2010. Sosiaalityötä ja tasa-arvoa sosiaalitoimen verkkoneuvontaan? Teoksessa: Pohjola, Anneli, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.). *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. PS-Kustannus, Jyväskylä. 131–156.

- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 1999.
- SähköAsL 13/2003. Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa 24.1.2003/13.
- Talsi, Noora & Tuuva-Hongisto, Sari 2007. Teknologinen imperatiivi ja paikallinen teknologiapolitiikka. *Tiedepolitiikka* 32(2): 49–56.
- Tuovanen, Mia 2006. Sähköisten asiointipalvelujen kehittäminen kunnissa. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, Yhdyskuntatieteiden laitos, Tampere.
- Tuottava ja uudistuva Suomi. Digitaalinen agenda vuosille 2011–2020 2010. Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunta, Liikenne- ja viestintäministeriö, Vantaa.
- Tuuva, Sari 2003. Tilattuja tarinoita tietotekniikan arjesta. Teoksessa: Talja, Sanna & Sari Tuuva (toim.). *Tietotekniikkasuhteet. Kulttuurinen näkökulma*. Tietolipas 196. SKS, Helsinki. 93–117.
- Uotinen, Johanna 2005. Merkillinen kone. Informaatioteknologia, kokemus ja kertomus. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 40. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Uusitalo, Eero 1994. Maaseutupolitiikan keinot. Elinkeinojen edistäminen maaseudun kehittäjäyhteisöissä. Kunnallisanalan kehittämissäätiö, Helsinki.
- Vaarama, Marja, Eero Siljander, Minna-Liisa Luoma & Satu Meriläinen 2010. Suomalaisten kokemus elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa: Vaarama, Marja & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.). *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Yliopistopaino, Helsinki. 126–149.
- Vienola, Vuokko 1995. Systeemitteoriaan pohjautuva kaksivuotinen työnohjaajakoulutus – toimintatutkimuksellinen tapaustutkimus, Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 23. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Virtanen, Mikko J. 2013. Muotoutuva teoria, muotoutuvat tutkimustavat. Teoksessa: Jalava, Janne (toim.) *Yhteiskunnan järjestelmät*. Niklas Luhmannin ajattelu. Gaudeamus, Helsinki. 79–99.
- Voutilainen, Tomi 2006. Hyvä sähköinen hallinto. Edita Publishing, Helsinki.
- Vuorinen, Leena 2009. Ikääntyminen Maalaiskylissä. Sosiaalipoliittikan väitöskirja, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, yhteiskuntapolitiikan laitos. Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verso, Lahti.
- Vuoti, Maire 2011. Pohjoissuomalaisten suurten ikäluokkien tulevaisuudenkuvat ikääntymisestäään, hyvinvoinnistaan ja sosiaali- ja terveyspalveluistaan. *Acta Universitatis Ouluensis D* 1114. Oulun yliopisto, Oulu.
- Yhdistyneen Rovaniemen alueiden käytön strategia 2006. Perusselvitysraportti. Saatavissa: http://paikkatieto.airix.fi/tietopankki/rovaniemi/julkinen/tekstit/perusselvitysraportti_lopullinen.pdf. [Viitattu 15.10.2012].
- Ylä-Anttila, Tuomas & Jalava, Janne 2013. Poliittika: funktiojärjestelmä vai joukko historiallisia prosesseja? Teoksessa: Jalava, Janne (toim.) *Yhteiskunnan järjestelmät*. Niklas Luhmannin ajattelu. Gaudeamus, Helsinki. 279–287.
- Weber, Robert Phillip 1990. *Basic Content Analysis. Series: Quantitative Applications in the Social Sciences. Volume 49*. SAGE Publications, Lontoo.

HANNELE PALUKKA JA PETRA AUVINEN

Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

MATTI MAHLAMÄKI

Tampereen yliopisto, viestinnän, median ja teatterin yksikkö

Maaseutu, raviurheilu ja rahapelaaminen

Miten maaseutua käytetään puheen tulkinnallisena voimavarana?

TIIVISTELMÄ

Artikkelissa eritellään ravihevosten kasvattajien ja valmentajien haastatteluaineistoa analysoimalla, mitä merkityksiä raviurheilu ja siihen kiinnittynyt rahapelaaminen saavat, kun maaseutua käytetään puheen tulkinnallisena voimavarana. Aineisto koostuu yhteensä 25 yksilö- ja ryhmähaastattelusta, jotka toteutettiin vuosina 2011 ja 2013. Analyysi osoittaa, että hevosityhteisö on jakaantunut identiteetiltään kahteen ryhmään: perinteitä kunnioittaviin hevosmiehiin ja markkinatalouteen tukeutuviin peli- ja viihdealan ammattilaisiin. Kyse on hevostaloutta määrittävästä ilmiöstä, vastakkainasettelusta, joka on esiintynyt aina 1800-luvulta alkaen eri muodoissaan. Vaikka ravihevosten kasvatus onkin pääosin muuttunut maanviljelijöiden harrastuksesta rahavaltaiseksi ja teknologiaa hyödyntäväksi jalostustoiminnaksi, hevosityhteisölle ei ole muodostunut yhteistä näkemystä raviurheilun perimmäisestä tarkoituksesta. Kun sen tarkoitus on yksille toimia kansainvälisen viihde-ollisuuden areenana, toisille se on yhä keino mahdollistaa hevosityhteisön elämäntapa ja sen harjoittama, osin perinteisiinkin sitoutunut jalostustoiminta.

Suomalainen yhteiskunta on muuttunut radikaalisti toisen maailmansodan jälkeisten vuosikymmenten aikana maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta jälkiteolliseksi palveluyhteiskunnaksi (esim. Oksa & Rannikko 1988; Alasuutari 1996). Toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa vallitsi luja usko maaseudun tulevaisuuteen. Maaseutua asutettiin Karjalan siirtoväestöllä, asutustiloja perustettiin ja peltoja raivattiin, mutta jo 1950-luvun lopulla alkanut maatalouden koneellistuminen, toinen teollinen vallankumous ja 1960-luvulla entisestään kiihtynyt kaupungistuminen sysäsivät kaupunkia ja maaseutua erilleen toisistaan (Ylikangas 1986: 201–248; Alasuutari 1996: 104–121; Mahlamäki 2003: 300–302). ”Maahenki” päättyi 1960-luvun loppupuolella alkaneeseen maaltapakoon, harvaan asutun maaseudun tyhjenemiseen ja Euroopan suurimpaan rakennemuutokseen, joka on jatkunut aina näihin päiviin saakka. Harvaan asutulla maaseudulla vuotuinen väestökato oli vuosina 1995–2005 yli prosentin, ja on ennustettu, että monissa maaseutukunnissa väestö supistuu viidenneksellä vuoteen 2020 mennessä sekä keskitty-

Asiasanat: hevostalous, hevosityhteisö, maaseutu, rahapelaaminen, raviurheilu, sosiologin kulttuurintutkimus

entistä harvempiin kasvukeskuksiin. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2006; 2009.)

Tästä kehityksestä huolimatta Suomi on edelleen luonteeltaan hyvin maaseutumainen maa. Maaseutualueet ovat monimuotoisia ja niiden kehitys, vahvuudet ja haasteet vaihtelevat. Matkailu, loma-asutus ja hevostalous antavat leimansa maaseudulle. Kaupunkien läheisellä maaseudulla väestönkasvu onkin kiihtynyt ja se ohitti 1990-luvun lopulla kaupunkien väestönkasvun. Maaseudun urbanisoituminen ei määritä pelkästään suomalaista yhteiskuntaa. Se on ollut vallitseva ilmiö myös Yhdysvalloissa, missä siitä käytetään käsitteitä ”mukavuushakuinen muuttoliike” (amenity migration) (Nelson & Dueker 1990; Nelson 1992; Lever 1993; Crump 2003) tai ”elämäntyyliperustainen muuttoliike” (lifestyle migration) (Benson & O'Reilly 2009; O'Reilly & Benson 2009).

Niin hevosyhteisöjen, perinteisen hevostalouden kuin uusienkin hevoselinkeinojen keskiössä on hevonen, joka on yksi Suomen merkittävimmistä eläimistä sekä kulttuurisesti että historiallisesti. Hevosen rooli on kuitenkin muuttunut paljon viimeisen sadan vuoden aikana (Leinonen 2013). Nora Schuurman tiivistää tämän muutoksen muutamaa 1900-luvun lopun vuosikymmenen, joiden kuluessa hevosen rooli on muuttunut työjuhdata, sotaratsusta ja kulkuvälineestä suosituksi urheilu- ja harrastustoveriksi. Schuurman ymmärtää ihmisen ja hevosen suhteen emotionaalisenä tai välineellisenä siten, että suhtautumistavat saattavat olla osin päällekkäisiä. Niiden taustalla vaikuttaa myös hevosen kategorisointi hyöty- ja seuraläimiin. (Ks. Schuurman 2012.)

Marko Nenonen (1999) on pohtinut hevosen merkitystä eläimenä historian näkökulmasta. Hänen tutkimuksensa osoittaa, miten julkisen vallan hevosjalostus alkoi Ruotsi-Suomessa jo uuden ajan alussa Ruotsin kuninkaiden perustaessa hevossiitoloita myös Suomen alueelle. Vuosisatojen kuluessa hevonen sivuutti hyötyeläimenä härän ja muuttui sodankäynti-, liikenne- ja työvälineeksi ja edelleen urheiluvälineeksi. Matti Mahlamäki (2003: 153) puolestaan näkee suomalaisen yhteiskunnan ja maaseudun muutoksen konkretisoituvan hevosen muuntautumisena ”sodanjälkeisen jälleenrakennuksen työjuhdata tähdeksi urheilu-

areenoille ja lopulta siteeksi maalta kaupunkiin muuttaneille”.

Vuonna 2012 Suomessa oli 74 100 hevosta ja 16 000 hevostallia. Hevoset työllistivät koko- tai osa-aikaisesti noin 15 000–16 000 alan osaajaa, yrittäjää sekä alaan liittyvää toimijaa. (Suomen Hippos 2013.) Hevostalouden harjoittajat työskentelevät enimmäkseen taajamien liepeillä ja niiden läheisellä maaseudulla. Maassamme on runsaat 11 000 maatilaa, joiden toiminta liittyy hevosiin. Perinteisintä on hevosten kasvatus, joka luetaan myös perusmaatalouden tuotantosuunnaksi. Kasvatukseen liittyy usein sitä tukevaa ravi- valmennusta ja kilpailutoimintaa sekä ratsastuskouluja ja hoitotalleja. (Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto 2013.)

Mahlamäen (2004) ja Schuurmanin (2012) esiin nostama hevosen yhteiskunnalle tuottama hyöty ja välineellisyys liittyvät myös hevosiin kytkeytyvään rahasta pelaamiseen. Suomessa sallittiin totalisaattori-peli raveissa 1920-luvun lopulla (Edilex 308/1927) ja hevospielen julkiselle vallalle tuottama hyöty määritettiin käytettäväksi maaseudun hevosjalostuksen edistämiseksi. Näin kaupunkilainen hevostalouden osa – ravien rahapeli – liittyi osaksi maaseudun hevostaloutta. Vuonna 2013 Suomi kuului Euroopan viiden suurimman ravimaan joukkoon. Vuosittain raveissa käy runsaat 700 000 katsojaa ja aktiivisesti raviurheilua harrastavia arvioidaan olevan noin 50 000. Ravit on jääkiekon jälkeen Suomen toiseksi suosituin urheilun yleisölaji, ja rahapelaamisella on siinä tärkeä osa. Kesäisin järjestettävät Kuninkuusravit on suurimpia yleisötapahtumia Suomessa: Kuopiossa vuonna 2013 järjestetyt ravit keräsivät lähes 59 000 katsojaa.

1960-luvun puolivälin jälkeen alkanut totopelin suosion nousu mahdollisti hevostalouden muutoksen työstä urheiluksi ja vapaa-ajanviettotavaksi. Vuosina 1970–1979 totovaihto nousi 6,1 miljoonasta markasta 228,5 miljoonaan markkaan ja totoravikilpailujen määrä 263:sta 629:en kilpailuun (Mahlamäki 2003: 219). Hevospielen tuotosta takaisin hevostaloudelle palautuva rahamäärä on hevosalalle erittäin merkittävä tulonlähde, ja totalisaattoria voi pitää hevostalouden käyttövoimana. Vuonna 2012 Suomessa ravipielen vaihto oli 249,1 miljoonaa euroa, mistä hevosalalle palautui 51,6

miljoonaa euroa. Vuodesta 2002 on totopelejä ollut mahdollista pelata myös internetissä. Vuonna 2012 yli puolet (130,9 miljoonaa euroa) pelaamisesta tapahtui siellä. (Suomen Hippos 2013.)

Raviurheilu lähentää toistensa vastinpareina pidettäviä maaseutua ja kaupunkia toisiinsa: maaseutu nähdään kaupungin vastakohtana, jolloin maaseutuelämä viittaa aitoon ja alkuperäiseen. Maaseutu liitetään luontoon ja menneeseen aikaan vastakohtana dynaamiselle ja kiireiselle kaupunkielämälle (Alasuutari 2011: 20). Raviurheiluun ja siihen kytkeytyvään rahapelaamiseen liittyvissä tutkimuksissa erilaisia vastakkainasetteluita onkin käytetty analyysiä suuntaavana voimavarana. Esimerkiksi antropologi Per Binde (2011) on etnografisessa tutkimuksessaan raviurheilusta ja siihen kytkeytyvästä rahapelaamisesta luonut raviradasta käsitteen raviterritorio, joka näyttäytyy muusta yhteiskunnasta sosiaalisesti ja kulttuurisesti eriytyneenä piirinä, raviammattilaisille ja raviharrastajille syvästi merkityksellisenä tilana. Pauliina Raento ja Lassi Härmälä (2012) ovat tutkimuksessaan suomalaisen ravipelaamisen muutoksesta tuoneet esille, että hevosalan sisäinen kahtiajako on edelleen voimassa. Vastinparit etelä ja pohjoinen, kaupunki ja maaseutu, raviurheilu ja jalostustoiminta, liiketaloudellinen ja kulttuurisesti kestävä kehitys, kansainvälinen ja kansallinen sekä lämmin- ja kylmäveriväki ovat kuitenkin täydentyneet 2000-luvulla uusilla risteytyksillä. Matti Mahlamäki (2003) on historiikissaan *Pellolta Paanalle ja Pussihousumiehistä Patiinipoikiin* esittänyt hevosalalla pitkään vallinneen kahtiajaon maaseudun ja kaupungin välillä. Hevostalouden toimijoille on tyypillistä vastakkainasettelu, jota on esiintynyt 1800-luvulta alkaen. Maaseutu vastaan kaupunki -asetelma identiteetin rakentamisessa oli kuumimmillaan 1950-luvun lopulla taisteltaessa oikeudesta tuoda Suomeen lämminverisiä ravihevosia. Mahlamäki (emt.: 112–124) on kiteyttänyt aselman seuraavasti: ”kaupunki vastaan maaseutu, lämminveriset hevoset vastaan kylmäveriset hevoset, liikemies vastaan maanviljelijä, raviurheilija vastaan hevosten jalostaja, toton pelaaja vastaan hevosten ihailija, ulkomaille suuntautunut vastaan kotimaahan kääntynyt, uusi hevosharrastaja vastaan perinteinen hevosharrastaja, hevosten jalostaminen vas-

taan suomenhevosen puhtaana kantana pitäminen ja kilpahevonen vastaan työhevonen”.

Tässä artikkelissa maaseutua ei tarkastella kaupungin vastinparina, vaan niiden kulttuuristen jäsennystapojen voimavarana, joiden avulla suomalaista raviurheilua ja siihen kytkeytyvää rahapelaamista esitetään. Artikkelissa eritellään hevostalouden harjoittajien, ravihevosten kasvattajien ja valmentajien haastatteluaineistoa analysoimalla, mitä merkityksiä raviurheilu ja rahapelaaminen saavat, kun maaseutua käytetään puheen tulkinnallisena voimavarana. Artikkelin perustuu Alkoholitutkimussäätiön ja Pelitoiminnan tutkimussäätiön rahoittamaan tutkimukseen, *Rahapelaaminen suomalaisen elämäntavan ja -tyylin jäsentäjänä*. Tutkimuksen tavoitteena oli analysoida rahapelaamisen ja elämäntavan suhdetta suomalaisessa yhteiskunnassa. Artikkelissa esitellään ensin tutkimuksen teoreettinen viitekehys, aineisto ja analyttinen lukutapa. Sen jälkeen tarkastellaan, miten maaseutua käytetään raviurheilupuheen tulkinnallisena voimavarana erittelemällä raviurheilulle, rahapelaamiselle ja niiden suhteelle annettuja merkitysluottuvuuksia. Lopuksi arvioidaan, miten ja miksi maaseutua käytetään raviurheilun tulkinnallisena voimavarana hevostalouden harjoittajien tuottamissa erilaisissa puhetavoissa ja -teksteissä.

Teoreettinen viitekehys

Artikkelin voisi ajatella aiheensa perusteella sijoittuvan maaseutututkimuksen viitekehykseen, mutta se kiinnittyy vielä lähemmin sosiologisen kulttuurintutkimuksen näkökulmaan. Kulttuurintutkimuksen käsitteellä viitataan tiettyyn näkökulmaan tutkia yhteiskuntaelämän erilaisia muotoja kulttuurisina ilmiöinä, jolloin tarkastelun keskiöön nostetaan erityisesti merkityksen käsite ja yhteiskuntaelämän merkitysvälitteisyys (Willis 1977; 1978; Clarke ym. 1979). Kulttuuri on käsitteenä saanut alkunsa latinankielen sanasta cultura, joka alun perin tarkoitti maanviljelystä ja muokkausta. Kulttuurin käsite on vuosisatojen kuluessa kohdannut paitsi monenlaisia muutoksia, myös liittänyt sisältönsä kaikkea inhimillistä, mitä voidaan pitää ihmisten saavutuksina, eräänlaisena jäljenjättämisenä ihmiskunnan historiaan. Vaikka sitä pidetäänkin sosiaalisuuden ja yhtei-

söllisyyden rakennusaineena, itse kulttuurin käsitteellä on voimakkaasti arvottava kaiku. Yleiskielessä kulttuurilla viitataan usein ihmisen henkisen toiminnan ja luovan kompetenssin synnyttämiin taiteisiin. Kulttuurin käsitteelle on kuitenkin olemuksellista, että se voidaan ymmärtää ja määritellä monella eri tavalla.

Tämän artikkelin näkemys kulttuurista on olennaisesti laajempi kuin edellä mainittu hierarkkinen kulttuurikäsite. Emme tarkoita kulttuurilla vain parasta ja kauneinta, mitä ihmiskunta on tullut tuottaneeksi, vaan enemmänkin kollektiivista subjektiviteettia: hevosyhteisön omaksumaa tapaa hahmottaa raviurheilua ja siihen liittyvää rahasta pelaamista. Käsitettä kulttuuri määrittää siten kollektiivisuus, yhteisöllisyys. Erotukseksi luonnon tapahtumille se mielletään joksikin ihmiselle kuuluvaksi, ihmisen tuottamaksi, ilmaisemaksi tai ajattelemaksi. Kulttuurintutkimuksen ydin ei ole kuitenkaan tietystä tavasta määritellä tai ymmärtää kulttuurin käsitettä, vaan tavassa korostaa yhteiskuntaelämän merkitysvälitteisyyttä.

Kulttuurintutkimuksen näkökulma tarkoittaa tässä artikkelissa sitä, että raviurheilua ja siihen kytkeytyvää rahapelaamista yhteiskunnallisena toimintana tarkastellaan merkitysten tuottamisena, ei hevosyhteisön todellisuutena sinänsä. Vaikka merkittävä osa modernista hevostaloudesta on 2000-luvulla asettunut kaupunkeihin ja kaupunkien lähimaaseudulle (ks. Eklund ym. 2007), artikkelissa ei kysytä, mitä maaseutu alueena merkitsee hevostalouden harjoittajille tai miten maaseudun kehitys kytkeytyy hevoseen (vrt. Kumpulainen 2000). Artikkelissa ei myöskään tarkastella raviurheilussa vallitsevaa ihmisen ja eläimen suhdetta. Emme kysy, millä tavoin hevostalouden harjoittajien suhde ravihevosiin kytkeytyy heidän raviurheilulle antamiinsa merkityksiin tai miten maatalouden murros ja kaupungistuminen ja sen seurauksena hevosen muuntuminen työjuhda harraste- ja urheiluelämäksi on muuttanut ihmisen ja hevosen suhdetta (vrt. Schuurman 2012; Leinonen 2013). Sen sijaan artikkelissa rakennetaan ymmärrystä siitä, miten hevostalouden harjoittajat käyttävät maaseutua tulkinnallisena voimavarana antaessaan raviurheilulle ja siihen kytkeytyvälle rahapelaamiselle erilaisia merkityksiä.

Aineisto ja analyttinen lukutapa

Artikkelin aineisto koostuu yksilö- ja ryhmähaastatteluista, joita analysoitiin rinnakkain. Yksilöhaastattelut toteutettiin kesällä 2011 Ylöjärvellä, Teivon raviradalla järjestettyjen kaksipäiväisten Kuninkuusravien yhteydessä. Haastateltavat kerättiin satunnaisesti raviyleisön joukosta. Yksilöhaastatteluihin osallistui 10 hevostalouden harjoittajaa sekä 12 raviurheilun harrastajaa. Rajasimme aineiston analyysin hevostalouden harjoittajien haastatteluihin (kahdeksan miestä ja kaksi naista). Yksilöhaastattelut etenivät taustakysymysten lisäksi 15 strukturoidun kysymyksen varassa, joissa selvitettiin haastateltavan suhdetta raviurheiluun, rahapelaamiseen, hevosvedonlyöntiin ja vapaa-ajan harrastuksiin sekä haastateltavan käsityksiä raviurheilun hyvistä ja huonoista puolista sekä raviurheilun tulevaisuudesta.

Ryhmähaastattelut toteutettiin keväällä 2013 Teivon raviradalla järjestettyjen Toto 5-ravien yhteydessä. Kaikille kyseisiin raveihin osallistuville ravihevosten kasvattajille ja valmentajille lähetettiin sähköpostitse pyyntö osallistua ryhmähaastatteluihin. Haastattelupyyntöön suostui kahdeksan hevostalouden harjoittajaa, joista yksi perui myöhemmin osallistumisensa. Seitsemästä haastateltavasta pyrittiin muodostamaan kolme iän ja sukupuolen perusteella mahdollisimman heterogeenista ryhmää. Tavoite toteutui haastateltavien iän, mutta ei sukupuolen suhteen, koska haastattelupyyntöön vastasi myöntävästi ainoastaan yksi nainen. Haastateltavat olivat iältään 34–74 -vuotiaita. Ryhmähaastatteluun yksi osallistui kaksi miestä ja yksi nainen. Ryhmähaastattelut kaksi ja kolme koostuivat kumpikin kahdesta miehestä. Ryhmähaastattelut etenivät taustakysymysten lisäksi seitsemän puoli-strukturoidun kysymyksen varassa, jotka koskivat haastateltavien kiinnostumista hevosyhteisöön, heidän suhdettaan raviurheiluun ja heidän käsityksiään raviurheilun myönteisistä ja kielteisistä piirteistä sekä raviurheilun tulevaisuudesta. Yksilö- ja ryhmähaastattelut taltioitiin nauhurilla ja litteroitiin 199 sivua käsittäväksi tekstiedostoksi.

Artikkelissa etsitään hevostalouden harjoittajien tapaa jäsentää suomalaista raviurheilua ja siihen liittyvää rahapelaamista analysoimalla sitä haastat-

teluaineiston avulla. Aineiston vaihtelevia, moniäänisiä ja ristiriitaisiakin puhetekoja lähestytään työkaluina, joiden avulla haastateltavat tuottavat erilaisia merkityksiä. Aineiston analyysissä käytetään diskurssi- ja argumentaatioanalyysiä, ja sen fokus on siinä, miten haastateltavat käyttävät verbalisia lausumia ja argumentteja jäsentäessään raviurheilua ja siihen kytkeytyvää rahasta pelaamista. Tällöin haastatteluaineistolta ei kysytä, miksi jokin asia on sellainen tai tällainen tai miten asia on koettu. Sen sijaan kysytään, miten haastattelun osanottajat rakentavat ja neuvottelevat yhdessä roolinsa, tilanteenmäärittelynsä tai erilaiset puheen tarkoitukset; mitkä puhettavat kutsutaan esiin ja mitä ne palvelevat.

Diskurssin käsite on kaikkea muuta kuin ongelmaton. Se sisältää ajatuksen siitä, että merkitykset eivät ole koskaan abstrakteja. Ne tuotetaan diskursseissa, jotka ovat historiallisia, sosiaalisia ja institutionaalisia. (Lehtonen 1996: 66–70.) Norman Fairclough (1997: 31, 124–126) erottaa diskurssin kaksi merkitystä: diskurssi vuorovaikutuksena ja diskurssi sosiaalisena konstruktiona. Ensin mainitussa merkityksessä diskurssi määritellään ihmisten keskinäiseksi kanssakäymiseksi sosiaalisissa tilanteissa. Toisessa merkityksessä, jota suosivat erityisesti jälkistrukturalistiset yhteiskuntateoreetikot, kuten Foucault, diskurssi esitellään tiedon muodoksi. Artikkelin analyysissä pyritään liittämään nämä molemmat merkitykset yhteen siten, että siinä tarkastellaan haastateltavien puhetta sekä sen interpersoonallisesta, vuorovaikutuksellisesta funktiosta että sen ideationaalista eli todellisuutta kuvaavasta funktiosta käsin. Diskurssianalyysin avulla vastataan kahteen kysymykseen: ensinnäkin, miten hevostalouden harjoittajat jäsentävät raviurheilua ja rahapelaamista ja toiseksi, miten he esittävät itseään ja muita.

Haastatteluaineiston analyysi oli monivaiheinen prosessi, joka sisälsi kolme keskeistä lukutapaa: arvo-, kehys- ja puhekontekstiluennat. Analyysin aluksi luettiin yksilöhaastattelut ja luokiteltiin haastateltavat sen mukaan, merkitseekö raviurheilu heille elinkeinoa vai ei. Tämän jälkeen selvitetiin, millaisia puhetapoja yksilöhaastattelut sisältävät. Puhetapojen nimeämisen jälkeen tarkasteltiin niiden heijastamia kovia ja pehmeitä arvoja. Arvoluennan rinnalla selvitettiin totopelaamista jäsen-

täviä ulottuvuuksia. Ryhmähaastattelut luettiin niiden valmistuttua keväällä 2013, minkä jälkeen ryhmä- ja yksilöhaastatteluita analysoitiin yhdessä kehysluennan kautta. Aineistoa jäsentävät laajat tulkintakehykset nimettiin elinkeinon, urheilun ja pelaamisen kehyksiksi, joiden alle aineistossa esiintyvät diskurssiiviset puhettavat luokiteltiin. Aineiston analyysin lopussa suoritettussa puhekontekstiluennassa tarkasteltiin hevostalouden harjoittajina toimivien haastateltavien suhdetta omaan yhteisöönsä, raviyleisöön ja ravi-instituutioihin sekä määriteltiin kullekin puhekontekstille tunnusomainen diskurssi.

Raviurheilun ja rahapelaamisen kulttuuriset jäsenystavat

Hevostalouden harjoittajat, ravihevosten kasvattajat ja valmentajat jäsentävät raviurheilua ja siihen kytkeytyvää rahapelaamista tukeutumalla kolmeen kulttuuriseen jäsenystapaan, jotka on nimetty vastuun, elämyksellisyyden ja kehittämisen puhetavoiksi. Jokainen näistä puhetavoista asettuu omaan kontekstiinsa: vastuupuhe hevosyhteisön, elämyksellisyyden puhe raviyleisön ja kehittämispuhe ravi-instituutioiden näkökulmaan. Sen lisäksi, että puhettavat asettuvat eri konteksteihin, niillä jokaisella on oma tehtävänsä.

Vastuun puhetapa

Jäsentäessään raviurheilua ja siihen kytkeytyvää rahapelaamista hevosyhteisön näkökulmasta kasvattajat ja valmentajat tukeutuvat puhetapaan, joka on nimetty vastuun puhetavaksi. Tukeutumalla vastuun puhetapaan haastateltavat tulevat samalla käyttäneeksi maaseudun arvomaailmaa puheensa resurssina. Vastuullisuus mielletään yleisesti yhdeksi maaseudun arvomaailman tunnusmerkeistä, ja se liittyy agraari-konservatiivisiin arvoihin: työn kunnioittamiseen, kuuliaisuuteen esivaltaa kohtaan ja kykyyn erottaa oikea väärästä (ks. Alasuutari 1996). Vastuun puhettavan keskiössä näyttäytyy hevonen, jonka hyvinvoinnista haastateltavat kertovat kantavansa vastuuta. Kuten seuraavasta esimerkistä ilmenee, vastuupuheessa asetetaan vastakain julkisuudessa esitetyt käsitykset ravihevosten

hoidosta ja hevosityhteisön, maaseudun asukkaiden keskuudessa vallitsevat hevosen todelliset hoitokäytänteet:

Mies, 50 v.: – ja sitten kyllähän kaikkihan siihen niinku tähtää juuri siihen menestykseen elikä siis kun paljon on kritisoitu sitä että hevosia ei pidetä hyvin eikä huolehdi niitten hyvinvoinnista niin tota sehän on ((naurahtaa)) aivan käsittämätön asia että koska eihän voi ajatella että sä kilpaillet ja pyrit saamaan hyvää menestystä jos et sä myöskin hoida sitä sitä urheilijaa hyvin elikä kyllä se kaikki lähtee sieltä että se se ensinnäkin se voi hyvin ja saa hyvän ravinnon ja kaikki olosuhteet on hyviä missä sitä valmennetaan ja myöskin missä se hevonen asuu, mut kyllä se jos ei ne kaikki osa-alueet oo kunnossa niin turha hirveesti on menestystä (odottaa). (Ryhmähaastattelu 1)

Haastateltava kyseenalaistaa ravihevosten kasvattajiin ja valmentajiin kohdistuvan kritiikin hevosten huonosta kohtelusta asettumalla yksikön toisen persoonan diskursiiviseen asemaan. Näin hän kutsuu muita haastattelun osanottajia tunnistamaan itsensä tietävinä puheen vastaanottajina, joiden olettaa jakavan oman tietämyksensä hevosten hyvästä hoidosta. Samalla hän kutsuu haastattelun osanottajia jakamaan oman näkemyksensä raviurheilusta, jossa on menestyttävä, jos mieli harjoittaa elinkeinoaan. Menestyksen takaajia ovat hyvin hoidetut hevoset. Haastateltava rakentaa puolustuspuheensa taitavasti esittämällä ravihevoset urheilijoina. Puhe hevosesta urheilijana on varhainen suomalaisessa yhteiskunnassa vallitseva konstruktio. Raviurheilun näkökulmasta ei ole yhdentekevää, että hevonen on eläin, koska urheilukäsite on siirtynyt maaseudun ja kaupunkien hevosurheilusta eli ravikilpailuista ihmisurheiluun. Ilman hevosten ravikilpailuja ei olisi ihmisurheiluun tullut ennätysten, kunnan, valmennuksen ja kilpailun käsitettä. (Ks. Mahlamäki 2003; Vettenniemi 2008.) Esittäessään ravihevoset urheilijoina haastateltava tulee inhimillistäneeksi kasvattamansa ja valmentamansa hevoset ihmiseen rinnastettaviksi luontokappaleiksi, joita tulee kohdella kuten ketä tahansa lähimmäistä. Samalla kun haastateltava esittää ammattikuntansa vastuullisina elinkeinonharjoittajina, hän rakentaa hevosityhteisöstä kuvaa lähimmäisistään aidosti huolta pitävänä yhteisönä.

Vastuupuheen motivoijana ei toimi ainoastaan hevonen. Myös nuoriso esitetään ryhmänä, josta kannetaan erityistä vastuuta. Tässä puheessa nuoriso ei ole hoidon ja kasvatuksen kohde sinänsä, kuten ravihevoset, vaan hevosityhteisön jäsenyyteen ja sen arvomaailmaan ja sitä kautta yhteiskuntakelpoisiksi kansalaisiksi kasvatettavia yksilöitä. Seuraavassa esimerkissä haastateltava rakentaa hevosityhteisöstä sosiaalisesti, kulttuurisesti ja paikallisesti omanlaistaan, vastuuntuntoista yhteisöä tuomalla esille raviurheilun piiloagendan kasvattaa hevostalouden piirissä toimivista nuorista vastuunsa tuntevia, työtä, esivaltaa ja vanhempiaan kunnioittavia kansalaisia:

Haastattelija: Mitä myönteisiä piirteitä näät raviurheilussa?

Nainen, 20 v.: No tähän kerää paljo samanhenkistä porukkaa, pysyy semmonen hyvä kontakti ihmisiin ja näin ja sit tota paljo nuoria kerää tää harrastus, nuoret pysyy tässä raviurheilussa ne tulee mukaan siihen, saa hyvän pohjan elämälle siitä että ne oppii vastuuta, ne oppii hoitamaan asioita ja näin että... se on nuorisolle mun mielestä erittäin hyvä et jos ne tulee raviurheiluun mukaan niin ne oppii vastuun kantamista ja saa paljo vastuuta kaikista asioista, ja siitä saa hyvän pohjan elämälleen että niin sitä on itekki joskus oppinu että ((naura)) saanu ensin vastuuta nii osaa tavallaan elämässä toimia sitten – – (Yksilöhaastattelu 2)

Haastateltava tuo vastauksensa aluksi esille hevosityhteisön yhdenmukaisuuden. Sen jälkeen hän siirtyy tuottamaan hevosityhteisöstä vastuullista ryhmää kertomalla, miten liittyminen yhteisön jäsenyyteen kasvattaa nuoria ihmisiä vastuuntuntoisiksi kansalaisiksi. On kiinnostavaa, että haastateltava vastaa haastattelijan esittämään kysymyksen raviurheilun myönteisistä piirteistä esittämällä raviurheilun toimintana, joka kasvattaa sen piiriin kuuluvista nuorista vastuuntuntoisia kansalaisia. Miksi haastateltava rakentaa vastauksensa raviurheilun myönteisistä piirteistä tukeutumalla vastuun puhetapaan? Miksi hän ei tukeudu esimerkiksi elämyksellisyteen, siihen miten raviurheilu tarjoaa yleisölle aitoja elämyksiä kiihkeän ja jännittävän kilpailun kautta? Yhteisöllisyyden näkökulmasta tarkasteltuna kysymyksen vastaaminen haastateltavan tavalla tarjoaa hänelle mahdollisuuden hevosityhteisön määrittelemiseen sosiaalseksi ja vastuuntuntoiseksi ryhmäksi. Esittäessään raviur-

heilun nuorison kasvattajana vastuunsa kantaviksi kansalaisiksi haastateltava tuottaa näkemystä hevosostalouden harjoittajista, ravihevosten kasvattajista ja valmentajista sosiaalisesti, kulttuurisesti ja paikallisesti omanlaisenaan yhteisönä, jonka täysivaltainen jäsenyys edellyttää paitsi erikoistunutta osaamista ja näyttöjä, myös yhteistä arvomaailmaa, ymmärrystä siitä mikä on oikein ja toivottavaa. (Ks. myös Cassidy 2002; 2007; Binde 2011; Raento & Härmälä 2012.)

Elämyksellisyden puhetapa

Ravihevosten kasvattajat ja valmentajat jäsentävät raviurheilua ja rahapelaamista paitsi hevosityhteisön myös raviyleisön näkökulmasta. Kun kasvattajat ja valmentajat jäsentävät sosiaalista todellisuuttaan raviyleisön näkökulmasta, he tukeutuvat elämyksellisyden puhetapaan. Kuten seuraavasta esimerkiksi ilmenee, kasvattajat ja valmentajat määrittelevät itsensä viihdeteollisuuden ammattilaisiksi, joiden tehtävänä on tuottaa elämyksiä yleisölle sekä hevosten hienojen juoksusuoritusten että niiden tarjoamien pelikohteiden kautta:

Mies, 50 v.: No mun mielestä se on niinku ihan mikä tahansa ammatti joka on niinku...tähän on vähän niinku...viihdeala tavallaan että ihmisille elämyksiä yritetään ((naurahtaa)) tuottaa.

Mies, 34 v.: No kyllä...justiin niinku toi Mika sano tästä että tää on niinku tarjotaan näitä elämyksiä ja ja tuota on niinku tavallaan semmosta...tietyllä tapaa ajattelisin että se on semmosta viihdeteollisuutta et tarjotaan pelaajille niitä pelikohteita ja...ja yleisölle hienoja suorituksia ja...sitä sitä kautta sen vois niinku...mä oon joskus...ri- rinnastanu niinku muu- justiin tällai niinkun muuhunkin vii- viihdebisnekseen. (Ryhmähaastattelu 2)

Elämyksellisyden puhettavan avulla raviyleisö jaetaan kahteen osaan sen perusteella, millaisia elämyksiä se raveista etsii. Yhtäältä on yleisö, jolle elämykset syntyvät ravien ilmapiiristä: valoista, äänistä, mukaansatempaavista selostuksista, kaviouran kiihkeistä otteluista ja arenan tähdistä, hevosta. Tälle yleisölle rahasta pelaaminen on raveissa käymiseen nähden toissijaista tai jopa yhdentekevää. Toisaalta on yleisö, joka hakee elämyksiä raviurheilun tarjoamasta rahapelaamisen mahdol-

lisuudesta. Tälle yleisölle ravien ilmapiiristä aiheutuvat elämykset näyttäisivät olevan pelaamiseen ja siinä menestymiseen nähden toissijaisia. Kummallekin yleisöryhmälle kuitenkin hevonen on ensisijainen elämysten tuottaja. Hevonen antaa kaupunkilaiselle kosketuksen aidosta ja alkuperäistä maaseutuelämästä sekä tarjoaa mahdollisuuden kokeilla onnea vedonlyönnin kohteena:

Haastattelija: Mitä myönteistä näette raviurheilussa?

Mies, 41 v.: Kyllä mää näen tietysti sen että täällä pärjää ilman Totoaki -- se totoaminen...veikkaaminen se on vaan pieni osa et se elämyksellisyys hevosta ja sitten se hevonen itsensä...nuoret ihmiset enää tuskin näkevät hevosta tai isompia eläimiä ei näy tänä päivänä missään et se mahdollisuus päästä hevosta lähelle on yks asia ja sitten tietysti se että se on urheilua tulee onnistumisia ja epäonnistumisia siinä on sitä draamaa on draaman kaarta yhdessä juoksussa ja...se on vähän niinku hyvää teatteria sitte että ja totoaminen tuo sitte oman puolensa siihen että...mulle se ei oo niinku välttämätön mutta jos mulla on ihmisiä jotka ei oo ravien seuraajia niin se on tavallaan hyvä sitten se kiinnekohta taas olla sinne pelaamiseen -- (Yksilöhaastattelu 1)

Haastateltava rakentaa raviurheilusta elämysteollisuutta, jonka vetovoima syntyy sekä yleisön halusta palata juurilleen maaseudulle että raviurheiluun liittyvästä mahdollisuudesta osallistua hevospeliin. Ravit tarjoavat kaupunkilaisille yhteyden elävään eläimeen, hevoseen ja tuottavat aitoa vuorovaikutusta maaseudun ja kaupungin välille. Raviurheilu tarjoaa yleisölle paitsi mahdollisuuden palata juurilleen myös mahdollisuuden solmia sosiaalisia suhteita ja päästä seuraamaan kilpailun tuottamaa draamaa. Hevosvedonlyönnin tuottamien pelivoittojen mahdollistaman taloudellisen pääoman lisäksi ravit tarjoavat osallistujille kulttuurista pääomaa – asiantuntijuutta ja statusta, jota tuotetaan esittämällä vedonlyönti taitoa ja itsekontrollia edellyttävänä toimintana:

Haastattelija: No entäs tää pelaamispuoli pelaatteko totopelejä ja jos ette pelaa tai...tehdäänkö että miten kuvailisitte tätä pelaamisena tätä raviurheilua sitten että...minkälaisia näkemyksiä teillä on siitä?

Mies, 46 v.: Pelaaan tosi harvoin että muutaman kerran vuodessa ja muutamalla kymppillä että...varmaan johtuu siitä että mää en jaksa perehtyä tai jos haluaisi pärjätä peleissä niin täy-

tys...sillain seurata niitä hevosia että vähän tietäis että miten on mennä aikasemmin että...jotakin näkee tietysti tosta ohjelmasta mutta ei se kerro läheskään koko totuutta että...se on mulle ainakin liian työlästä ((naurahtaa)).

Nainen, 51 v.: Joo mää en en myöskään varmaan suunnilleen saman verran pelaan vuoden aikana et mä on vähän taika-uskonen ettei ainakaan omia hevosia voi pelata et sit ne ei pärjää jos omia pelaa että.

Mies, 50 v.: Sama on mullakin että. (Ryhmähaastattelu 1)

Ravihevosten kasvattajat ja valmentajat kertovat, ettei hevosvedonlyönti kuulu heidän harrastuksiinsa, ja he pitävät vedonlyöntiä vain yhtenä raviurheilun piirteenä. Aiemmassa haastattelukatkelmassa tuotiin kuitenkin esille, että yleisön osoittama kiinnostus raviurheilua kohtaan syntyy osaltaan sen mahdollistamasta hevosvedonlyönnistä. Jos ravihevosista ei voisi lyödä vetoa, totoravien yleisömäärä olisi luultavasti kansallisten este- tai kouluratsastuskilpailujen yleisömäärien luokkaa. Haastateltavat korostavatkin, että rahapelaaminen on hevosenomistajien panosten rinnalla modernin 1900-luvun lopulla syntyneen elinkeinomuotoisen raviurheilun edellytys:

Haastattelija: Miten te näätte tän pelaamisen muuten tässä kokonaisuudessa?

Mies, 50 v.: No se on tärkein asia siis tässä, ei tää muuten toimi tää koko homma jos ei sitä peliä ole...niin tähän loppus...ihan...kokonaan.

Nainen, 51 v.: Hmm

Mies, 46 v.: Kyllä se näin...näin on.

Mies, 50 v.: Elikkä se pitää tän hevosalouden pystyssä.

Nainen, 51 v.: Kyllähän se tietysti on semmonen...palapeli että kaikkia tarvitaan mutta pelaajat totta kai on se...varmaan tää suurin...osa mutta myös...pääosan esittäjät tarvitaan ne ei taas...pelatessa jos ei oo hevosia eikä valmentajia.

Mies, 50 v.: Niin totta kai se hevosien omistajahan on se oikeestaan se tärkein et joka omistaa sen hevosien ((naurahtaa)) jos ei...niitä ole niin sitten ei ole totta kai sitten näitä mitä pelaantaan että...mutta siis kyllä siis mistä se raha tulee niin se tulee sieltä pelistä -- mutta se on vaan niin kylmää...kun se raha on se mikä tän...mikä tän homman pitää niinkun pyörimässä niin tota...kyllä se vaan ((naurahtaa)) () niitä palvelee. (Ryhmähaastattelu 1)

Haastateltavat tuottavat yhteistä ymmärrystä siitä, miten raviurheilussa rahapelaaminen, ravihevos-

ten kasvattaminen, omistaminen ja valmentaminen kietoutuvat tiiviisti yhteen. Yhtäältä ei olisi raviurheilua, eikä sen ympärille muodostunutta elinkeinoä ilman rahapelaamista. Toisaalta taas ei olisi rahapelaamista ilman raviurheilua ja siihen liittyvää elinkeinoä. Vaikka kaikki haastateltavat ilmaisevat samanmielisyyttä raviurheilun ja rahapelaamisen riippuvuudesta, yksi haastateltavista tuo viimeisessä puheenvuorossa esille rahapelaamisen sotivan hänen omaa arvomaailmaansa vastaan. Hän rakentaa moraalisen kannanottonsa sanavalinnallaan: "se on vaan niin kylmää...kun se raha on se mikä tän...mikä tän homman pitää niin kun pyörimässä". Näin haastateltava tulee implisiittisesti asettaneeksi vastakkain paikallisen hevosten jalostustoiminnan ja kansainvälisen rahapeli- ja viihdeteollisuuden.

Ravihevosten valmentaminen, omistaminen ja niillä kilpaileminen esiintyvät aineistossa ääneen lausuttuna hevosyhteisön identiteetin ilmauksena, johon liittyy ihanne hiljalleen katoavasta, yksinkertaisesta, hitaasta ja perinteitä kunnioittavasta hevosmiestäidosta, elämäntavasta ja kulttuurisista arvoista. Paitsi rahapelaamisen myös rahapelaajien nähdään edustavan hevosyhteisölle vierasta kansainvälistä arvomaailmaa. Haastateltavat esittävät rahapelaajat paitsi raviurheilun rahoittajina myös yksilöllisiä valintoja tekevinä kuluttajina, joiden kiinnostuksesta hevosalouden harjoittajien on kilpailtava. Kulutusvalinnoistaan itsenäisesti päättävälle pelaajalle hevosvedonlyönti on vain yksi rahapeli muiden joukossa, jota voi pelata ajasta ja paikasta riippumatta. Kuten seuraavasta esimerkiksi ilmenee, kulutusvalinnoistaan itsenäisesti päättävä pelaaja on raviurheilun näkökulmasta ongelmallinen, koska hän ei jaa samaa arvomaailmaa hevosalouden harjoittajien kanssa:

Haastattelija: Jos voisitte ajatella tätä omaa sisästä lajin kehitystä eritoten etäpelin kehitystä, nii onks se ollu siunaukseksi vai katastrofiksi?

Mies, 74 v.: Joo kyl se...kyllä se ihan ihan pakko että ja just toi nettipeli ja tommonen että siinä se on pakko olla siel mukana mutta tota ni sitte se taas aiheuttaa sitä että täällä on tyhjää...ja sitte sitä vuotaa niin paljo muualle, sitä tulosta. -- Minusta se on se ulkomaille pelaaminen on...kanssa ihan tyhmää se vie...se vie mielenkiinnon omista...omista totoraveista kun pelurit, en minä tiä sä oot peluri mutta jos sää opit tunteen

noi...noi noi ruotsalaiset tai ja ranskalaiset hevoset ja kuskit...
niin...niin si- siellähän on aina potit isompia...siellä on suu-
rempi mahdollisuus voittaa ni sit- se sää lakkaat aattelemasta
näitä suomalaisia raveja. (Ryhmähaastattelu 3)

Haastattelija kysyy haastateltavien mielipidettä raviurheilun kehityksestä, jonka seurauksena osa hevospeleistä on siirtynyt internetiin. Haastateltavan mielestä internetin välityksellä tapahtuva rahapelaaminen on kaksiteräinen miekka: vaikka raviurheilu on nykyään yhä enemmän riippuvainen siellä tapahtuvasta pelaamisesta, se tyhjentää raviradat pelaavasta yleisöstä ja vähentää näin raviratojen tuottoa. Haastateltava rakentaa internetin kautta pelaavista mielikuvaa voittoa saalistavina ”pelureina”, joiden halu maksimoida pelivoittoa uhkaa lopulta koko suomalaisen raviurheilun tulevaisuutta. Puheenvuoroillaan hän haastaa nyky-yhteiskunnan kehityksen, joka mahdollistaa rahan, tavaroiden ja ihmisten vapaan liikkumisen ja siten rapauttaa myös raviurheiluun elimellisesti liittyvän yhteisöllisyyden. Globalisaation aiheuttamaan uhkaan ovat hevostalouden harjoittajien instituutiot jo vastanneetkin, esimerkiksi Ruotsin hevossyhteisöjen pelijärjestö ATG (Aktiebolaget Trav och Galopp) päätti kesällä 2013 kieltää niin sanotun robottipelaamisen Ruotsissa ja Ruotsiin. Kielto koski tietokonepohjaisten ohjelmien ja pelialustojen käyttöä hajotettaessa suuria V-pelien järjestelmiä rivikohtaisiksi peleiksi. Kielto oli seurausta globaalin pelimaailman taistelusta, jossa Ruotsi haluaa suojella oman kansankotinsa kruunupelaajia vierasmaalaisilta peliammatilaisilta.

Ravihevosten kasvattajien ja valmentajien tavassa asettaa raviyleisö vastakkain sen perusteella, mitkä heidän intressinsä ovat, voi nähdä Mahlmanen (2003) esiin nostaman hevostalouspuheen kestopakenteen – synty ja rikos vastaan hyöty – syntiin ja rikokseen kytkeytyvän arvomaailman sekä hyötyn artikuloituvan rahasta pelaamisen laajempaan kulttuurisena jäsennostapana. Ravihevosten kasvattajien ja valmentajien haastattelupuheen analyysi paljastaa, että raviurheilun identiteetti on vieläkin lujasti kiinnittynyt agraariseen historiaansa, maaseudun vähävaraisuuteen ja alisteiseen asemaan suhteessa kaupunkeihin. Tämä on kiinnostavaa, koska 2000-luvun markkinaorien-

toituneessa ideologiassaan julkisuus, hevostalouden instituutiot ja valtiovallan edustajat pitävät raviurheilun imagoa vanhanaikaisena ja staattisena, joka kaipaava uudistamista. Houkutellakseen nuoria urheiluvetä kiinnostuneita kaupunkilaisia seuraamaan raviurheilua ja osallistumaan hevospeleihin on esimerkiksi Fintoto pyrkinyt erilaisten markkinaoperaatioiden avulla liittämään raviurheiluun mielikuvan ”nuorekkaasta, vauhdikkaasta ja menestyvästä” urheilulajista (ks. Raento & Härmälä 2012).

Kehittämisen puhetapa

Viimeisin ravihevosten kasvattajien ja valmentajien haastattelupuheesta identifioitu puhetapa on nimetty kehittämisen puhetavaksi. Haastateltavat tukeutuvat tähän puhetapaan jäsentäessään sosiaalista todellisuuttaan hevostalouden instituutioiden, Suomen Hippoksen ja raviratojen näkökulmasta. Myös kehittämisen puhetavalle on tyypillistä, että sen avulla asetetaan vastakkain maaseudun perinteinen elämäntapa ja moderni markkinatalouden elinkeinoharjoittaminen. Tukeutuessaan kehittämisen puhetapaan haastateltavien voi tulkita arvioivan maaseutua raviurheilun ongelmien sekä niiden ratkaisemisen näkökulmasta. Seuraavassa esimerkissä haastateltavat tuottavat raviurheilun staattisena, perinteisenä ja vanhanaikaisena yleisölajina, jonka imagoa pitää uudistaa:

Mies, 25 v.: Tulis vaan semmone positiivine kierre sitten ku...
ku nää sit...nää kasvais niinkun nää ravit ja...enemmän ihmisii tulis et ne...ko sais sitä niinku imagoo ylös. (Yksilöhaastattelu 10)

Mies, 36 v.: Joo ei niinku itse tapahtumissa oo mitään negatiivista mut onhan ne vähän jämähtäny sinne mistä ne on varmaan joskus alkanukki...et jotain mitä (—) tekee omal sarallaan ja mitä sit taas niinku meilläkin on porukkaa tässä ympärillä niin yritetään saada vähän niinku nuorempaa porukkaa ja kaveriporukkaa huokuteltu ketkä ei oo koskaan ollu raveissa ja luulee et tääl o pelkästään mannei, en sano et se on se ainoa negatiivinen osuus mutta niinkun...se että mielikuva ihmisillä on väärä...vaan sitä voi myöskin niinkun muuttaa. (Yksilöhaastattelu 9)

Haastateltavat esittävät, että ravien vanhakan-
taista imagoa pitää muuttaa, jotta nuori urheiluve-

donlyönnistä kiinnostunut yleisö saataisiin raviyleisön joukkoon. Nykyisellään raviurheilun imago on paitsi vanhahtava, myös osin väärä. Haastateltavien mukaan ainoa lääke raviurheilun yleisökatoon on rakentaa sille uusi identiteetti maaseudun pussihousumiesten harrastustoiminnasta moderniksi elinkeinonharjoittamiseksi. Haastateltavat tulevat näin tuottaneeksi ryhmästään ja raviurheilusta kuvaa osana kansainvälistä viihdeteollisuutta. Näin he implisiittisesti haastavat näkemyksen raviurheilun perimmäisestä tarkoituksesta hevosyhteisön elämäntavan ja sen harjoittaman jalostustoiminnan rahoittajana. Hevostalouden harjoittajien keskuudessa vallitsee kuitenkin vahva erimielisyys raviurheilun perimmäisestä tarkoituksesta, siitä miksi hevoset juoksevat kilpaa ja mikä motivoi ihmisiä hevosurheilun pariin (ks. Raento & Härmälä 2012). Haastateltavat tunnustavat yhteisössään vallitsevan kahtiajaon ja yrittävät ratkaista sen:

Mies, 36 v.: Okei...toivon mukaan kunnioitetaan niinkun perinteitä, onhan täs perinteitä varsinkin suomenhevos puolella ja kehitetään sitä niinkun huippu-urheilu osuutta et...se jää monesti niinku huomioimatta et se on kuitenkin niinku huippu-urheilu...kaikki se valmennustyö ja muut ja sit ku ollaan kuitenkin eläinten kanssa et ne ei pysty kertoo et jos jotain koipee vähän kivittää vaan niinkun, se urheilu puoli niin sen esilletuominen ja tota...perinteiden kunnioittaminen mut myöskin sen niinku...vähän niinkun modernisoiminen – (Yksilöhaastattelu 9)

Haastateltava esittää hevosyhteisössä vallitsevan erimielisyyden ratkaisuksi perinteisen hevostalouden, suomenhevosen jalostus- ja kasvatustoiminnan pitämistä pääosin ennallaan, ja samalla raviurheilun kehittämistä huippu-urheiluksi, joka pystyisi vastaamaan ranskalaisten ja ruotsalaisten ravurien asettamiin haasteisiin. Mittavan harrastustoiminnan lisäksi Suomessa harjoitettava hevostalouden on nykyään myös yritystoimintaa – eritoten lämminveriravureiden osalta. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että perinteinen ja romantisoitu mielikuva maanviljelijästä, joka kasvattaa lahjakkaasta varsastaan huippuravurin voittamaan suuria rahasummia niin kasvattajalleen kuin vedonlyöjille ei ole ollut todellisuutta enää pitkään aikaan, jos koskaan. Ravihevosten kasvatusta onkin muuttunut

maanviljelijöiden harrastuksesta valtakuntien rajat ylittäväksi, rahavaltaiseksi ja viimeisintä jalostusteknologiaa hyödyntäväksi toiminnaksi, jossa maailman huippuperiyttäjäoriiden pakastespermalla käydään kansainvälistä kauppaa.

Kehittämispuhetta voi pitää uskomusjärjestelmänä, jonka avulla hevosyhteisön jäsenet pyrkivät tuottamaan toivoa paremmasta tulevaisuudesta sekä hankkimaan hallinnan tunnetta globalistuvan yhteiskunnan epävarmoina aikoina. Kehittämisen puhetapa ei ole pelkästään haastateltujen hevostalouden harjoittajien käyttämä tapa jäsentää raviurheilua. Myös hevostalouden instituutiot tukeutuvat tähän puhetapaan argumentoidessaan markkinaorientoituneen ideologiansa puolesta. Esimerkiksi hevosvedonlyönnistä vastaava Fintoto tavoitteli 2000-luvun alussa hevospelialan kasvua pyrkimällä muuttamaan raviurheilun vanhanai-kaista mielikuvaa aktiivisella markkinointityöllä. Fintoton harjoittama markkinaorientoitunut kehittäminen ei määritä pelkästään suomalaisen hevostalouden sisällä vallitsevaa liikettä. Usko kehittämisen avulla tuotettavaan hyvään – innovaatiuskon – määrittää koko suomalaista yhteiskuntaa. Innovaatiuskon ytimen muodostaa lupaus siitä, että ihmisen kyky kehittämiseen vahvistaa väistämättä kansallista kilpailukykyä ja luo vetovoimaisen ilmapiiriin, joka puolestaan synnyttää työpaikkoja ja vaurautta (Valaskivi 2012).

Maaseudun moninaiset merkitykset

Artikkelin tavoitteena oli eritellä hevostalouden harjoittajien, ravihevosten kasvattajien ja valmentajien haastatteluaineistoa analysoimalla, mitä merkityksiä raviurheilu ja siihen kytkeytyvä rahapelaaminen saavat, kun maaseutua käytetään puheen tulkinnallisena voimavarana. Kuten aineiston analyysistä ilmenee, hevostalouden harjoittajat jäsentävät raviurheilua ja siihen kytkeytyvää rahapelaamista tukeutumalla kolmeen puhetapaan, jotka on nimetty vastuun, elämyksellisyyden ja kehittämisen puhetavoiksi. Jokainen puhetapa asettuu omaan kontekstiinsa: vastuupuhe hevosyhteisön, elämyksellisyyspuhe raviyleisön ja kehittämispuhe ravi-instituutioiden näkökulmaan. Jokaisella pu-

hetavalla on myös oma tehtävänsä. Vastuupuheen avulla hevosyhteisöstä rakennetaan maaseudun perinteisiin arvoihin tukeutuvaa ammattikuntaa, joka vieroksuu 2000-luvun hevostalouden markkinaorientoitunutta ideologiaa. Elämyksellisuuden puhettavalla osoitetaan hevosyhteisön tehtävä paitsi tuottaa maaseutumaisia elämyksiä niitä kaipaaville kaupunkilaisille, myös tarjota pelikohteita urheiluviedonlyönnistä kiinnostuneille pelaajille. Kehittämisen puhettavalla haastateltavat sekä tekevät eroa hevostalouden harrastajien ja elinkeinon harjoittajien välillä että ottavat etäisyyttä perinteiseen maaseudun hevostaloutta määrittävään arvomaailmaan. Näin he rakentavat kuvaa nykyisistä hevostalouden harrastajista dynaamisina ja kansainvälisinä viihdeteollisuuden ammattilaisina.

Haastateltavat antavat raviurheilulle, rahapelaamiselle ja niiden suhteelle erilaisia merkityksiä riippuen siitä, mistä näkökulmasta he niitä jäsentävät. Vastuun puhettavassa rahapelaaminen näyttäytyy raviurheilulle alisteisena, sitä tukevana toimintana: rahapelaamisen kautta saatavat tuotot mahdollistavat hevostalouden harjoittamisen sekä hevosyhteisön maaseutumaisen elämäntavan. Elämyksellisuuden puhettavassa raviurheilu ja rahapelaaminen näyttäytyvät puolestaan toisiaan täydentävinä toimintoina: kumpakaan ei voisi harjoittaa ilman toista. Kehittämisen puhettavassa raviurheilu asettuu alisteiseen asemaan suhteessa rahapelaamiselle: raviurheilun tehtävänä on tarjota kansainväliselle peli- ja viihdeteollisuudelle toimintaedellytykset ja -puitteet.

Puhetapojen näkökulmien muutoksen voi tulkita ajallisten siirtymien heijastumaksi maatalousvaltaisesta Suomesta jälkiteollistuneeseen ja globalisoituneeseen eurooppalaiseen Suomeen. Tällöin hevosen ja hevostalouden funktio näyttäytyy muutoksena hevostyöstä ja työhevosesta urheilu- ja viihdehevosen kautta lopulta rahasta pelaamisen kohteeksi. Hevostalouden harjoittajien käyttämien vastuun, elämyksellisuuden ja kehittämisen puhetapojen avulla ei pelkästään jäsennetä raviurheilua, rahapelaamista ja niiden suhdetta, vaan puhettavat toimivat myös hevostalouden harjoittajien ja hevosyhteisön identiteetin rakentamisen välineinä.

Identiteetin rakennustöyssä haastateltavat käyttävät maaseutua puheen resurssina joko myönteis-

sessä tai kielteisessä merkityksessä. Maaseudulle annetaan myönteisiä merkityksiä erityisesti silloin, kun haastateltavat rakentavat hevosyhteisön identiteettiä vastuullisena paikallisyhteisönä, jonka arvomaailma on yhdenmukainen maaseudun arvomaailman kanssa. Maaseudun arvomaailmaan tukeutumalla haastateltavat tulevat esittäneeksi hevosyhteisön ahkeraksi ja työteliääksi, esivaltaa ja lähimmäisiään kunnioittavaksi ryhmäksi.

Maaseutu ja sen arvomaailma ei toimi ainoastaan hevosyhteisön ryhmäidentiteetin tuottamisen resurssina. Sen avulla rakennetaan myös hevostalouden harjoittajien ammatillista identiteettiä. Maaseutu saa tällaisen tehtävän silloin, kun haastateltavat jäsentävät raviurheilua ja rahapelaamista elämyksellisuuden puhetapaan tukeutumalla. He rakentavat kuvaa hevostalouden ammattilaisista, joiden tehtävänä on tarjota raviyleisölle mahdollisuus paitsi palata menneeseen, paikalliseen yhteisöelämään myös päästä osalliseksi kansainvälisen peli- ja viihdemaailman tarjoamista elämyksistä.

Rakentaessaan ammatillista identiteettiään haastateltavat eivät aina anna maaseudulle myönteisiä merkityksiä. Silloin kun haastateltavat painottavat elinkeinonharjoittamistaan osana kansainvälistä viihdeteollisuutta, maaseutumainen, staattinen, perinteinen ja imagoltaan vanhanaikainen raviurheilu näyttäytyy elinkeinon kehittämisen esteenä. Pelkät vanhat ihanteet maaseutumaisesta yhteisöllisyydestä eivät enää riitä hevostalouden pyörittämiseen. Maailma ja raviurheilu sen ohella ovat muuttuneet yhteen kietoutuneeksi järjestelmäksi, jossa tieto, ihmiset, raha ja tavarat kulkevat vauhdikkaasti paikasta toiseen. Tässä tilanteessa hevosurheilun on etäännyttävä kansallisilta, agraareilta juuriltaan, jotta se voisi vastata kansainvälisen kilpailun asettamiin haasteisiin.

Zygmunt Baumania (2002: 220) soveltaen ja näkökulmaamme laajentaen voi todeta, että 2010-luvulla kansalaisyhteiskunnan hevosyhteisön ja julkisen vallan hevostalouden romanssi vetelee viimeisiään. Hevostalous katkoo samalla kahleitaan perinteisestä maaseudusta matkatessaan globaalin kilpailun alttarille. Kyseessä on jo 1970-luvulta ponnistava prosessi, jossa valtiovalta on edellyttänyt hevostalouden rahoittavan toimintansa itse, eikä alaa tueta julkisilla budjettivaroilla, kuten uuden

ajan alusta alkaen oli tapahtunut. Päinvastoin vuodesta 1982 on osa ravieläinten tuotosta siirretty alan ulkopuolelle hyvinvointivaltion toiminnan rahoittamiseen. (Mahlamäki 2003.)

Teoksessaan *Sosiaalisesta työnjaosta (De la division du travail social, 1893/1990)*, Émile Durkheim esitti, että ihmisille on tärkeää pystyä luokittelemaan itsensä. Yleisenä sääntönä voidaan pitää, että tavassa luokitella itsensä – identiteetin rakentamisessa – ei ole niinkään kyse siitä, mitä ihminen tekee, kuin siitä, mihin hän tuntee kuuluvansa. Jos hevostalouden harjoittajien haastatteluaineistoa tulkitaan identiteetin rakentamisen näkökulmasta, voidaan nähdä, ettei hevosten kasvattajilla ja valmentajilla ole yhtä yhteistä tapaa luokitella itseään. Täydellinen yhtenäisyys ei olisi mahdollistakaan, koska hevosyhteisö on jo modernin alkuaajoista lähtien jakautunut kansalaisyhteiskunnan ja julkisen vallan hevostalouden toimijoihin. Hevosyhteisöjä ovat säädelleet vastakkainasettelu ravihevoset vastaan työhevoset, lämminveriset vastaan suomenhevoset sekä hevostalouden uuden ammatillistumisen myötä vastakkainasettelu ammatilliset vastaan amatööriit ja raviurheilijat vastaan ratsastajat.

Hevosia ja niihin liittyviä käytäntöjä voidaan kategorisoida monin tavoin, esimerkiksi käyttöön, mielikuviin, biologiaan tai kulttuuriin jaoteltuihin tukeutumalla. Pauliina Raento (2012: 142–143) on todennut, että Mahlman esittämät vastinparit elävät edelleen, mutta kansainvälistymisen seurauksena ne ovat monimutkaistuneet – ryhmät sekoittuneet ja verkottuneet uusin tavoin.

Kun haastatteluaineistoa tarkastelee suhteessa siihen, miten haastateltavat käyttävät 2010-luvulla maaseutua puheensa tulkinnallisena voimavarana, näyttää siltä, että hevosyhteisö on edelleen jakaantunut identiteetiltään kahteen ryhmään: perinteitä kunnioittaviin hevosmiehiin ja markkinatalouteen tukeutuviin peli- ja viihdealan ammattilaisiin. Vaikka ravihevosien kasvatus onkin pääosin muuttunut maanviljelijöiden harrastuksesta rahavaltaiseksi ja teknologiaa hyödyntäväksi jalostustoiminnaksi, hevosyhteisölle ei ole muodostunut yhteistä näkemystä raviurheilun perimmäisestä tarkoituksesta. Kun sen tarkoitus on yksille toimia kansainvälisen viihdeteollisuuden areenana, toisille se on yhä keino mahdollistaa hevosyhteisön elämäntapa

ja sen harjoittama, osin perinteisiin sitoutunut jalostustoiminta.

Kiitokset

Kiitämme Alkoholitutkimussäätiötä ja Pelitoiminnan tutkimussäätiötä, jotka ovat mahdollistaneet tämän artikkelin kirjoittamisen myöntämällä rahoituksella. Lisäksi kiitämme Teivon ravikeskusta ja Oulun ravirataa mahdollisuudesta päästä keäämään artikkelin tutkimusaineisto.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 2011. Mielikuvien muutos ja pysyvyys: Maaseutukäsite suomalaislehdissä 2000-luvulla. *Maaseudun uusi aika* 19(1): 17–32.
- Alasuutari, Pertti 1996. Toinen tasavalta: Suomi 1946–1994. Vastapaino, Tampere.
- Bauman, Zygmunt 2002. Notkea moderni. Vastapaino, Tampere.
- Benson, Michaela & Karen O'Reilly 2009. Migration and the Search for a Better Way of Life: A Critical Exploration of Lifestyle Migration. *Sociological Review* 57(4): 608–625.
- Binde, Per 2011. Trotting territory: The cultural realm of Swedish horse betting. Teoksessa: Raento, Pauliina & David G. Schwartz (toim.). *Gambling, Space, and Time: Shifting Boundaries and Cultures*. University of Nevada Press, Reno. 107–128.
- Cassidy, Rebecca 2007. Horse people. *Thoroughbred culture in Lexington and Newmarket*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Cassidy, Rebecca 2002. The sport of kings. Kinship, class and thoroughbred breeding in Newmarket. Cambridge University Press, Cambridge.
- Clarke, John, Chas Critcher & Richard Johnson 1979. *Working Class Culture: Studies in history and theory*. Hutchinson & Co. Publishers, London.
- Crump, Jeff R. 2003. Finding A Place In The Country: Exurban and Suburban Development in Sonoma County, California. *Environment and Behavior* 35(2): 187–202.
- Durkheim, Émile 1990. *Sosiaalisesta työnjaosta*. Gaudeamus, Helsinki.
- Edilex 17/1935. Asetus toimenpiteistä hevostalouden edistämiseksi.
- Edilex 308/1927. Asetus vedonlyönnistä hevoskilpailuissa.
- Eklund, Erland, Kjell Andersson, Nora Brandt, Kirsä Rajala & Minna Lehtola 2007. Uudet hevoselinkeinot – haaste tutkimukselle ja yhteiskuntasuunnittelulle. *Maaseudun uusi aika* 15(2): 35–42.
- Fairclough, Norman 1997. Miten media puhuu. *Suom. Virpi Blom &*

- Kaarina Hazard. Vastapaino, Tampere.
- Kumpulainen, Mikko 2000. Kuolainta purren – tapaustutkimus raviurheilusta tämän päivän Suomessa. Hevostietokeskus, Kuopio.
- Kupiainen, Jari & Erkki Sevänen 1994. Esipuhe. Teoksessa: Kupiainen, Jari & Erkki Sevänen (toim.). Kulttuurintutkimus. Johdanto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 7–8.
- Lehtonen, Mikko 1996. Merkitysten maailma: Kulttuurisen tekstin tutkimuksen lähtökohtia. Vastapaino, Tampere.
- Leinonen, Riitta-Marja 2013. Palvelijasta terapeutiksi. Ihmisen ja hevosuuden suhteen muuttuvat kulttuuriset mallit Suomessa. Acta Universitatis Ouluensis, Oulu.
- Lever, William F. 1993. Reurbanisation – The Policy Implications. *Urban Studies* 30: 267–284.
- Longrigg, Roger 1972. *The History of Horse Racing*. MacMillan, London.
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto 2013. Yrittäjyyttä maaseudulla. Saatavissa: http://www.mtk.fi/yrittajyyys/yrittajyytta_maaseudulla/hevosyrittajyyys/. [Viitattu 9.9.2013].
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009. Maaseutu ja hyvinvointi Suomi. Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko eduskunnalle. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 8/2009. Saatavissa: http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/987/Maaseutu_ja_hyvinvointi_Suomi.pdf. [Viitattu 14.8.2013]
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2006. Suomen maaseutu 2015. Maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuus. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja. Saatavissa: http://www.maaseutupolitiikka.fi/julkaisut/maat_julkaisut. [Viitattu 2.1.2014].
- Mahlamäki, Matti 2004. Katukiviltä pelipöydälle. Hevosjournalistin matka eläinsuojelusta, työn, urheilun ja viihteen kautta tototiskille. Esitelmä Tampereen Yliopisto, Mediatutkimuspäivät 30.–31.1.2004. Saatavissa: www.uta.fi/laitokset/tiedotus/mediatutkimuspäivät/työryhmä. [Viitattu 30.12.2013].
- Mahlamäki, Matti 2003. Pellolta Paanalle ja Pussihousumiehistä Pattiin – hevosmaailmasta talouden hevoseen: hevosen ja pelaamisen tarina Hippos-Suomessa. Suomen Hippos ry, Espoo.
- Nelson, Arthur C. 1992. Characterizing Exurbia. *Journal of Planning Literature* 6(4): 350–68.
- Nelson, Arthur C. & Kenneth J. Dueker 1990. The Exurbanization of America and Its Planning Policy Implications. *Journal of Planning Education and Research* 9(2): 91–100.
- Nenonen, Marko 1999. Juokse sinä humma. Teoksessa: Mauranen, Tapani (toim.): Maata, jäätä ja kulkijoita – Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1986. Edita, Helsinki. 144–367.
- O'Reilly, Karen & Michaela Benson (toim.) 2009. *Lifestyle Migration: Expectations, Aspirations and Experiences*. Ashgate, Farnham.
- Oksa, Jukka & Pertti Rannikko 1988. Puheenvuoroja maaseutupolitiikasta. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita n:o 7. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Pussinen, Sirpa 2013. Hevosyrittäjyyden tulevaisuuskatsaus – valtakunnallisen Hevosyrittäjien huippukuntoon -hankkeen (2010–2014) raportti. Hämeen Ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna.
- Pussinen, Sirpa, Jukka Korhonen, Ilpo Pölönen & Rauni Varkia 2007. Kasvava hevosala. Hevosalan kehitysnäkymiä Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Helsinki.
- Raento, Pauliina & Lassi Härmälä 2012. Suomalaisen ravipelaamisen muutos 2000-luvulla. Teoksessa: Raento, Pauliina (toim.). Rahapelaaminen Suomessa. Gaudeamus, Helsinki. 119–144.
- Schuurman, Nora 2012. ”Hevoset hevosina”: Eläimen ja sen hyvinvoinnin tulkinta. University of Eastern Finland, Joensuu.
- Suomen Hippos 2013. Konsernin vuosikertomus 2012. Suomen Hippos ry. Saatavissa: http://www.hippos.fi/files/6954/hippos_vuosikertomus_2012_lowres.pdf. [Viitattu 30.8.2013].
- Valaskivi, Katja 2012. Dimensions of innovationism. Teoksessa: Nykänen, Peter, Mika Lassander & Terhi Utriainen (toim.). *Post-Secular Society*. Transaction, London. 129–156.
- Vettenniemi, Erkki 2008. Suomalaisen urheilun synty – ravisportti 1800-luvulla ja sen vaikutus ihmiskilpailuihin. Suomalaisen kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Willis, Paul 1978. *Profane Culture*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Willis, Paul 1977. *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*. Saxon House, Farnborough.
- Ylikangas, Heikki 1986. Käännekohdat Suomen historiassa – pohdiskeluja kehityslinjoista ja niiden muutoksista uudella ajalla. WSOY, Helsinki.

HANNA TASKINEN JA SEIJA VIRKKALA
Vaasan yliopisto, aluetiede

Maaseutuyritysten menestyminen

– resurssiperusteisen lähestymistavan mukainen tulkinta

TIIVISTELMÄ

Artikkelissa tarkastellaan maaseutuyritysten menestymistä ja niiden suhdetta toimintaympäristöönsä. Tapaustutkimuksessa selvitämme, miten syrjäiset yritykset menestyvät etäisyydestä huolimatta, millaisia resursseja ne käyttävät ja millaisia resursseja maaseutu tarjoaa yritystoiminnan tueksi. Tapaustutkimuksen tuloksia tulkitsemme resurssiperusteisen näkökulman avulla. Resurssiperusteinen lähestymistapa on peräisin strategisen liikkeenjohdon alalta ja se korostaa yrityksen sisäisten tekijöiden merkitystä niiden kehityksessä ja menestyksessä. Tulosten mukaan syrjäisten yritysten menestymisen taustalla on yhdistelmä ainutlaatuisia menestystekijöitä eli resursseja sekä menestyneille pk-yrityksille tyypillisinä pidettyjä tekijöitä. Syrjäisille yrityksille potentiaalisesti ainutlaatuisia, arvokkaita resursseja olivat työntekijöiden uskollisuus ja yrittäjä. Nämä resurssit luovat kilpailuetua ja ovat siten olennaisia yritysten menestymisen kannalta.

Avainsanat: maaseutuyritykset, toimintaympäristö, resurssiperusteinen näkökulma, sijainti

Yrittäjyyttä pidetään nykyisin tärkeänä maaseudun elinvoiman ylläpitäjänä. Sillä tarkoitetaan sekä uusien yritysten perustamista että olemassa olevien yritysten liiketoiminnan laajenemista ja uudistumista. Menestyvät ja innovatiiviset yritykset vaikuttavat positiivisesti sijaintialueillaan luoden tuloja ja työllisyyttä. Ne ovat tärkeitä etenkin syrjäisillä paikkakunnilla, joissa väestön poismuutto ohentaa lähimarkkinoita. Tässä artikkelissa tarkastellaan maaseudulla sijaitsevien pienten ja keskiuurten yritysten menestymistä ja niiden suhdetta toimintaympäristöönsä. Artikkelissa tarkastellaan tutkimuskysymystä: miten maaseutuyritykset menestyvät ja millaisia resursseja ne käyttävät toiminnassaan? Olemme kiinnostuneita etenkin yrityksistä, jotka menestyvät syrjäisestä sijainnista huolimatta. Pyrimme selvittämään millaisia resursseja syrjäisillä alueilla menestyneet yritykset käyttävät ja millaisia resursseja maaseutuympäristö tarjoaa yritystoiminnan tueksi. Tarkastelemme näitä kysymyksiä strategisen liikkeenjohdon alalta peräisin olevan niin sanotun resurssiperusteisen lähestymistavan sekä tapaustutkimuksen avulla. Tapaustutkimus perustuu Hanna Taskisen (2010) Pohjois-Pohjanmaan maaseutukunnista hankkimaan ja analysoimaan yrityshaastatteluaineistoon. Resurssiperusteinen lähestymistapa korostaa

yrittäjien sisäisten tekijöiden merkitystä niiden kehityksessä ja menestyksessä. Resurssiperusteinen näkemys on suhteellisen yleinen yritystutkimuksissa, ja myös maaseutuyrityksiä on tutkittu tähän lähestymistapaan nojautuen (Torkko 2006; Rantamäki-Lahtinen 2009). Näissä tutkimuksissa ei kuitenkaan lähtökohtana ole ollut maaseutuyritysten ja niiden toimintaympäristön välinen suhde. Tämä artikkeli pyrkii täyttämään tätä tutkimusaukkoa keskittyen etenkin syrjäisesti sijaitseviin maaseutuyrityksiin ja niiden menestystekijöihin. Pohdimme maaseutuyritysten resursseja tarkastelemalla, millaisia ovat maaseutualueiden kestävä kilpailukyvyyn perustana olevat resurssit. Olemme kiinnostuneita etenkin ainutlaatuisista, arvokkaista ja harvinaisista resursseista ja niiden käytöstä elinkeinotoiminnassa. Tällaiset resurssit tuovat kestävä kilpailuetua paitsi maaseutuyrityksille myös maaseutupaikkakunnille. Jos maaseutuyritykset menestyvät tällaisia resursseja hyödyntäen, muuttaen ja yhdistäen, myös yritysten sijaintipaikkakuntien resurssit kehittyvät, mikä edistää paikkakuntien elinkeinotoimintaa ja siten myös asumisen ja elämisen edellytyksiä.

Menestyminen voidaan määritellä monella tavalla. Se voi olla yrityksen liikevaihdon tai henkilökunnan kasvua. Menestymistä voidaan mitata myös nettovoittona ja kannattavuutena suhteessa muihin yrityksiin tai yrittäjien omina arvioina onnistumisestaan voitonmaksimoinnissa, paremman elintason saavuttamisessa ja kannattavuudessa (Rantamäki-Lahtinen 2009). Littunen (1996 ja 2000) pitää yritystoiminnan jatkumista ja yritysten kasvua yritysten menestymisen kriteerinä. Vaikka yrittämisessä on kyse taloudellisen tuloksen ja voiton tavoittelusta, voidaan menestyä monin tavoin. Yrittäjät myös määrittelevät menestymisen omalla tavallaan (Vesala ym. 2011). Yrittäjän henkilökohtainen panos leimaa pienen yrityksen toimintaa ja menestystä. Myös se, mitä yrittäjä pitää tärkeänä omassa elämässään, heijastuu yrityksen toimintaan (Niittykangas 2003: 29). Yritystoiminnan kehittymisen ja menestymisen keskeisiksi tekijöiksi on nostettu muun muassa yksilö, ympäristö ja liike-toimintamahdollisuudet.

Artikkelin tapaustutkimuksessa menestymisen minimikriteeri on yrityksen selviytyminen ja liike-toiminnan jatkuvuus. Selviytyminen viittaa yrityk-

sen olemassaoloon ja pitkäikäisyyteen (Pasanen 1999). Selviytyminen markkinoilla edellyttää, että yrityksen resurssit ovat käytössä, mikä palvelee selviytymistä ja menestymistä. Emme hae laskennallisia malleja menestymiselle, vaan pyrimme selvittämään, mitkä tekijät (resurssit) selittävät etenkin syrjäisten maaseutuyritysten menestymistä. Maaseudun yritysten selviytymis- ja menestymismahdollisuuksien selvittäminen on erittäin tärkeää, koska ilman elinkeinoja ei ole elinvoimaista maaseutua etenkaan harvaan asutuilla, kauempana suurista keskuksista sijaitsevilla maaseutualueilla.

Maaseutumaisilla alueilla viitataan harvaan asutukseen, perustuotantovaltaiseen elinkeinorakenteeseen sekä luonnonvaraperustaan. Maaseutumaisuus liitetään usein syrjäisyyteen, joka voidaan tulkita heikkona saavutettavuutena (Danson & de Souza 2012). Hyvin kehittyneet ja tehokkaat liikenneverkot tarjoavat hyvän saavutettavuuden, kun taas vähemmän kehittyneillä verkoilla on alhaisempi saavutettavuus. Siten saavutettavuus liittyy myös taloudellisiin ja sosiaalisiin mahdollisuuksiin. (Rodrigue ym. 2006: 27–28.) Harvaan asutun maaseudun uhkana on huonon kehityksen kierre: nuoret muuttavat pois, palvelut kaikkoon, maatalous vähenee, uudet työpaikat eivät riitä korvaamaan perinteisten työpaikkojen poistumaa ja kuntien taloudellinen kantokyky on kovilla. Pitkät välimatkat estävät työssäkäynnin keskuksissa ja paikallismarkkinat ovat suppeat (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009: 17).

Tutkimuksemme on jatkoa Hautamäen (2000) sekä Niskan, Hynysen ja Vesalan (2011) tutkimuksille menestyvistä maaseutuyrityksistä. Hautamäki tutki maaseudun menestyjiä tarkastelemalla 90 kasvuyrityksen menestystarinoita. Yritykset edustivat pääasiassa teollisuutta, mutta eivät maaseudun perinteisiä teollisia toimialoja kuten sahoja, meijereitä tai teurastamoja. Tutkimustulosten mukaan maaseutualueilla on lukuisia innovatiivisia ja kasvuhakuisia pienyrittäjiä. Niska ja kumppanit (2011) selvittivät 15 Suupohjan seutukunnan alueen yrityksen menestystarinoita, jotka luotiin yrittäjien haastatteluissa kuvailemien avaintapahtumien avulla. Sekä Hautamäen että Niskan tutkimusryhmän tulosten mukaan yrittäjän ominaisuudet ja aktiivisuus ovat keskeisiä yritysten menestystekijöitä.

Resurssit ja kestävä kilpailuetu

Resurssiperusteinen lähestymistapa hakee selitystä yritysten liiketoiminnalle niistä itsestään: yritysten ominaispiirteistä ja niiden strategisista valinnoista. Yritysten taloudelliseen menestykseen eivät vaikuta vain traditionaaliset tuotannontekijät ja niiden kokoonpano ja käyttö vaan myös muut tekijät, jotka käsitteellistetään resursseiksi. Resurssiperusteisen strategiakoulukunnan syntyyn vaikutti etenkin Wernerfeltin (1984) artikkeli ”A resource-based view of the firm”. Lisäksi Barney (1991) tarkasteli yrityksen resurssien ja kestävä kilpailuedun välistä yhteyttä.

Resurssiperusteisen näkökulman mukaan yrityksen tulee erottua kilpailijoistaan hyödyntämällä ainutlaatuisia resurssejaan tai resurssinsa yhdistelmiä. Yrityksen strategisten valintojen tulee perustua sen ainutlaatuisten taitojen ja kyvykkyyksien arviointiin eikä niinkään kilpailuympäristön arviointiin (Barney 1991). Resurssilla tarkoitetaan mitä tahansa asiaa, jonka voisi ajatella olevan jonkin tietyn yrityksen vahvuus tai heikkous. Yrityksen resurssit tiettyä ajanhetkenä voidaan määritellä niiksi aineelliseksi ja aineettomiksi varoiksi, jotka ovat sitoutuneet melko pysyvästi yritykseen. Yrityksille resurssit ja tuotteet ovat saman kolikon kaksi puolta. Yleensä tuotteiden valmistus vaatii useiden resurssien käyttöä, ja samoja resursseja voidaan käyttää useissa tuotteissa. (Wernerfelt 1984: 171–172.) Tässä artikkelissa resurssin käsitettä käytetään yleisemmin, jolloin se kattaa niin aineelliset kuin aineettomat resurssit mukaan lukien kyvykkyydet, taidot ja osaamiset (vrt. Torkko 2006: 40).

Jokaisella yrityksellä on resursseja, mutta kaikissa ei osata käyttää niitä parhaalla mahdollisella tavalla. Yrityksen kaikki resurssit eivät ole pysyvän kilpailuedun lähteitä. Barney (1991: 105–106) mukaan kestävien etujen täytyy olla arvokkaita, harvinaisia, vaikeasti jäljiteltävissä ja niille on hankala löytää korvikkeita. Yritysten resurssien tarkastelua edellä mainittujen ominaisuuksien perusteella kutsutaan VRIN-analyysiksi resurssien piirteiden englanninkielisten termien mukaan (valuable, rare, inimitable, non-substitutable).

Yrityksillä, joilla on VRIN-resursseja, on kilpailuetua verrattuna kilpailijoihin mutta se ei tarkoita,

että yleiset eli ei-harvinaiset resurssit olisivat merkityksellisiä. Sen sijaan arvokkaat mutta yleiset yrityksen resurssit voivat auttaa varmistamaan yrityksen selviytymisen, kun niitä hyödynnetään tasapuolisen kilpailun aikaansaamiseksi toimialalla. Kilpailuolosuhteissa mikään yritys ei saavuta kilpailuetua, mutta yritykset kuitenkin lisäävät taloudellisen selviytymisensä todennäköisyyttä. (Barney 1991: 106–107.)

Resurssiperusteisen lähestymistavan kritiikki kohdistuu abstrakteihin malleihin ja lähestymistavan staattisuuteen. Resurssin saatavuudesta ja sen rajoituksista, toisin sanoen resurssiaseman esteistä ja kilpailuedun ehdoista, on rakennettu teoreettisia malleja (Peteraf 1993). Butlerin ja Priemin (2001) mukaan tämä on johtanut lähestymistapaan, jolta puuttuu empiirinen sisältö ja jota on vaikea soveltaa. Lisäksi resurssit on määritelty niin yleisesti, että niiden avulla on vaikeaa muodostaa käsitteellisiä ja ohjaavia rajoja. Joitakin resurssiluokkia on myös vaikea mitata ja käyttää. (Butler & Priem 2001: 32–34.)

Lähestymistavan staattisuuteen liittyy teorian sisältämä epäsuora oletus homogeenisista ja liikkumattomista tuotemarkkinoista. Resurssien sanotaan olevan arvokkaita, kun niiden avulla voidaan hyödyntää mahdollisuuksia tai neutralisoida uhkia yrityksen ympäristössä, jolloin tehdään epäsuora oletus yritys ympäristön muuttumattomuudesta. Kun kilpailuympäristö muuttuu, resurssien arvot voivat muuttua. Siten resurssin arvo määräytyy sitenkin ulkopuolisesta lähteestä. (Butler & Priem 2001: 29–31.) Tähän kritiikkiin on vastattu kehittämällä dynaamisen kyvykkyyden käsitettä. Dynaaminen kyvykkyys on kykyä luoda uusia kilpailuedun muotoja. Se voidaan määritellä kykyä yhdistää, luoda ja muotoilla uudelleen sisäisiä ja ulkoisia kompetensseja, kun yrityksen ympäristö muuttuu (Teece ym. 1997: 516).

Resurssiperusteista lähestymistapaa on käytetty, kun on selitetty miksi jotkut yritykset menestyvät, mutta toiset eivät. Lähestymistapa tarjoaa mahdollisen selityksen pienten yritysten kasvulle. (Pihkala 1993: 16, 22; Forsman 2001: 7). Pienten yritysten on vaikea luoda absoluuttista kilpailuetua, mutta ne voivat silti menestyä, etenkin jos ne toimivat pienillä markkinasegmenteillä, jotka eivät ole suurten

yritysten kannalta kiinnostavia. Yritys voi menestyä, vaikka sen resurssit ja strategia ovat samankaltaisia kuin muiden yritysten, kun yrityksessä koordinoidaan resursseja tuottavasti (Forsman 2004: 46.) Pienet yritykset voivat hyötyä suurilta yrityksiltä ”ylijäävistä” markkinaraoista (Penrose 1959).

Resurssiperusteista lähestymistapaa on laajennettu aluetasolle väittämällä, että osa yritysten käyttämistä resursseista on alueriippuvaisia, eikä niitä voi ymmärtää ilman liiketoiminnan alueellista yhteyttä (Oinas 2006). Alueiden resurssirakenteita on myös kartoitettu resurssiperusteisen lähestymistavan avulla. Esimerkiksi Fuduric (2012) arvioi Euroopan syrjäisten alueiden resurssirakenteita yrittäjyyden kysynnän ja tarjonnan (yrittäjyyspotentiaalin) perusteella. Tämän artikkelin lähestymistapa poikkeaa Fuduricin (2012) lähestymistavasta, sillä emme kartoita maaseutualueiden resurssirakenteita sinällään, vaan selvittämme, miten syrjäisissä maaseutuyrityksissä arvotetaan omia ja toimintaympäristön resursseja.

Maaseutualueet yritysten toimintaympäristöinä ja maaseutuyrittäjyys

Yritykset vaikuttavat sijaintipaikkakuntiinsa, mutta ne ovat myös riippuvia toimintaympäristöstään. Yrityksen toimintaympäristö on keskeinen yrityksen tavoitteiden asettamiselle ja saavuttamiselle. Siihen kuuluvat asiakkaat, toimittajat, kilpailijat ja säätelevät organisaatiot (Haahti 1987: 11). Toimintaympäristöt voivat olla joko yritysten menestystä tukevia tai sitä heikentäviä. Toimintaympäristön käsite voidaan jakaa kolmeen kokonaisuuteen (Niittykangas 2011: 172): kokonaistaloudelliseen ympäristöön, toimialaympäristöön ja sijaintiympäristöön. Artikkelissa keskitymme ainoastaan sijaintiympäristön eli maaseutuyritysten lähiympäristön tarkasteluun. Yritysten näkökulmasta sijaintiympäristössä on tärkeää esimerkiksi osaavan työvoiman saatavuus, toimitilat, toimittajat ja asiakkaat, liikenneinfrastruktuuri, koulutuslaitokset sekä yrittäjyysilmapiiri (Niittykangas 2011:175). Olemme kiinnostuneita siitä, missä määrin maaseutuympäristö tarjoaa tuotannontekijöitä menestyvien yritysten toiminnan perustaksi.

Maaseutuyrittäjyys on mahdollisuuksien haivaitsemista ja niihin tarttumista. Kyseessä on liiketoimintamahdollisuuksien, yrittäjän tai yritystiimin sekä resurssien välinen yhteensopivuus. Uuden yritystoiminnan synty perustuu vahvasti pienten yritysten syntyyn, jolloin yksilöä kuvaavat tekijät nousevat tärkeiksi. Niittykankaan (1999) mukaan traditio tehdä työtä itsenäisesti on maaseutuväestön ominaispiirre, joka selittää sitä, miksi yrittäjyys nähdään mahdollisuutena. Maaseudun yritykset ovat tyypillisesti pieniä, lähimarkkinoille suuntautuvia ja perinteisillä toimialoilla toimivia ja niissä korostuu yrittäjän rooli. Yhteisöllisyyden merkitys yritystoiminnalle on suurempi maaseudulla kuin kaupungeissa (Lassila 2005: 15). Yritykset ovat usein osa sosiaalista yhteisöä, ne ovat juurtuneita ympäristöönsä, ja ne kehittyvät yhdessä ympäristönsä kanssa. Paikallisesti juurtuneet yritykset käyttävät erityisiä paikallisia resursseja, luonnonvaroja, työvoimaa tai toimittajia nostaakseen kilpailukykyään. Esimerkiksi maatilakytentäiset yritykset käyttävät maatilan resursseja yritystoiminnassaan (Alsos ym. 2003; Rantamäki-Lahtinen 2009).

Maaseutualueille on tyypillistä vähäinen yritysten ja muiden toimijoiden määrä, mistä seuraa paikallisen kysynnän vähäisyys, rajoittunut yrityspalvelujen tarjonta ja paikallisen kilpailun vähäisyys. Rajoittuneen paikallisen kysynnän johdosta maaseutualueiden yritysten tulee etsiä suurempia markkinoita, jotka usein sijaitsevat kaukana. Yritykset joutuvat ponnistelemaan vastaavia kaupunkeihin sijoittuneita yrityksiä enemmän markkinoiden takia. Heikko paikallinen markkinapotentiaali vähentää yritysten erikoistumista ja muun muassa yrityspalvelujen tarjonnan kehittymistä. (North & Smallbone 2000). Kaupunkien yritykset voivat hyödyntää kasautumisen etuja, mikä alentaa kustannuksia sekä mahdollistaa tuotteiden ja palvelujen laajan tarjonnan. Kaupungeissa on paljon kilpailijoita, mikä edistää valitsemaan sellaiset kilpailustrategiat, jotka varmistavat yritysten resurssit. Maaseutuympäristö, jossa on alhaisempi taloudellisen toiminnan tiheys ja vähemmän potentiaalisia kilpailijoita, voi luoda suojatun ympäristön, joka rohkaisee uusien yritysten perustamista sekä edistää vanhojen selviytymistä. Toisaalta maaseutuyritykset

voivat saavuttaa nopean kasvun keskittymällä kapean markkina-alueen erikoistuuksiin. (Vaessen & Keeble 1995.)

Ohut toimijarakenne ja pitkät etäisyydet ovat menestyvän yritystoiminnan ilmeisiä esteitä, mutta toisaalta voidaan korostaa Alarinnan (1998) sekä Northin ja Smallbonen (2000) tapaan niitä maaseutuympäristön mahdollisuuksia, joita muut ympäristöt eivät tarjoa yritystoiminnalle. Nämä tekijät liittyvät paikalliseen kulttuuriin, ympäristöön ja raaka-aineisiin. Usein on kyse ainutlaatuisista paikallisista resursseista, joista innovatiiviset yrittäjät luovat erikoistuneita tuotteita. Monilla maaseudun asukkailla on työkokemusta raaka-aineiden ja luonnonvarojen monipuolisesta käsittelystä, mikä vahvistaa hiljaisen tiedon kasaantumista. Maaseutuympäristöt tarjoavat yrityksille toimintamahdollisuuksia, kuten arvokkaita ja joskus ainutlaatuisia resursseja, joita voi olla vaikea jäljitellä ja korvata. Tällaiset resurssit voivat olla yritysten kilpailuedun lähteitä.

Maaseudun pk-yrityksiä on tutkittu jonkin verran resurssiperusteisesta näkökulmasta käsin (Carter 1998; Alsos ym. 2003; Forsman 2004; Kaikkonen 2005; Torkko 2006; Rantamäki-Lahtinen ym. 2008; Grande ym. 2011). Resurssiperusteista näkökulmaa on sovellettu etenkin liiketaloustieteessä, kun on tutkittu maatilataustaisten yritysten menestymisen ja niiden resurssien välisiä yhteyksiä (Forsman 2004; Rantamäki-Lahtinen 2009). Maatilojen resursseja voidaan hyödyntää yritystoiminnassa, esimerkiksi matkailussa ja elintarviketuotannossa, luomaan ja lisäämään alueen taloudellista toimintaa (Alsos ym. 2003).

Rantamäki-Lahtisen (2009: 65–66) laajaan kyselyaineistoon perustuvien tulosten mukaan menestymisen ja maatilasidonnaisen yrityksen resurssien välillä oli kausaalinen suhde. Taloudellisesti menestyneillä yrityksillä oli yleisesti käytössään paremmin resursseja kuin heikosti menestyneillä. Menestymistä mittaavat muuttujat linkittyvät yrityksen aineellisiin perusresursseihin ja yrittäjän taitoihin, mutta lopputuotteeseen liittyvillä resursseilla kuten brändi, tuotteen hyvä laatu ja asiakassuhteet, ei ollut kausaalisuhdetta yrityksen menestymiseen. Torkon (2006) laadullisen tutkimuksen kohteena oli maaseudun elintarvike- ja matkailuyrityksiä sekä urakoitsijoita. Torkko käytti

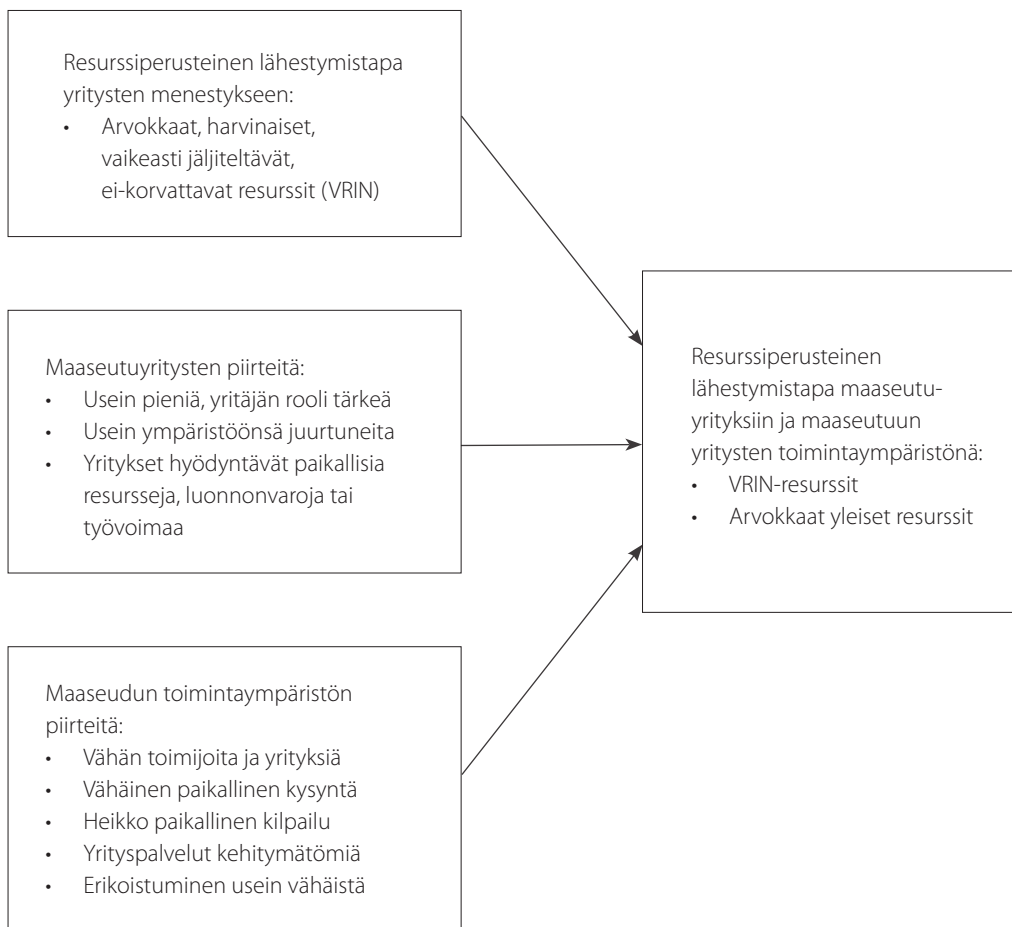
VRIN-analyysikehikkoa niin, että vaikeasti korvattavissa olevan resurssin sijasta korostuu organisaatioresurssin merkitys eli resurssin hyödyntäminen, jolloin puhutaan VRIO-analyysistä. Kokonaisuutena tarkasteltuna yrityksille pysyvää kilpailuetua toivat markkinaresurssit ja verkostoituminen. Toisaalta sama resurssi voi tuoda jollekin yritykselle kilpailuetua, mutta toiselle ei riippuen siitä, tukeeko kyseinen resurssi yrityksen liikeideaa. (Torkko 2006: 5, 115, 129.)

Kirjallisuuskatsaus koski maaseutuyritysten piirteitä, maaseutua toimintaympäristönä ja resurssiperusteisesta lähestymistapaa yritysten menestyksen kannalta. Kuvassa 1 esitetään yhteenvedona artikkelin analyttinen viitekehys. Artikkelin tavoite on maaseutuyritysten menestymisen sekä maaseudun kestävä kilpailukyyn selvittäminen resurssiperusteisen lähestymistavan avulla.

Tapaustutkimus

Tutkimusmenetelmänä oli tapaustutkimus, jonka mukaan tutkittava ilmiö tulee erottaa itse tapauksesta. Tutkimus on luonteeltaan laadullista ja se perustuu syrjäisten maaseutuyritysten menestymistä käsittelevän teemahaastatteluaineiston tulkitsemiseen/analyysiin. Tässä artikkelissa on kyse teoriasidonnaisesta analyysistä. Eskolan (2001) mukaan teoriasidonnaisessa analyysissä on teoreettisia yhteyksiä, mutta se ei suoraan nouse teoriasta tai pohjautu teoriaan. Erilaisia teorioita ja käsitteitä käytetään aineiston ja sitä kautta tutkittavan ilmiön tulkinnassa. Tässä tapauksessa kyseessä on selitettävä tapaustutkimus maaseutuyritysten menestyksen ja resurssien välisistä suhteista. Emme testaa resurssiperusteista teoriaa tai siitä johdettuja hypoteeseja vaan tulkitsemme tutkittavaa ilmiötä, maaseutuyritysten menestymistä resurssiperusteisen lähestymistavan avulla.

Tapaustutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten syrjäisesti sijaitsevat yritykset menestyvät huolimatta niiden suuresta etäisyydestä asiakkaisiin, suuriin markkinoihin ja muihin saman alan yrityksiin. Tapaustutkimuksessa käytettiin Staken (2000) luokittelujen mukaista instrumentaalista tapaustutkimusta, jossa pyritään ymmärtämään jotain seikkaa tai pyritään yleistyksiin. Tutkimukses-

KUVA 1. Artikkelin analyyttinen viitekehys

sa pyrittiin ymmärtämään syrjäisten maaseutuyritysten menestystekijöitä yhtä yritysjoukkoa analysoimalla. Tutkimme menestyneiden yritysten resurssien käyttöä ja pohdimme mitkä resurssit ovat arvokkaita, ainutlaatuisia, harvinaisia sekä jäljiteltäviä ja mistä resurssit tulevat.

Tutkittavat yritykset valittiin niiden sijainnin, menestymisen sekä yrityksen ominaispiirteiden perusteella. Menestymisen minimikriteeri oli selviytyminen eli yrityksen olemassaolo ja pitkäikäisyys. Yritykset sijaitsivat ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla, mutta ne määriteltiin syrjäisiksi tai suhteellisen syrjäisiksi seuraavin, aiempaan tutkimukseen (Danson & de Souza 2012) osittain

pohjautuvin perustein. Yritys tulkittiin syrjäiseksi, jos se sijaitsi kaukana suurista keskuksista ja mahdollisesti heikkojen liikenneyhteyksien takana. Lisäksi syrjäinen yritys ei kuulu mihinkään paikalliseen klusteriin. Esimerkkinä syrjäisestä yrityksestä voisi olla jokin pitkälle erikoistunut yritys taajaman ulkopuolella sijaitsevassa kylässä. Suhteellinen syrjäisyys tarkoittaa sitä, että yritys voi sijaita esimerkiksi kuntakeskuksessa, mutta lähellä ei ole muita saman alan yrityksiä, eikä yritys muutenkaan kuulu mihinkään paikalliseen klusteriin. Myös liikenneyhteydet suuriin keskuksiin ja suurille markkinoille voivat olla heikot eli sijainti ei oletetusti ole edullinen markkinoihin nähden.

Tutkimuskohteilla ei ollut maatilakykentää ja myös maaseutumatkailuyritykset rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkittavat yritykset valittiin edustamaan maaseudun raaka-aineisiin sidoksissa olevia elinkeinoja, alihankkijoita sekä juurettomia eli niin sanottuja footloose -toimialoja. Footloose -toimialat tarkoittava toimialoja, jotka eivät periaatteessa ole riippuvaisia fyysisestä sijainnista. Footloose -toimialaan kuuluvia yrityksiä voivat olla esimerkiksi ohjelmistoyritykset ja verkkokaupat. Jaottelun tarkoituksena oli ensisijaisesti selkeyttää ja tukea haastateltavien yritysten valintaa, jotta tutkimusjoukossa olisi keskenään erilaisia yrityksiä. Sijainnin ja toimintaympäristön merkitys voi näytettyä eri tavoin alihankkijoille, raaka-aineita jalostaville ja footloose -yrityksille. Aineisto oli kuitenkin liian pieni vertailuasetelmaan eikä erityyppisiä yrityksiä tai niiden menestymistä vertailtu keskenään.

Tutkimuksen tapaus, maaseutuyritysjoukko Pohjois-Pohjanmaalta, on tyypillinen suhteessa toisiin tapauksiin. Tutkimukseen valittiin seitsemän yritystä, jotka sijaitsevat Pohjois-Pohjanmaan eteläosassa neljässä maaseutukunnassa, joita ovat Haapavesi, Kärämäki, Nivala ja Pyhäntä. Kunnat kuuluvat ydinmaaseutuun (Haapavesi ja Nivala) ja harvaan asuttuun maaseutuun (Kärämäki ja Py-

häntä). Ne sijaitsevat etäällä suurista keskuksista, niiden asukastiheys on alhaisempi kuin Suomessa keskimäärin, alueen taajamien väliset välimatkat ovat pitkiä ja alueelta on suhteellisen heikot liikenne yhteydet suurille valtateille ja rautatieasemille.

Kohdeyritykset ovat kohtalaisen erikoistuneita pk-yrityksiä (taulukko 1). Yhtä vuonna 2007 perustettua yritystä lukuun ottamatta yritykset olivat toimineet vähintään kymmenen vuotta, joten niiden toiminnassa oli tiettyä jatkuvuutta. Tarkastelluista yrityksistä viisi oli pieniä, alle kymmenen hengen mikroyrityksiä. Kaksi suurinta taas työllistivät yli seitsemänkymmentä henkeä. Edellä mainituin perustein haastatelluista yrityksistä neljä oli syrjäisesti ja kolme suhteellisen syrjäisesti sijaitsevia.

Empiirinen aineisto hankittiin teemahaastattelujen avulla. Haastattelut suoritettiin keväällä 2009. Haastatellut olivat pääosin yritystensä toimitusjohtajia tai omistajia. Yhdessä tapauksessa haastateltiin yhteisesti saman yrityksen markkinointipäällikköä ja ravintolapäällikköä. Teemahaastatteluissa selvitettiin yritysten sijoittumisen syitä sekä paikallisen toimintaympäristön ja etäisyyden merkitystä yrityksille. Lisäksi yrittäjiä pyydettiin mainitsemaan ratkaisevimmat tekijät yrityksensä menestymisen kannalta. Empiirisen ai-

TAULUKKO 1. Haastatellut yritykset ryhmittäin

Toimiala	Perustamisvuosi	Henkilökunnan määrä
Juurettomat		
digipaino/mainostoimisto/verkkokauppa	1995	4
antiikkiliike	2007	1
Alihankkijat		
elintarvikkeet	1972	70
suodattimet	1962	100
Raaka-ainehakuiset		
kiven leikkaaminen, muotoilu ja viimeistely	1953	7
keramiikka ja keraamiset tuotteet	1985	1
juomateollisuus	1995	7

neiston analyysi suoritettiin teemoittain, jotka perustuivat pitkälti haastatteluteemoihin. Analyysivaiheen teemoina olivat: 1) paikallisuus, 2) etäisyys ja syrjäisyys sekä 3) menestyminen, haasteet ja tulevaisuudennäkymät. Tämän artikkelin yhteydessä keskitytään ensisijaisesti viimeiseen, menestymiseen liittyvään teemaan. Tapaustutkimuksessa menestystekijöitä ei määritelty etukäteen, vaan potentiaaliset menestystekijät (VRIN) poimittiin sisällönanalyysin keinoin haastattelumateriaalista. Näitä tekijöitä nousi esiin erityisesti, kun yrittäjiltä kysyttiin, mikä on ratkaisevinta menestymisen kannalta, mutta myös muissa haastattelun osissa.

Tulosten tulkinta resurssiperusteisen näkökulman perusteella

Haastateltujen yrittäjien mainitsemat potentiaaliset menestystekijät voidaan jakaa kolmeen ryhmään: 1) yritys 2) toimintaympäristö ja 3) yrittäjä (taulukko 2). Useimmin mainittu menestystekijä

oli joustavuus, joka tuli esiin haastatteluissa sekä yritykseen että yrittäjään liittyvänä tekijänä. Yritykseen liittyvänä joustavuutena tuli esiin joustavuus kuljetuksissa: pieni yritys esimerkiksi kykenee toimittamaan tuotteita nopeammin ja joustamaan tuote-erien volyymeissa paremmin kuin suuremmat kilpailijat. Myös henkilökunnan joustavuus mainittiin eduksi: esimerkiksi yrityksen sesongin painottuminen kesään vaatii työntekijöiltä joustavuutta pitempien työpäivien takia. Yrittäjään liittyvänä tekijänä joustavuus näkyi asiakkaiden kanssa toimiessa: asiakas asetetaan etusijalle ja yhteistyössä ollaan valmiita kompromisseihin.

Suurin osa yrittäjien mainitsemista menestystekijöistä on aineettomia. Ainoastaan sijaintiin liittyvät tekijät, kuten tila, asema paikkakunnalla, alhaiset kustannukset ja lyhyet toimitusmatkat ovat aineellisia resursseja. Yritykseen liittyvinä menestystekijöinä haastatteluissa mainittiin joustavuuden lisäksi muun muassa yhteistyö asiakkaiden kanssa, tuotekehitys, perinteet, yrityksen sopiva koko ja imago. Myös henkilöstö nähtiin yrityksen

TAULUKKO 2. Yritysten potentiaaliset menestystekijät haastattelujen perusteella

Yritys	Sijainti/toimintaympäristö
Laatu	Tila
Joustavuus	Asema paikkakunnalla
Perinteet	Sukujuuret ja sukulaisten tuki
Työmoraali	Maaseudun suhteellisesti alhaisemmat kulut
Yhteishenki	Lyhemmät toimitusmatkat kilpailijoihin verrattuna
Sopiva koko	Yrittäjä
Imago ja tunnettuus	Luovuus
Nopea reagointikyky	Joustavuus
Työntekijöiden joustavuus	Optimistisuus
Työntekijöiden uskollisuus	Riskinottokyky
Toimitusvarmuus ja -nopeus	Yrittäjäkokemus
Innovaatioiden seuraaminen	Periksiantamattomuus
Markkinointi oikeaan suuntaan	Kehitykseen pyrkiminen
Keskittyminen valittuun segmenttiin	Oma innostus tuotteesta
Tuotekehitys ja uusien tuoteryhmien haku	Tavoitteellisuus/kunnianhimo
Yhteistyö asiakkaan kanssa, asiakaskeskeisyys	Kärsivällisyys ja tunnollisuus

menestymisen kannalta olennaisena tekijänä: haastatteluissa mainittiin työntekijöiden uskollisuus, sitoutuminen, joustavuus, korkea työmoraali ja yhteishenki. Työntekijöiden uskollisuus ja työmoraali nähtiin myös etuna suhteessa suuremmissa kaupungeissa toimiviin yrityksiin ja sen koettiin neutraloivan etäisyyden haittapuolia. Eräs haastateltu toimitusjohtaja totesi:

Minusta nämä positiiviset asiat kuitenkin kääntää sen kelkan sille puolelle että just tämä työntekijöitten pysyvyys ja tämän ehkä työmoraalikin jossain mielessä verrattuna moniin vaikka mitä nyt tossa kolleegoitten kanssa puhuu vaikka pääkaupunkiseu'lla tommosta nii se voi olla ...nii että se voi olla etu. (H2)

Toimintaympäristöön liittyvinä menestystekijöinä haastateltavat mainitsivat muun muassa maaseudun suhteellisesti alhaisemmat kustannukset, yrityksen aseman paikkakunnalla sekä yrittäjän sukujuuret ja sukulaisten tuen. Myös maaseudun tarjoamaa tilaa arvostettiin. Eräs haastateltu, Nivalaisessa kylässä toimivan yrityksen toimitusjohtaja totesi:

no mää tykkään että me ollaan siinä mielessä hyvässä paikassa että tuo meidän materiaali niin se on semmosta se vie hirvosti tilla, se on raskasta, sitä on vaikea siirrellä, niin on parempi että me ollaan täällä syrjässä. (H5)

Lisäksi yhdessä tapauksessa tuotteiden toimitusmatkat nähtiin lyhyempinä verrattuna ulkomailta tuotteita tuoviin kilpailijoihin. Yleensäkin haastateltujen yrittäjien keskuudessa markkinaetäisyyden merkitys nähtiin melko vähäisenä ja suurimmassa osassa yrityksiä koettiin, että etäisyys voitetaan hyvin järjestetyillä kuljetuksilla.

Yrittäjään liittyvinä potentiaalisina menestystekijöinä nousivat esiin yrittäjän henkilökohtaiset piirteet ja yrittäjäkokemus. Haastatelluista kahdeksasta yrittäjästä viidellä oli yli kymmenen vuoden yrittäjäkokemus. Haastatteluissa yrittäjien useimmin mainitsemat henkilökohtaiset piirteet olivat riskinottokyky, luovuus, tavoitteellisuus, periksiantamattomuus, kärsivällisyys ja joustavuus. Haastatelluilta saatiin muun muassa seuraavia kuvauksia:

että se on semmonen yks hirviän tärkeä ominaisuus, että jaksaa aina alottaa ninko alusta tai ei kompastu pikkuasioihin. (H6)

eihän tämmöseen lähtis jos ei ois jonkinlaista kunnianhimoa ja semmosta henkilökohtasta tarvetta, tavoitteellisuutta. (H2)

Verkostoja ei tapaustutkimuksessa suoranaisesti mainittu menestystekijöinä, mutta paikallisuutta koskevan teemahaastattelun osan analyysin perusteella voitiin päätellä, että paikallisen toimintaympäristön vaikutus nähtiin enemmän positiivisena kuin negatiivisena ja yhteistyö nousi keskeiseksi paikallisen toimintaympäristön tekijäksi. Tyypillisimmin yhteistyötä tehtiin muiden paikallisten yrittäjien ja julkisen sektorin toimijoiden kanssa. Yleisesti vaikutti, että yhteistyön määrä ja kohde riippui useasta tekijästä: yrityksen historiasta ja sen paikallisesta asemasta, sen tarpeista ja tavoitteista, sen markkinoiden sijainnista ja laajuudesta, yrityksen ulkopuolisista asioista (esim. kunnan aktiivisuus tukea yrityksiä) ja niin edelleen. Menestystekijöissä verkostoihin liittyvinä asioina voidaan nähdä haastateltujen mainitsemat yhteistyö asiakaan kanssa, asema paikkakunnalla ja sukujuuret.

Joustavuus on arvokas resurssi, koska se auttaa yritystä sopeutumaan ympäristön muutoksiin. Joustavuus ei kuitenkaan ole harvinainen resurssi, koska sitä pidetään yleisesti pk-yrityksille melko tavanomaisena piirteenä. Myös yrittäjäkokemus ja tuotekehitys ovat arvokkaita, mutta eivät harvinaisia resursseja. Yrittäjäkokemus on todettu menestystekijäksi useassa pk-yritystutkimuksessa (Pasanen 1999). Tuotekehitystä voidaan pitää yhtenä innovatiivisuuden osoituksena ja innovatiivisuus puolestaan on menestyville maaseudun pk-yrityksille kohtalaisen yleinen piirre (Virkkala & Storhammar 2004).

Joustavuus ja muut edellä mainitut resurssit saattavat olla Barney'n (1991) tarkoittamia arvokkaita, mutta yleisiä resursseja, jotka lisäävät yrityksen selviytymisen todennäköisyyttä. Arvokkaat yleiset resurssit voivat olla avaintekijä syrjäisten yritysten selviytymiselle. Lisäksi, kun yrityksellä on harvinaisia, arvokkaita resursseja, yleiset resurssit voivat tukea näiden resurssien tuottamaa kilpailuetua. Tutkimuksessa mukana olleiden yritysten tavoitteet vaihtelivat selviytymisestä ja elannon hankinnasta kannattavan kasvun aikaansaamiseen. Jos syrjäisellä yrityksellä ei ole harvinaisia, arvokkaita resursseja tai kasvu on väliaikaisesti pysähtynyt, sen

selviytymistä tukee yleisten resurssien ”turvaverkko”. Tuolloin yritys selviää taloudellisen voiton jäädessä vähäiseksi. Se ei erotu merkittävästi kilpailijoista, mutta selviää.

Tapaustutkimuksessa ilmenneitä, potentiaalisesti kestävää kilpailuetua tuottavia resursseja olivat useita mainintoja saaneet työntekijöiden uskollisuus ja yrittäjä. Nämä resurssit voidaan nähdä toimintaympäristöön (maaseutu) sitoutuneina resursseina. Työntekijöiden uskollisuus voidaan ymmärtää keskinäisenä yhteishenkenä, työmoraalina, pysyvyytenä ja sitoutumisena yrityksen toimintaan. Työntekijöiden uskollisuus on arvokas, uhkia neutraloiva resurssi, koska se voi muun muassa tuoda jatkuvuutta yrityksen toimintaan ja edistää hiljaisen tiedon pysymistä yrityksessä. Uskollisuutta on vaikea jäljitellä ja mahdollon korvata. Työntekijöiden uskollisuutta voidaan pitää kestävää kilpailuetua tuovana, arvokkaana ja harvinaisena resurssina joillekin syrjäisistä yrityksistä. Maaseudulla on vähemmän vaihtoehtoisia työpaikkoja, mikä osaltaan lisää työntekijöiden pysyvyyttä, mutta myös työntekijöiden asenne voi olla erilainen maaseudulla kaupunkiin verrattuna. Pienillä paikkakunnilla tai kylissä yritysten merkitys koetaan usein suurempana kaupunkiin verrattuna. Paikkakuntalaiset voivat kokea varsinkin pitempään samalla paikalla toimineen yrityksen lähes omanaan ja usein heillä on siteitä yritykseen esimerkiksi oman tai perheenjäsenen työllistymisen kautta.

Yrittäjä on potentiaalisesti kestävää kilpailuetua tuova resurssi, mutta miten yrittäjä resurssina ilmenee? Eräs mahdollisuus on, että yrittäjän luonteenpiirteet ja yrittäjäkokemus muodostavat kestävää kilpailuetua tuottavan resurssiyhdistelmän. Yrittäjän piirteet, kuten riskinottokyky ja joustavuus, voivat auttaa eliminoimaan uhkia yrityksen ympäristössä ja toisaalta löytämään mahdollisuuksia. Yrittäjän henkilökohtaiset piirteet ovat vaikeasti kopioitavissa ja niille ei voi osoittaa korvikkeita. Kuitenkin yrittäjää yleisesti pidetään pk-yrityksille tyypillisenä (ts. ei-harvinaisena) menestystekijänä. Täten yrittäjän voidaan sanoa olevan ainutlaatui- nen, kestävää kilpailuetua tuova resurssi vain, jos hänet nähdään yksilönä.

Toinen selitys sille, miten yrittäjä vaikuttaa yrityksen menestymiseen ja on kilpailuetua tuova re-

surssi, on yrittäjän kyky koordinoida ja sovittaa yhteen resursseja. Esimerkiksi Alvarezin ja Busenitzin (2001) mukaan yrittäjällä on sosiaalisesti monimutkaista tietotaitoa resurssien yhdistämisestä. Jos oletetaan, että yrittäjä pystyy tuottamaan potentiaalisesti arvokkaan resurssiyhdistelmän, on kuitenkin pystyttävä osoittamaan, että yhdistelmä on arvokas, harvinainen, vaikea jäljittää eikä sille ole korvikkeita. Lisäksi olisi todennettava, että juuri yrittäjä on ollut resurssiyhdistelmän aikaansaamiseen vaikuttanut keskeinen tekijä. Koska resurssiyhdistelmät ovat monimutkaisia, on vaikeaa osoittaa niiden olevan kestävään kilpailuetuun vaikuttava tekijä tai mitata niiden vaikutusta. Sen takia tutkimukset joutuvat luultavasti edelleenkin keskittymään resurssiyhdistelmien yksittäisiin osiin: resursseihin.

Yhteenvetona voidaan todeta, että syrjäisten yritysten menestymisen taustalla vaikuttaisi olevan yhdistelmä syrjäisten yritysten ainutlaatuisia menestystekijöitä (resursseja) sekä menestyneille pk-yrityksille tyypillisinä pidettyjä tekijöitä. Syrjäisille yrityksille potentiaalisesti ainutlaatuisia, arvokkaita resursseja olivat työntekijöiden uskollisuus ja yrittäjä. Nämä resurssit luovat kestävää kilpailuetua ja ovat siten olennaisia yritysten menestymisen kannalta. Yritysten selviytymistekijöinä nousivat esiin arvokkaat, mutta yleiset resurssit. Näitä ovat menestyneille pk-yrityksille tyypillisinä pidetyt piirteet, kuten joustavuus, innovatiivisuus ja yhteistyö. Nämä resurssit voivat sekä edesauttaa kasvuhakuisten yritysten menestymistä että tukea heikommassa asemassa olevien yritysten selviytymistä.

Pohdinta ja johtopäätökset

Tässä artikkelissa sovelsimme resurssiperusteista tulkintaa eli niin sanottua VRIN- tai VRIO-analyysia hieman eri tavalla kuin aiemmissa maaseutuyritysten menestymistä selvittäneissä tutkimuksissa. Tämän tutkimuksen teemahaastatteluissa menestystekijät ja resurssit jätettiin avoimeksi ja yrittäjät määrittivät ne itse. Esimerkiksi Rantamäki-Lahtinen (2009) ja Torkko (2006) luokittelivat resurssit jo valmiiksi ennen haastattelu- tai kyselytutkimustaan. Näin tutkimus täydentää ja tarkentaa Suomessa aiemmin resurssiperusteisesta lähestymis-

tavasta tehtyjä tutkimuksia. Uutta näkökulmaa maaseutuyritysten menestymisen tarkasteluun olemme pyrkineet luomaan ottamalla huomioon niiden toimintaympäristön.

Tapaustutkimuksemme yritysten mainitsemat tärkeät menestystekijät poikkeavat jonkin verran aiemmin käytettyjen resurssien luokitteluista. Rantamäki-Lahtisen (2009) tulosten mukaan menestymisen kannalta erityisen tärkeitä resursseja olivat yrittäjän liikkeenjohdolliset ja ammatilliset taidot ja osaaminen. Ne yrittäjät, joiden osaamistaso on korkea, pystyvät paremmin reagoimaan tapahtuviin muutoksiin, hyödyntämään olemassa olevia voimavaroja ja tekemään hyviä päätöksiä. Toisin kuin tässä tutkimuksessa, työntekijöiden uskollisuus ei noussut esiin merkittävänä resurssina, sillä sitä ei oltu määritelty resurssiksi. Toisaalta maatalaperusteiset yritykset ovat usein pieniä perheyri-tyksiä, joilla on vain vähän työntekijöitä.

Torkon (2006) laadullisen tutkimuksen mukaan maaseutuyritykset ovat heterogeenisiä ja kilpailuetua tuovat eri toimialoilla erilaiset resurssit. Toisaalta kokonaisuutena tarkastellen tulosten mukaan pysyvää kilpailuetua tuovia resursseja ovat erityisesti markkinoihin liittyvät resurssit ja verkostoituminen. Myöskään Torkon resurssiluokituksessa työntekijöiden uskollisuus ei ollut mukana. Arvioinnissa mainittiin joustava organisaatio, mutta se ei noussut kilpailuedun lähteeksi, koska sen ei ajateltu olevan harvinainen. Artikkelimme tapaustutkimuksen tulosten tulkinta poikkeaa jonkin verran Torkon tutkimuksen tuloksista. Tulostemme mukaan juuri joustavuus koettiin arvokkaana resurssina, vaikka se ei olekaan harvinainen resurssi. Näkemuksemme mukaan arvokas yleinen resurssi voi olla tärkeä yritysten selviytymisen kannalta.

Vaikka maaseutuyritysten menestymistä selvittäneiden tutkimusten tuloksia on vaikea verrata niissä käytettyjen lähestymistapojen, aineistojen ja menetelmien erilaisuuden johdosta, voidaan todeta, että yrittäjä ja yrittäjän ominaisuudet korostuvat monissa tutkimuksissa. Hautamäen (2000: 103) mukaan yrittäjät yksilöinä ovat menestyksen avaintekijöitä vaikka heillä olisikin tukenaan perheenjäseniä, yhteistyökumppaneita ja osaavia työntekijöitä ja vaikka menestykseen vaikuttavat muun muassa kilpailutilanne ja markkinaympäris-

tö. Menestyvien yritysten omistajat ovat voimakkaita ja vaikuttavia persoonia. Hautamäen mainitsemista maaseutuyritysten menestystekijöistä tässä tutkimuksessa nousi esiin yrittäjä ja pysyvä henkilökunta, mutta Hautamäen korostama vahva tuote ei saanut erityistä huomiota. Toisaalta Hautamäki painottaa, että maaseutuyritysten menestys on kiinni kokonaisuudesta.

Niskan ja kumppaneiden (2011) luomissa avaintapahtumiin perustuvissa menestystarinoissa yrittäjät ovat muutoksen käynnistäjiä. Tarinoissa korostuivat yrittäjän taidot, osaaminen ja riskintokky. Yrittäjää itseään lukuun ottamatta yrityksen sisäiset tekijät, perheenjäsenet ja työntekijät, eivät esiintyneet yritysten avaintapahtumien kautta kerrotuissa menestystarinoissa. Toisaalta kun kysyttiin suoraan yrityksen menestykseen vaikuttaneita seikkoja, haastatellut yrittäjät korostivat perheenjäsenten ja työntekijöiden roolia, mutta myös yritysten ulkoisia tekijöitä kuten asiakaskunnan rakenteenmuutoksia. Yrittäjäominaisuudet nousivat esiin myös useassa muussa tutkimuksessa. Esimerkiksi maaseutuyrittäjyyttä ja sukupolvenvaihdoksia laadullisin menetelmin tutkinut Lassila (2005) korostaa maatalallisen ja perheenjäsenten henkilökohtaisia yrittäjäominaisuuksia, rohkeutta, innovatiivisuutta, ennakkoluulottomuutta ja kiinnostusta uuden yritystoiminnan syntymisessä.

Tämän artikkelin päätulos on resurssiperusteisen lähestymistavan soveltaminen maaseutuyritysten lisäksi niiden toimintaympäristöön. Toimintaympäristön mukaan ottaminen tuo mielestämme uuden näkökulman yritysten ja alueiden menestyksen ja kilpailuedun tarkasteluun. Storhammarin (2010: 180) tulokset osoittavat, että paikallisella toimintaympäristöllä on merkitystä yritysten menestymiselle ja kasvulle, mutta toisaalta tutkimustulokset tuovat esiin sen, että yrityksen menestyksellisen toiminnan ehdot ovat samanlaiset riippumatta sen sijainnista. Storhammarin johtopäätöstä voidaan tulkita tämän artikkelin tulosten perusteella siten, että maaseutuyritysten ainutlaatuiset ja arvokkaat resurssit, kuten työntekijöiden uskollisuus ja yrittäjä, ovat kiinnittäneitä maaseudun toimintaympäristöön. Ne eivät ole liikkuvia resursseja. Toisaalta menestyksen ehdot ja menestykseen tarvittavat yleiset re-

surssit ovat samankaltaisia kaikille pk-yrityksille. Tämän tutkimuksen mukaan niitä ovat joustavuus, innovatiivisuus ja yhteistyö. Maaseutuyritykset joutuvat kohtaamaan toimintaympäristön muutokset samalla tavalla kuin muut yritykset.

Tapaustutkimuksen tulosten avulla vastattiin vain osittain artikkelin tutkimuskysymyksiin. Saimme selville, mitkä resurssit ovat arvokkaita yleisiä resursseja ja mitkä ovat ainutlaatuisia ja harvinaisia resursseja. Tapaustutkimuksessa emme kuitenkaan saaneet selville millaisten prosessien ja mekanismien kautta toimintaympäristön resurssien hyödyntäminen tapahtuu emmekä sitä, miten yritysten resursseista tulee paikallisesti kiinnittyneitä resursseja, joita voivat hyödyntää paikkakunnan muut yritykset. Jatkotutkimuksissa tuleekin kiinnittää huomiota juuri näihin maaseutuympäristön ja yritysten välisiin prosesseihin. Tarkastelussa auttaa resurssiperusteisen lähestymistavan yhdistäminen talousmaantieteen tuomiin näkökulmiin alueiden resursseista. Alueen tuotannontekijät/resurssit vaikuttavat alueelle sijoittuneiden yritysten kilpailukykyyn. Alueen kestävän kilpailuedun lähteinä ovat sellaiset tekijät, joita ei voi ostaa muualta eikä siirtää muualle. Niitä ei voi myöskään toistaa muualla. (Lawson & Lorenz 2007.) Mitä parempia ja harvinaisempia resursseja ja niiden yhdistelmiä alueella on verrattuna muihin alueisiin, sitä kilpailukykyisemmäksi alue voidaan määrittää.

LÄHTEET

Alarinta, Juha 1998. Maaseutu innovatiivisena ympäristönä. Verkosto paikallisen elinkeinopolitiikan toteuttajina. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki Sarja A:4.

Alsos, Gry Agnete, Elisabet Ljunggren & Liv Toril Petersen 2003. Farm-based entrepreneurs: what trigger the start-up of new business activities? *Journal of Small Business and Enterprise Development* 10(4): 435–443.

Alvarez, A. Sharon & Lowell W. Busenitz 2001. The entrepreneurship of resource-based theory. *Journal of Management* 27(6): 755–775.

Barney, Jay 1991. Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management* 17(1): 99–120.

Butler, John E. & Priem, Richard L. 2001. Is the resource-based theory a useful perspective for strategic management research? *Academy of Management Review* 26(1): 22–40.

Carter, Sarah 1998. Portfolio entrepreneurship in the farm sector: indigenous growth in rural areas. *Entrepreneurship & Regional Development* 10(1): 17–32.

Danson, Mike & Peter de Souza 2012. Periphery and marginality: Definitions, theories, methods and practice. Teoksessa: Danson, Mike & Peter de Souza (toim.). *Regional development in Northern Europe: Peripherality, marginality and border issues*. Routledge, Regions and Cities, Lontoo ja New York. 1–15.

Eskola, Jari 2001. *Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat*. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Gummerus, Helsinki. 133–157.

Forsman Sari 2001. Elintarvikealan maaseutuyritysten nykytila: vahvuudet, heikkoudet ja kehitysnäkymät. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Taloustutkimus, selvityksiä 16/2001.

Forsman, Sari 2004. How do small rural food-processing firms compete? A resource-based approach to competitive strategies. *Agricultural and Food Sciences* 13.

Fuduric, Nikolina 2012. Entrepreneurship in the periphery. A resource perspective. Teoksessa: Danson, Mike & Peter de Souza (toim.). *Regional development in Northern Europe: Peripherality, marginality and border issues*. Routledge, Regions and Cities, Lontoo ja New York. 164–181.

Grande, Jorunn, Einar Lie Madsen & Odd Jarl Borch 2011. The relationship between resources, entrepreneurial orientation and performance in farm-based ventures. *Entrepreneurship Regional Development* 23(3–4): 89–11.

Haahti, Antti 1987. Imatran pienyritystutkimus: Yritysten toimintatavat ja menestyminen Imatralla. Helsingin kaupunkorakentamiskoulun julkaisuja D91, Helsinki.

Hautamäki, Lauri 2000. Maaseudun menestyjät. Yritykset kehityksen vetureina. Kunnallissalan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisut nro 23 Helsinki.

Kaikkonen, Virpi 2005. Essays on the entrepreneurial process in rural micro firms. Kuopion yliopiston julkaisuja H. Informaatioteknologia ja kauppatieteet 3.

Lassila, Hilka 2005. Matkailutilan sukupolvenvaihdos talonpoikaisten arvojen ohjaamana prosessina. Jyväskylä Studies in Business and Economics 115.

Lawson, Clive & Edward Lorenz 2007. Collective learning, tacit knowledge and regional innovation capacity. *Regional Studies* 33(4): 205–317.

Littunen, Hannu 1996. Uusien yritysten menestymiseen vaikuttavat tekijät. Jyväskylän yliopisto. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus. Julkaisuja 137.

Littunen, Hannu 2000. Entrepreneurship and the characteristics of the entrepreneurial personality. *International Journal of*

- Entrepreneurial Behaviour & Research 6(6): 295–309.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009–2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009.
- Niittykangas, Hannu 1999. Mistä olikaan kysymys? Teoksessa: Hannu Niittykangas (toim.): Yrittäjyys ja maaseutu. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet. 9–35.
- Niittykangas, Hannu 2003. Yrittäjä ja yrityksen toimintaympäristö. Jyväskylän yliopisto. School of business and management. Julkaisuja 134/2003.
- Niittykangas, Hannu 2011. Alueellinen yrittäjyys. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu. Julkaisuja 369/2011.
- Niska, Miira, Sini-Tuuli Hynynen & Kari Mikko Vesala 2011. Yrittäjien menestystarinat näkökulmana yrittäjyyteen ja sitä edistäviin toimiin. Teoksessa: Vesala, Kari Mikko ja Hilikka Vihinen (toim.). Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja politiikkadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT raportti 16. 49–93.
- North, David & David Smallbone 2000. Innovative activity in SMEs and rural economic development: some evidence from England. European Planning Studies 8(1): 87–106.
- Oinas, Päivi 2006. Theorizing the firm in economic geography. Teoksessa: Taylor, Michael & Päivi Oinas (toim.): Understanding the firm. Spatial and organizational dimensions. Oxford University Press. 237–254.
- Pasanen, Mika 1999. Monet polut menestykseen: Pk-yritykset Pohjois-Savossa. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yrittäjyyden ja johtamisen laitos. Yhteiskuntatieteet 15.
- Penrose, Edith 1959. The theory of the growth of the firm. Basil Blackwell, Oxford.
- Peteraf, Margaret A. 1993. The Cornerstones of Competitive Advantage: A Resource-based View. Strategic Management Journal 14(3): 179–191.
- Pihkala Timo 1993. Pk-yritysten johtajien näkemykset yrityksen kyvykkyyksistä: Resurssiperustainen strategia. Pro gradu-tutkielma, Kaupallis-hallinnollinen tiedekunta, Vaasan yliopisto.
- Prahalad C. K. & Gary Hamel 1990. The core competence of the corporation. Harvard Business Review: 79–90.
- Rantamäki-Lahtinen, Leena 2009. The success of the diversified firm – resource based view. Agricultural and Food Science. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/20926>. [Viitattu 3.7.2013].
- Rantamäki-Lahtinen, Leena, Hannu T. Vesala, Kari Mikko Vesala, Janne Karttunen & Veli-Matti Tuure 2008. Muuttuva maaseutuyrittäjyys. Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000–2006. MTT:n selvityksiä 169. MTT Taloustutkimus.
- Rodrigue, Jean-Paul, Claude Comtois & Brian Slack 2006. The geography of transport systems. Routledge, Abingdon.
- Stake, Robert E. 2000. Case Studies. Teoksessa: Denzin, Norman & Yvonna Lincoln (toim.). Handbook of Qualitative Research. 2. painos. Sage, Thousand Oak. 434–454.
- Storhammar, Esa 2010. Toimintaympäristö ja pk-yritykset. Havainnot yritysten toimintaan vaikuttavista tekijöistä. Jyväskylän Studies in Business and Economics 89.
- Taskinen, Hanna 2010. Miten syrjäiset yritykset menestyvät? Tapaustutkimus Pohjois-Pohjanmaalta. Aluetieteen pro gradu-tutkielma, Vaasan yliopisto.
- Teece, David, Gary Pisano & Amy Shuen 1997. Dynamic capabilities and strategic management. Strategic Management Journal 18(7): 509–533.
- Torkko, Margit 2006. Maatilakäytäntöjen yritysten toimintamalleja. Laadullinen tutkimus resursseista, kehittämisestä ja ohjaustarpeista. Oulun yliopisto, Oulu.
- Vaessen, Peter & David Keeble 1995. Growth-oriented SMEs in unfavourable regional environments. Regional Studies 84(2): 119–137.
- Vesala, Kari Mikko & Hilikka Vihinen (toim.) 2011. Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen. Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja politiikkadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT raportti 16.
- Virkkala, Seija & Esa Storhammar 2004. Maaseutu tietotaloudessa – Innovaationäkökulma kaupungin ja maaseudun vuorovaikutukseen. Maaseudun uusi aika 13(3): 5–25.
- Wernerfelt, Birger 1984. A resource-based view of the firm. Strategic Management Journal 5: 171–180.

TAINA LILJA
MTT Taloustutkimus

Maidon- ja lihantuotannon merkitys alkuperäiskarjan kasvattamisessa

Modernisaation myötä maaseutuväestön omavaraisesta elämäntavasta tuli kansantaloudellisesti tärkeää maataloustuotantoa. Tuotantokustannusten noustessa paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneiden kotieläinten sijaan maatiloilla alettiin suosia tuottavampia rotuja. Vähitellen toisen maailmansodan jälkeen tuontirodut syrjäyttivät lopullisesti tänä päivänä uhanalaisiksi luokitellut edeltäjänsä. (Anttila 1974: 11–13; Maijala 1999: 2–7; Soini 2007:17–23.)

Ensimmäisistä tuhansia vuosia sitten Suomeen tuoduista kotieläimistä alkunsa saaneet kolme lehmärotua (itäsuomenkarja ISK eli kyyttö, länsisuomenkarja LSK ja pohjoissuomenkarja PSK eli lapinlehmä) ja kolme lammaserotua (suomenlammas, kainuunharmaa ja ahvenanmaanlammas), kymmenkunta maatiaiskanakantaa, suomenvuohi ja suomenhevonen säilyivät täpärästi. Työtä rotujen eteen ovat tehneet niin karjankasvattajat kuin asiantuntijatkin. 1970- ja 80-luvuilla saatiin alulle geenipankkitoiminta vankiloissa (*in-situ*) ja sulusolujen pakastesäilytys (*ex-situ*). Osalla maatiloista, valtavirrasta poiketen, on aina pitäydyt perinteisissä roduissa. Merkittävä edistysaskel maatalakasvatusta silmälläpitäen tapahtui vuonna 1995 kun alkuperäisrodut EU:n myötä tulivat maatalouden ympäristötuen piiriin (MMM 2007). Takamaan ja Soinin (2007: 143, 151–153) tutki-

muksen mukaan alkuperäisrotujen kasvattajille suunnattu erityistuki on ratkaisevasti edistänyt uhanalaisimpien itä- ja pohjoissuomenkarjan tilannetta. (Soini 2007: 23–40.)

2000-luvulla rotujen säilyttämistä perustellaan karjanjalostuksen tarpeiden sijaan kulttuurisilla, sosiaalisilla, ekologisilla ja moraalilla argmenteilla. (Soini 2007). Maatilakasvatus (*in-situ on farm*) edesauttaa rotujen sopeutumista ympäristö- ja tuotanto-olosuhteiden muutoksiin ja on tärkeää rotujen käyttökelpoisuuden ja kehittymisen kannalta. Maatiloilla ylläpidetään karjan ohella monipuolista kulttuuria, perinnettä ja osaamista. (Oldenbroek 2007.)

Tämä katsaus perustuu alkuperäiskarjan merkityksiä kasvattajille selvittäneeseen tutkimukseeni, jossa tarkastelun kohteena oli itä- ja länsisuomenkarjan kasvattaminen (Lilja 2011). Tutkimuksessa kysyin, mikä saa karjankasvattajat 2000-luvulla pitämään alkuperäiskarjaa? Tutkimuksessani keskeisiksi alkuperäiskarjan kasvattamista puoltaviksi tekijöiksi nousi hyvin erilaisia asioita: toimeentulon hankkiminen, perinteen säilyttäminen ja eläinten merkitys kasvattajan elämänlaadun ja työn mielekkyyden kannalta. (Lilja 2014.)

Alkujaan alkuperäisrodut olivat ruokahuollon perusta ja kotieläintalouden edellytys. 2000-luvulle tyypillistä on ollut rotujen yhdistäminen

niin maisemanhoitoon kuin osaksi matkailu- ja hoivapalveluja (Eläingenivaratyöryhmä 2004: 19; Soini & Lilja 2014). Omassa tutkimuksessa tuli esille, ettäroduilla on edelleen merkitystä elintarvikkeiden tuottajina. Kotieläin- ja elintarviketuotannon turvaamisen kannalta on tärkeää muistaa, että alkuperäisrotujen selviytymiskyky on vertaansa vailla. (Soini 2007: 23–40; Soini ym. 2012). Tämä on otettu huomioon luomutuotannon periaatteissa, joissa toivotaan suosittavan paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneita elinvoimaisia ja vastustuskykyisiä alkuperäisrotuja (EVIRA 2010).

Tässä katsauksessa nostan esille uhanalaisten rotujen merkitystä ruuantuotannossa. Tuon esille kasvattajanäkökulmaa siitä, mikä on elintarviketuotannon merkitys rotujen säilymistä edistävänä tekijänä. Aluksi pohdin alkuperäiskarjan roolia tuotantokontekstissa, *maatiaistuotteita* osana erikoistuotantoa ja kasvattajia erikoistuotantoon suuntautuneina yrittäjinä. Käytän rinnan termejä alkuperäis- ja maatiaisrotu. Maatiainen-sana juontaa 1800-luvulta kun taas neutraalimman alkuperäisrotu-sanan käyttö on yleistynyt EU-aikana (MMM 2007). Suomenkarja on karjanjalostuksen piirissä käytetty yhteisnimitys alkuperäisille suomalaisille lypsykarjaroduille.

Alkuperäiskarjan kasvattaminen elintarvikkeiden tuotannossa

Kotieläinten arvo määräytyy fysiologisten ominaisuuksien hyödyllisyyden, kuten lihan ja maidon

perusteella. Tuotantoeläimillä on merkitystä sekä taloudellisena resurssina että lisääntyvänä raaka-aineena. (Aaltonen 2004: 21.)

Vanhakantaisessa maataloudessa ihmisen toiminnan ja paikallisten olosuhteiden muovaamia kotieläimiä hyödynnettiin monipuolisesti. Viljeltykset tarvitsivat lantaa ja vetojuhtia. Karjataloustuotteet olivat viljan ohella omavaraisen talouden ruuantuotannon perusta. Voin myynnillä maaseudun väestö ansaitsi ensimmäiset rahansa. (Anttila 1974: 137; Kaarlenkaski 2012: 16–18.)

1800-luvun lopulla karjatalouden suosio kasvoi, koska se tarjosi viljanviljelyä paremman ympärivuotisen toimeentulon. Karjanruokintaan kiinnitettiin aikaisempaa enemmän huomiota. Satunnaisen valinnan sijaan lypsykarjaa alettiin jalostaa määrätietoisesti. Maan eriosissa kasvatettaville ja ulkonäöllään toisistaan poikkeaville lypsylehmille perustettiin omat jalostusyhdistykset ja kantakirjat. (Myllylä: 1991; Maijala 1999: 2–8; Kaarlenkaski 2012: 18–19.) 1950-luvulla noin puolet kaikista suomalaisista lypsylehmistä oli alkuperäiskarjaa, viisikymmentä vuotta myöhemmin ainoastaan runsas prosentti. Vuonna 2012 alkuperäiskarjaa kasvattavia tiloja oli tuotantoseurannan piirissä 874 kpl ja niillä kasvatettiin yhteensä vajaata 3000 suomenkarjan lehmää (Nokka 2012). Viime vuosina lypsykarjan tuotantoseurantaan on tullut lisää itä- ja pohjoissuomenkarjaa. Länsisuomenkarjan kohdalla tilanne on pysynyt ennallaan. Eniten lypsykarjatalouden ulkopuolella kasvatetaan itäsuomenkarjaa. (Lilja & Soini 2012: 4.)

TAULUKKO 1. Tuotantoseurannassa olevan karjan keskituotos ja maidon pitoisuudet vuonna 2012. (Lähde Tietohaarukka 2012)

	keskituotos kg/ lehmä	valkuainen %	rasva %
ISK	4043	3,47	4,23
LSK	6747	3,45	4,4
PSK	5336	3,42	4,31
Ayrshire	8574	3,44	4,27
Holstein	9439	3,32	3,95

Alkuperäiskarjalle on tyypillistä valtarotuja pienempi maidon tuotos. Sen suhteen pohjois- ja itäsuomenkarja ovat heikoimpia. (Taulukko 1.) Karjan taloudelliseen kannattavuuteen vaikuttavat sekä tilakohtaiset että markkinoiden aikaansaamat tekijät. Maidon määrä ja eläimen rehunkäyttökky, käyttöikä ja terveys taas riippuvat rotu- ja yksilöominaisuuksista. Turunen (2007: 243–254) on laatinut lypsykarjataloutta kuvaavat tilamallit sekä tavanomaiselle maidontuotannolle että alkuperäiskarjalle vuoden 2006 kustannus- ja hinta-arvojen perusteella. Niissä alkuperäiskarjan kannattavuutta mitataan absoluuttisella yrittäjävoitolla ja verrataan suhteellisesti valtarotuihin tuotantoon. Työnkäyttö, pääoma ja konekustannukset ovat samaa luokkaa kaikilla roduilla. Alkuperäiskarjan maidon valtarotuja korkeammat valkuais- ja rasvapitoisuudet nostavat tuottajahintaa lähes kuusi prosenttia, mutta taloudellinen tulos jää siitä huolimatta selvästi valtarotuja heikommaksi.

Erikoistuote on vaihtoehto

Erikoistuotteilla tarkoitetaan kotimaisesta erikoisraaka-aineesta valmistettuja elintarvikkeita. Tutuimpia erikoistuotteita ovat lähi- ja luomuruokatuotteet. Paananen & Forsman-Huggin (2005: 6–7) mukaan erikoistuotanto edustaa vaihtoehtoista toimintamallia massatuotannolle, kulutuskysynnän yksipuolistumiselle ja maailmanlaajuisille tuotantoketjuille. Erikoistuotteet poikkeavat massatuotteista tuoteominaisuuksiltaan ja ekologisilta ja sosiaalisilta piirteiltään. Tuoteominaisuudet viittaavat lähinnä makuun, laatuun ja ulkonäköön. Ekologiset piirteet taas liittyvät tuotteen alkuperään ja tuotantotapoihin. Sosiaaliin piirteisiin kuuluvat tuotannon pienimuotoisuus ja paikallinen jakelu. Niillä voidaan viitata myös toimijoiden väliseen sosiaaliseen läheisyyteen.

Kallion (1998) ja Forsman-Huggin (2008: 13) mukaan lähi- ja luomuruoan markkinavaltit ovat tuotteiden puhtaus ja ympäristöystävällisyys sekä tuoreus ja jäljitettävyyys. Oleellista tuotteille on kotimaisuus ja paikallisuus. Lähiruoka edistää maaseudun taloudellista ja kulttuurista elinvoimaisuutta. (Arvola ym. 2006: 2). Luomutuotanto edustaa tavanomaista tuotantoa laajaperäisempää

tuotantomuotoa, jossa luonnonmukaisuus on laadua ja ruokaturvallisuutta parantava tekijä (Partanen 2007: 104). Erikoistuotantoon liittyy ympäristön monimuotoisuutta ja toimijoiden innovatiivisuutta edistäviä piirteitä. Kotieläintuotannossa otetaan huomioon eläinten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä.

Maatiaistuote (Kurppa 2008: 16–17), geenivaratuote ja alkuperäistuote (Tienhaara ym. 2012) ovat 2000-luvulla lanseerattuja käsitteitä. Niiden avulla on mahdollisuus hyödyntää alkuperäisroduista saatavien raaka-aineiden erityisominaisuuksia. Maatiaistuote, aivan kuin muutkin erikoistuotteet, voi olla jalostamatonta raaka-ainetta, kuten maitoa ja lihaa, tai jalostettu tuote, kuten juusto. Maatiaistuotteiden avulla kasvattajat ovat pyrkineet löytämään perinteisen elintarviketeollisuuden käyttöön suunnatun tuotannon rinnalle paremmin taloudellisesti kannattavia vaihtoehtoja.

Lähi-, luomu- ja maatiaistuotteissa on paljon yhtymäkohtia, jotka liittyvät tuotannon lähtökohtiin, markkinakanaviin ja toiminnan vahvuuksiin ja riskeihin. Yhtäläisyyksistä huolimatta ainoastaan luomutuotannossa on yhtenäiset ja tarkat tuotantoa ohjaavat määräykset ja valvonta. (Leskinen 2001; Paananen & Forsman-Hugg 2005: 16; Rajala 2006: 433; Kuluttajaliitto 2011.) Maatiaistuotteiden brändäys liittyy Lingrenin (2008: 12–15) mukaan sertifiointiin, laadunvalvontaan ja alkuperäismerkintöihin. Siinä painotetaan karjan rotupuhtaana säilymisen lisäksi eläinten lajinnukaisia kasvatusolosuhteita ja elintarvikkeiden raaka-aineiden tutkittuja ominaisuuksia.

Karjankasvattajat yrittäjinä

Perinteisessä suomalaisessa talonpoikaiseen elämäntapaan ja arvoihin perustuvassa maataloustuotannossa yrittäjyydellä ei ole ollut sijaa. Viljelijöiden pääasiakkaita ovat olleet osuustoiminnalliset yritykset. (Vesala & Vesala 2008: 17–18, 21.) Yritysorientoituneet viljelijät poikkeavat perinteisistä viljelijöistä siinä, että heillä monipuolisen osaamisen lisäksi on kykyä tunnistaa ja hyödyntää tarjolla olevia mahdollisuuksia. Heillä on innostusta, uskallusta ja luottamusta omaan pätevytyteen ja vaikutusmahdollisuuksiin, mutta myös yhteistyö- ja

verkostoitumistaitoja (Vesala & Vesala 2008: 22).

2000-luvun alussa vain pieni osa alkuperäiskarjan kasvattajista harjoitti elintarvikkeiden suoramyyntiä ja raaka-aineiden jatkojalostusta. Itäsuomenkarjan maidosta valmistettu juusto oli ensimmäinen erikoistuote. Erikoistuotanto kiinnosti enemmän suomenlampaan kuin karjan kasvattajia. Kasvattajat perustelivat suomenlampaan kuluttajien halulla ostaa ja syödä kotimaista lihaa. (Partanen 2007: 100; Takamaa & Soini 2007: 140; Kantanen 2010: 2.)

Tutkimusten mukaan erikoistuotantoon suuntautuneet alkuperäisrotujen kasvattajat poikkeavat perinteisistä viljelijöistä (Soini ym. 2012). Luomuviljelijöiden tapaan he ovat tuotanto-orientoituneita viljelijöitä kokeilunhaluisempia ja riskinotto-kykyisempiä (Keskitalo ym. 2007: 96). Kallio (1998: 112) on nimennyt luomuviljelijät joko selviytymiskeinojen hakijoiksi tai markkinamiehiksi. Selviytymiskeinojen hakijoille luomutuotanto on keino pyrkiä selviytymään maataloudessa tapahtuvista muutoksista. Markkinamiehet taas yhdistävät sekä aatteellisuuden että taloudelliset realiteetit ja toimivat tarmokkaasti luomutuotteiden tunnetavuuden, lisäarvon ja menekin edistämiseksi.

Heinonen (2009: 69) on tutkinut maatiaisviljojen ja vanhojen viljalajikkeiden ylläpitoviljelijöitä. Hänen nimeämänsä *tuotteistavat viljelijät* muistuttavat Kalloin (1998: 112) markkinaorientoituneita luomuviljelijöitä. Samalla kun he ovat vahvasti sitoutuneita maatiaiskasvien viljelyyn, heidän toiminnassaan taloudelliset edellytykset ovat ratkaisevassa asemassa.

Aineisto ja analyysi

Alkuperäisrotujen merkityksiä kasvattajilleen selvittävässä tutkimuksessani käytin Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) alkuperäisrotuisten lehmien ja lampaiden kasvattamista selvittäneissä hankkeissa keräämää aineistoa (Karja & Lilja 2007; Hiemstra ym. 2010). Kasvattajien yhteystiedot oli saatu MMM:n tietopalveluskeskuksen ympäristötukirekisteristä. Laajasta aineistosta rajasin omaan tutkimukseeni itä- ja pohjoissuomenkarjan kasvattajien (n=176) vastaukset vuonna 2005 tehtyyn postikyselyyn. Niiden lisäksi otin

mukaan itä- ja länsisuomenkarjan kasvattajien (n=61) puhelinhaastattelut vuodelta 2008 ja vuoden 2005 kyselyyn vastanneista kasvattajista valittujen neljän esimerkkitalan isännän tai emännän litteroidut teemahaastattelut (Taulukko 2). Kyselyssä ja haastatteluissa kasvattajille esitetyt kysymykset liittyivät monipuolisesti eläinten käyttöön, kasvattajan motiiveihin, eläinten merkityksiin ja arkiin työrutiineihin. Analyysissä pyrin tilastollisen yleistämisen sijaan ymmärtämään ja kuvaamaan alkuperäiskarjan merkitystä kasvattajille (ks. Eskola & Suoranta 2008: 19–22, 86).

Tässä katsauksessa paneudun alkuperäiskarjan tuotannolliseen merkitykseen. Miten kasvattajat tuovat esille alkuperäiskarjan merkitystä maidon ja lihantuotannossa? Mitä erityispiirteitä alkuperäiskarjan kasvattamiseen liittyy elintarvikkeiden tuotannon näkökulmasta? Mitä merkitystä ruoantuotannolla on uhanalaisten rotujen säilyttämiselle?

Alkuperäiskarjaa kasvatetaan lypsykarjana

Tutkimusajankohtana länsisuomenkarja oli lähes kokonaan maidontuotannossa, itäsuomenkarjasta ainoastaan osa. Maidontuotanto oli pääelinkeino lypsykarjatilalla. Alkuperäiskarjasta saatavien tulojen merkitys sen sijaan vaihteli tilakohtaisesti. Isoissa alkuperäiskarjoissa se oli suuri. Esimerkkitalalla 1 oli pelkästään länsisuomenkarjaa. Isännän mukaan [Sen] *verran tuottoa et sais kustannukset katettua ja itel jonkinnäköisen palkan -- ei ne korkeet tuotokset oo, se pääasia pitää tila elinkelpoisena*¹. Myös tutkimuksessa mukana olleen itä- ja länsisuomenkarjaa kasvattavan emännän mukaan *maatiaisten pitää tuottaa elääkseen*². Muutaman lehmän merkitys valtarotuisessa karjassa sen sijaan oli vähäisempi kuten esimerkkitaloilla kolme ja neljä. Tilalla neljä monirotuinen alkuperäiskarja oli enemmän harrastus kuin elinkeino. Tila kolme oli monialainen ja harvinaisella karjalla oli maidontuotannon ohella merkitystä myös tilan toisen tuotantosuunnan, maatilamatkailun, kannalta. (Taulukko 2.) Mukana oli myös kasvattajia, jotka pitivät lehmä ilman minkäänlaisia tuloja. Heidän

1 411/2005 mies syntynyt 1974 LSK-karjaa

2 279/2005 nainen syntynyt 1974 ISK- ja LSK-karjaa

TAULUKKO 2. Esimerkkitalat vuonna 2005. (ISK=itäsuomenkarja, LSK= länsisuomenkarja, PSK=pohjoissuomenkarja, HF=holstein)

	tila 1	tila 2	tila 3	tila 4
Lehmien rotu ja lukumäärä	30 LSK	80 ISK	15 ISK, LSK, PSK + 4 HF	12 ISK, LSK, PSK + 58 HF
Kasvattajan elinkeino	Karjatalous	Yrittäjä tilan ulkopuolella	Tilalla monipuolistaa yritystoimintaa	Karjatalous
Alkuperäiskarjan käyttötapa	Lypsykarja	Harrastus, lihakarja, maisemanhoito	Lypsykarja, maisemanhoito, matkailupalvelut	Lypsykarja, harrastus
Suhtautuminen erikoistuotteita ja tuottamista kohtaan	Ei kiinnostusta, karjatalous päätyö	Tuotetaan lihaa suoraan kuluttajille, yhtymäkohtia muuhun yritystoimintaan; halua kehittää ja kasvattaa toimintaa	Elintarvikkeita enemmän kiinnostaa alkuperäiskarja matkailupalveluille tuottama lisäarvo	Ei kiinnostusta, alkuperäiskarjan jalostaminen ja säilyttäminen tärkeintä

merkityksensä rotujen säilyttäjinä oli kuitenkin pieni, sillä ilman tuloja he saattoivat pitää eläimiä vain lyhytaikaisesti tai ainoastaan muutamia yksilöitä.

Alkuperäiskarjalle riitti kasvattajien mukaan pienempi maidon tuotos kuin esimerkiksi ayrshirelehmille. Vuonna 2005 eräs kasvattaja oli tyytyväinen kun tilan lehmien keskituotos oli 6 500 kg³. Myös Heikkisen (2005) opinnäytetyön mukaan alkuperäiskarja kasvattajat eivät aina tavoittele maksimaalista tuotosta kuten valtarotujen kasvattajat. Toisaalta alkuperäisrotujen kasvattamisen kannattavuutta paransi se, että lehmät tulivat valtarotuja vähemmällä toimeen. Kasvattajien mukaan lehmät olivat pienikokoisia, vaatimattomia, terveitä ja hedelmällisiä. Niiden karkean rehunkäyttökyky oli hyvä. Tuotantotiloihin ei tarvinnut tehdä yhtä suuria investointeja kuin valtaroduilla. Toisaalta kasvattajat eivät vähätelleet alkuperäiskarjan

maidontuotanto-ominaisuuksia vaan tutkimukseen osallistuneen isännän mukaan ne *tuottavat maitoa siinä missä muutkin eläimet*⁴. Kokeneet kasvattajat tiesivät, että maitomäärään ja rasva- ja valkuaispitoisuuksiin liittyi omia lainalaisuuksiaan: *se menee melki nii, et niil on korkeet pitoisuudet mist ei tuu litroja, kiloja paljon*⁵.

Suurimmalta osalta tiloja maito toimitettiin tavanomaisen tuotantoketjun mukana meijeriin. Sekakarjoissa, kuten tiloilla kolme ja neljä, alkuperäiskarjan maitoa ei erotettu omaan käyttöön. Tilanne oli sama kuin Kallion mukaan (1998: 73–74) luomutuotannossa 1990-luvun lopulla. Luomutiloilla tuotettu raaka-aine meni myyntiin suurimaksi osaksi jalostamattomana. Kasvattajat eivät pitäneet alkuperäiskarjan maitoa muiden rotujen maitoa kummempana. Maidon ei myöskään maullaan uskottu erottuvan muiden rotujen maidosta.

3 56/2005 mies syntynyt 1957 LSK-ja PSK-karjaa

4 68/2005 mies syntynyt 1951 ISK- ja LSK-karjaa
5 411/2005 mies syntynyt 1974 LSK-karjaa

Pääasia kasvattajille oli, että maito kelpasi hyvin meijeriin. Kasvattajia kiinnostivat maidossa määrän ohella rasva- ja valkuaispitoisuudet, joilla oli taloudellista merkitystä. Sen sijaan kasvattajat eivät puhuneet maidon erityisominaisuuksista: valtarotujen maitoa paremmasta soveltuvuus juuston valmistukseen tai terveellisemmästä rasvahappokoostumuksesta (Sihvonen 2014). Maidon erikoisominaisuudet tiedostettiin parhaiten tiloilla, joilla kävi tinkimaidon ostajia. Vakituiset asiakkaat osasivat kysyä alkuperäiskarjan maitoa ja myös hyödyntää sen ominaisuuksia. Itä- ja länsisuomenkarjaa kasvattava emäntä vastasi vuonna 2005 kyselyssä: muutamat asiakkaat ovat sanoneet, että tilamme maidosta saa enemmän juustoa kg/l kuin esim. sellaisen tilan, jossa on fr-lehmä⁶.

Tutkimusajankohtana kiinnostuksen vähäisyys maidon tuotteistamista kohtaan johtui kasvattajien mukaan osaamisen riittämättömyydestä, ajan puutteesta ja kalliista investoinneista. Tämä tuli esille aivan yhtä hyvin länsisuomenkarjaan erikoistuneella tilalla 1 kuin sekakarjaa kasvattavilla esimerkkituloilla 3 ja 4. Työvoimavaltainen lypsykarjatalous vaatii kokonaisvaltaista omistautumista niin osaamisen, ammattitaidon kuin ajankäytönkin suhteen. Poikkeuksen teki vuonna 2008 puhe- linhaastatteluissa mukana ollut varsinaissuomalainen emäntä, joka oli omalla tilallaan valmistanut juustoa itä- ja länsisuomenkarjan maidosta jo 1990-luvulta lähtien. Monialaisesti suuntautuneella tilalla oli juustolan lisäksi matkailutoimintaa ja maisemalaidunnusta. Emännän mukaan tuotekehittäminen oli alusta asti ollut keskeisellä sijalla juustolan toiminnassa. Työ oli vaatinut pitkäjänteisyyttä, mutta lopulta ravintoloiden kiinnostus juustoja kohtaan oli herännyt.

Mukana tutkimuksessa oli myös tiloja, joilta maitoa toimitettiin pientuottajille jalostettavaksi. Kasvattajat kokivat yhteistyön erityisen mieluisaksi, koska jogurttina ja juustona harvinaisen karjan maito tulivat arvoiseensa käyttöön. Kasvattajat toivoivat, että alkuperäiskarjan maidosta valmistettaisiin tulevaisuudessa enemmän erikoiselintarvikkeita. Yhteistyö nähtiin erityisen ihanteelliseksi siinä tapauksessa, että jatkojalostajat pystyisivät maksamaan maidosta parempaa hintaa kuin keskittynyt

meijeriteollisuus.

Alkuperäiskarjan kasvattaminen lypsykarjana vaati kasvattajalta monipuolista osaamista. Kasvattajien mukaan heidän tiedoissaan ja taidoissaan yhdistyi sukupolvien ketjussa karttunut kokemus ja nykyaikaisten menetelmien osaaminen ja soveltaminen. Erityisosaamista tarvittiin, koska alkuperäiskarjan lehmillä on pitemmälle jalostettuja rotuja enemmän yksilöllisiä piirteitä. Lehmät myös kehittyvät valtarotujen lehmii hitaammin. Ruokinta oli haasteellista: lehmät eivät pysty tehokkaasti hyödyntämään nykyaikaisessa lypsykarjataloudessa suosittua väkirehuvaltaista ruokintaa. Ruokinnan ohella toinen tärkeä erikoisosaamisen kohde oli karjanjalostus, joka kasvattajien mukaan oli merkitystä myös rotujen säilymisen kannalta. Pienistä eläinpopulaatioista johtuen se oli kuitenkin vaativaa ja hidasta. Onnistuminen edellytti syvällistä perehtymistä eläinvalintoihin. Karjan jalostajan tuli omalle karjalle asettamiensa tavoitteiden ohella ottaa huomioon myös uhanalaisten rotujen monimuotoisena säilymisen edellytykset.

Lypsykarjan kasvattajille teuraseläimet ovat ongelma

Lihantuotannon suhteen alkuperäiskarja poikkesi maidontuotantoa enemmän isokokoisista valtaroduista. Lypsykarjatilalla lihakarjaa olivat karjan uudistamistarpeen ylittävät vasikat. Maatilojen erikoistumiseen asti teuraskarjaa oli kasvatettu lypsykarjan ohessa. Monet kasvattajat muistelivat, että alkuperäiskarjan lihaa oli käytetty omassa taloudessa tai myyty tutuille asiakkaille. Lihan laadusta kasvattajilla oli vain hyvää sanottavaa. Pitkään itäsuomenkarjaa pitäneen karjankasvattajan mukaan *sonnin liha on tummaa kuin hirvellä ja erittäin maukasta*⁷. Tutkimusajankohtana tilanne oli toinen. Tilojen erikoistumisen myötä alkuperäiskarjan teurasvasikoista oli tullut ongelma lypsykarjan kasvattajille.

Nykykäytännön mukaan lypsykarjatilat tekevät sopimuksen lihayhtymän kanssa ylimääräisten vasikoiden toimittamisesta tuottajasopimuksen piiriin kuuluvalla naudanlihanuotantoon erikoistuneelle tilalle. Käytännössä tämä tarkoitti

6 121/2005 nainen syntynyt 1963 ISK- ja LSK-karjaa

7 32/2005 nainen syntynyt 1958 ISK-karjaa

tutkimusajankohtana sitä, että alle kuukauden ikäinen vasikka siirrettiin vasikkakasvatamoon ja sieltä noin puolivuotiaana lihantuottamiseen erikoistuneeseen välityskasvatamoon. Vasikat olivat teuraskuntoisia 18 kuukauden iässä. Alkuperäiskarjan vasikoiden kohdalla tämä toimintatapa ei onnistunut. Tutkimuksessa tuli esille, että sopimuksen tekeminen vasikoista tuotti kasvattajille erityisiä vaikeuksia. Tämän johtui eläinten pienestä syntymäpainosta ja hidaskasvuisuudesta. Välityskasvatamon etu ovat isokokoiset ja nopeasti kasvavat teuraseläimet ja teurastamon etu suuret ruhot.

Alkuperäiskarjaa kasvattavilla tiloilla pyrittiin selviytymään tilanteesta eri tavoin. Osalla teurassonnit kasvatettiin omalla tilalla kuten ennenkin. Tutkimuksessa tuotiin esille pelko vasikoiden hyvinvoinnista. Eräs kasvattaja kertoi, että *ihmiset pyörittelee näitä vasikoita vaikka missä [ahtaissa tiloissa] ruuhka-ajan* --⁸. Osa tilallisista joutui teurastamaan vastasyntyneitä vasikoita. Länsisuomenkarjaa kasvattava emäntä puhui siitä, miten *mää olen pannu ne teuras-tamoon kahden viikon ikäsenä* --⁹. Ongelmaa pidettiin tällä tilalla niin suurena, että emäntä oli valmis kokonaan luopumaan alkuperäiskarjasta. Rotujen säilymisen kannalta tilanne oli huono, sillä vasikoiden menekki alkoi yhä useammalla tilalla olla kynnyksysymys alkuperäiskarjan kasvattamiselle.

Tutkimuksessa tuli monesti esille, että alkupe- räisrotutuki oli edellytys alkuperäiskarjan pitämi- selle. Kasvattajat ottivat myös kantaa siihen, että tukipolitiikassa tulisi laajemmin ottaa huomioon uhanalaisten rotujen erityispiirteet, kuten pieniko- koisten rotujen teuraskarjaongelma.

Toimintatapansa muuttamisesta enemmän yrit- täjälähtöiseksi kasvattajat sen sijaan eivät puhu- neet. Vesalan ja Vesalan (2008: 17) mukaan maata- louden viimeaikainen rakennemuutos kuitenkin vaatii tulevaisuudessa siirtymistä tuotantoon kes- kittyneestä maataloudesta kohti markkinasuunta- tunutta maataloutta. Soukkasen (2011) opinnäyte- työn mukaan teuraskarjan kasvattaminen omalla tilalla ja lihan myyminen suoramyyntinä asiakkail- le on taloudellisesti kannattavin vaihtoehto.

Itäsuomenkarjan lihaa markkinoidaan erikoistuotteena

Samaan aikaan lypsykarjan kasvattajien kamppail- lessa teurasvasikoiden heikon menekin kanssa lai- dunkarjaan erikoistuneen esimerkkitalan kaksi (Taulukko 2.) isäntä suunnitteli elinkeinoa itäsuo- menkarjan kasvattamisesta lihakarjana. Hän halusi tuottaa lihaa luonnonmukaisesti ja mahdollisim- man pienillä kustannuksilla ja investoinneilla. Kar- jankasvatamisen hän oli aloittanut vastikään har- rastuksena eikä hänellä ollut paljoa kokemusta eläinten hoitamisesta. Hän luotti alkuperäiskarjan helppohoitoisuuteen. Hänen tilallaan karjan ruo- kinta ja lisääntyminen olivat osa vuodenaikojen kiertokulkua. Lehmillä tuli olla hyvät emo-omina- suudet: ne eivät saaneet tuottaa maitoa liikaa, mut- ta riittävästi vasikoittensa elättämiseen. Alkuperäis- karjan kasvattaminen pelkkänä harrastuksena ei ollut mahdollista tulevaisuudessa. Karjasta saatavat tulot olivat isännän mukaan toiminnan jatkon kannalta välttämättömiä.

Itseuudistuvina emolehmläumoina kasvatetta- van alkuperäiskarjan lihaa oli tutkimusajankohtana myynnissä muutamissa ravintoloissa ja kauppahal- leissa. Tutkimuksesta kävi ilmi, että 2000-luvulla aloittaneet maisemanhoitoon erikoistuneet kasvat- tajat olivat lypsykarjankasvattajia innokkaampia ke- hittämään erikoistuotantoa. Liiketaloudellinen yri- tysmaailma oli monelle heistä entuudestaan tuttu. Heidän mukaansa uhanalaiset rodut olivat suojelta- vissa ja maatiloilla ylläpidettävissä ainoastaan hyöty- käytössä, ei museoeläiminä. Tulevaisuudessa rotujen suojelun tuli olla muidenkin kuin muutamien kas- vattajien varassa. Erikoistuotteiden myötä he uskoivat geenivarojen säilyttämisen kehkeytyvän aikai- sempaa laajemman yleisön asiaksi.

Erikoistuotteena liha oli hinnoiteltu huomatta- vasti tavanomaista lihaa kalliimmaksi. Kasvattajat perustelivat korkeaa hintaa lihan erikoisella alku- perällä ja niukalla saatavuudella. Hintaan vaikutti myös laatu. Liha pidettiin maukkaampana ja mu- reampana kuin tavanomaisen teuraskarjan lihaa. Kasvattajat tiesivät, että kuluttajat odottavat kalliil- ta lihalta korkeaa laatua ja epäedulliset poikkeamat saattavat pilata koko tuotannon maineen. Markki- noinnissa hyödynnettiin sekä karjan historiaa että

8 3/2008 nainen syntynyt 1970 LSK-karjaa
9 3/2008 nainen syntynyt 1970 LSK-karjaa

luonnonmukaisia kasvatusolosuhteita. Rotuihin liittyvät perinteet ja tarina olivat oleellinen osa erikoistuotetta. Kasvattajat korostivat lihan tuottamisessa myös ympäristön suojelua ja maaseudun elinvoimaisuutta (vert. Vesala & Vesala 2008:17).

Kuluttajien ostohalukkuuden arveltiin perustuvan tutkittua tietoa enemmän tunteisiin. Markkinoinnissa oikea kohderyhmä oli tärkeä, sillä kasvattajat otaksuivat vain harvojen kuluttajien olevan valmiita maksamaan kallista hintaa erikoistuotteesta. Potentiaalisen ostajan tuli arvostaa geenivarojen suojelua, lihan erikoisuutta ja eläinten hyvinvoinnin huomioivia kasvatusolosuhteita (vert. Tienhaar ym. 2012). Kupsala (2007) tuo kuitenkin omassa tutkimuksessaan esille kuluttajien ristiriitaista käyttäytymistä. Edes kuluttajat, jotka toivovat tuotantoeläimiä kasvatettavan nykyistä paremmissa olosuhteissa, eivät ole valmiita maksamaan eläinystävällisistä tuotteista, vaan haluavat edullisia kotieläintuotteita. Myös Raussin (2009:155) mukaan kuluttajat eivät juuri kysy, mistä kotieläintuotteet ovat peräisin.

Tutkimuksessa mukana olleiden kasvattajien mukaan alkuperäiskarjan lihantuotantoon ja markkinointiin liittyi monenlaisia haasteita. Uudet marginaaliset tuotteet jäävät helposti suurempivolyymisen perustuotannon jalkoihin. Lihantuotantoa aloittelevien kasvattajien keskuudessa pidettiin ensiarvoisen tärkeänä, että erikoistuotteille saadaan niiden alkuperästä kertova tuotemerkki (vert. luomumerkki Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2013). Merkin uskottiin auttavan kuluttajia löytämään tuotteet.

Erityisen suurena hidasteena tuottamisessa pidettiin lainsäädäntöä ja liian tiukkaa valvontaa. Kasvattajien mukaan hyvä apu aloitteleville tuottajille yhteiskunnan taholta olisi arvonnäköverotukseen liittyvien käytäntöjen joustavuus. Myös erikoistuotteiden verotukseen toivottiin tapauskohtaista harkintaa tai vaihtoehtoja.

Suurin ongelma lihan markkinoinnissa liittyi kysynnän ja tarjonnan tasapainoon. Alkuperäiskarjan lihan epävakaa saatavuus johtui sekä kasvattajien vähäisyydestä että pitkistä etäisyyksistä tuottajien ja kuluttajien välillä. Pysyvien asiakassuhteiden luomiseksi lihaa tuli kuitenkin olla riittävästi ja tasaisesti tarjolla, vaikkakaan siitä ei saanut olla yli-

tarjontaa. Tarkiaisen (2003: 32) mukaan luomutuotteilla epävakaa saatavuus on korkean hinnan ohella keskeisin ostamista rajoittava tekijä. Alkuperäisrotujen kasvattajat suunnittelivat ratkaisuksi verkostoitumista.

Lihantuottajat uskoivat, että yhteistyö maidon- ja lihantuottajien välillä voisi parantaa lihan saatavuutta, sillä suurimmassa määrin teuraskarjaa oli vain lypsykarjatiljoilla. Ristiriitaa kasvattajien välillä aiheutti kuitenkin alkuperäiskarjan erilainen käyttö ja kasvattajien suhtautuminen karjan tuotanto-ominaisuuksien kehittämiseen.

Vaikka tutkimusajankohtana lihaa oli vielä vähän saatavilla, tuli jo tässä vaiheessa kasvattajien mukaan ottaa huomioon kuluttajat ja antaa mahdollisimman positiivinen kuva alkuperäiskarjan kasvattamisesta. Tärkeää oli tuoda esille hyviä puolia, ei ainoastaan toimintaan liittyviä ongelmia ja taloudellista kannattamattomuutta. Lihan markkinoinnissa arveltiin tarvittavan ennen kaikkea omaperäisiä otteita, jotta erityistuotteet saavat jalansijaa tavanomaisen tuotannon rinnalla.

Lopuksi

Tutkimusajankohtana aikaisemmin lähes yksinomaan lypsykarjana kasvatetun alkuperäiskarjan kasvattaminen oli saanut rotukohtaisia erityispiirteitä. Länsisuomenkarja oli edelleen varteenotettava vaihtoehto muille lypsykarjaroduille (vert. MTT 2008). Tuotetun maidon määrässä lehmät hävisivät valtarotuisille lehmille, mutta eläinten hyvät ominaisuudet ja maidon korkea laatu korvasivat puutteen. Tutkimuksessa mukana olleet kasvattajat uskoivat, että länsisuomenkarja tulee tulevaisuudessa säilymään, kunhan se jalostetaan mahdollisimman korkeatuottoiseksi kuitenkin kadottamatta rodun hyviä ominaisuuksia.

Länsisuomenkarjasta poiketen itäsuomenkarjan alamäki alkoi jo toisen maailman sodan jälkeen. Sukupuuton partaalla rotu kävi muutamia vuosikymmeniä sitten, kun se ei enää kelvannut lypsykarjaksi. 2000-luvulla rodun yksilömäärää on lisännyt lehmien kasvattaminen perinteisen lypsykarjatalouden ulkopuolella. Lypsykarjan kasvattajien kauhuksi itäsuomenkarjaa ei enää lypsetä vaan se hoitaa maisemaa, tuo lisäarvoa monialaisiin yrityksiin, on terä-

peuttina ja lemmikkinä. Itäsuomenkarjan lehmien kasvattaminen lihakarjana on rodun paluuta tuotantosektorille. Se on myös enne siitä, että alkupe-
räisrotujen kasvattamiseen liittyy liiketaloudellisia mahdollisuuksia laajemminkin. Ennakkoluulottomat uudet kasvattajat ovat avaamassa päättä uudena-
laiselle toiminnalle. Pieni koko tai vähäinen tuotos ei ole heille ongelma vaan enemmän markkinavalti.

Alkuperäisrotujen säilyttämisen ja kasvattamisen edellytyksenä on pitkäjänteisyys. Sitä tarvitaan kun lisätään eläinten määrä populaatioissa, joissa on enää muutamia kymmeniä tai satoja yksilöitä tai jalostetaan karjaa tai kehitetään erikoistuotteita. Tutkimuksessa mukana olleilla kasvattajilla on pitkäjänteisyyttä, vaikka heitä askarruttivat samat kannattavuuteen liittyvät seikat kun muitakin maataloussektorin toimijoita. Miten käy kun tuotajahinnat laskevat ja kustannukset nousevat? Osaataan alkuperäiskarjan valtarotuista karjaa pienempi tuotos myös lisäsi toiminnan haavoittuvuutta ja tukiriippuvuutta. Alkuperäiskarjan kohdalla maidon- ja lihantuotannossa riippuu, Raussia (2009: 161) lainaten, siitä ollaanko menossa kohti teollista massatuotantoa vai erikoistuotantoon, omavaraisuuteen ja kriisinhallintaan panostavaa mahdollisuuksien maataloutta kohden.

LÄHTEET

Aaltonen, Elisa 2004. Eläinten moraalinen arvo. Vastapaino, Tampere.
Anttila, Veikko 1974. Talonpojasta tuottajaksi. Kirjayhtymä, Helsinki.
Arvola, Anne, Katriina Roininen, Johanna Mäkelä, Merja Isoniemi, Jaana Paananen & Sari Forsman-Hugg 2006. Miten lähi- ja luomuruoka erottuvat toisistaan ja muusta kotimaisesta ruoasta kuluttajan mielessä? Maataloustieteen päivät 2006. Saatavissa: <http://www.smts.fi/esit06/1403.pdf>. [Viitattu 14.1.2003].
Eläingeenivaratyöryhmä 2004. Kansallinen eläingeenivaraohjelma. Maa- ja metsätalousministeriö. Saatavissa: http://www.mmm.fi/attachments/ymparisto/5zV1uH2YQ/Suomen_kansallinen_eläingeenivaraohjelma.pdf. [Viitattu 14.1.2013].
Eskola, Jari & Juha Suoranta 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.
EVIRA 2010. Luonnonmukaisen tuotannon ohjeet 2. Eläintuotanto. Eviran ohje 18217/2. 2. painos. Saatavissa: http://www.evira.fi/files/attachments/fi/evira/asiakokonaisuudet/luomu/lo-makkeet_ja_ohjeet/luomuohe_2_elaintuotanto_net_15032010_2-painos.pdf. [Viitattu 20.1.2014].

Forsman-Hugg, Sari 2008. Lähtökohta-analyysi. Teoksessa: Rajas, Sara & Taina Harmoinen (toim.). Elinterveikkytyksen brändin rakentaminen. Tietoa tuottamaan 125. ProAgria Maaseutukeskusten liitto. 8–17.
Heikkinen, Kirsi. 2005. Kyytön maidontuotannon kannattavuus. Julkaisematon opinnäytetyö. Savonia ammattikorkeakoulu.
Heinonen, Maarit 2009. Maatiaisviljojen viljelijät Suomessa. Teoksessa: Heinonen, Maarit (toim.). Maatiaiskasvien ylläpitoviljely Suomessa. Maa- ja elintarviketalous 144. MTT, Jokioinen. 59–74.
Hiemstra, Sipke Joost, Yvette De Haas, Asko Mäki-Tanila & Gustavo Gandini 2010 (toim.). Local cattle breeds in Europe: development of policies and strategies for self-sustaining breeds. Wageningen Academic Publishers, Wageningen.
Kallio, Vesa 1998. Luomu EU-Suomessa. Luonnonmukainen tuotanto viljelijöiden selviytymiskeinona maatalouden muutoksessa. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus Julkaisuja 60. Helsingin yliopisto, Mikkeli.
Kantanen, Juha 2010. Suomen lehmä-Brändi laajentaa ruokakulttuuria. Eläingeenivarat 2010: 13.
Kaarlenkaski, Taina 2012. Kertomuksia lehmästä. Tutkimus ihmisen ja kotieläimen kulttuurisen suhteen rakentumisesta. Suomen kansantietouden tutkijain seura, Joensuu.
Karja, Miia & Taina Lilja 2007 (toim.). Alkuperäisrotujen säilyttämisen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohdat. MTT, Jokioinen.
Keskitalo, Marjo, Christian Eriksson, Kaija Hakala, Arsi Ikonen, Saara Kaipainen, Sirpa Kurppa, Ansa Palojarvi, Timo Pitkänen, Katriina Soini, Sirpa Thesler, Harri Turunen & Heli Takamaa 2007. Monimuotoisuutta erikoiskasvien viljelystä. Teoksessa: Salonen, Jukka, Marjo Keskitalo & Marjo Segerstedt (toim.). Pelto-
luonnon ja viljelyn monimuotoisuus. Maa- ja elintarviketalous 110. Ympäristö Kasvintuotanto. MTT, Jokioinen. 83–101.
Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2013. Eko-ostaja. Saatavissa: <http://www.kuluttajavirasto.fi/fi-fi/eko-ostaja/ymparistomerkki/luomumerkki/>. [Viitattu 19.2.2014].
Kuluttajaliitto 2011. Eko-ostaja. Luomumerkit kertovat valvotusta luomutuotannosta. Saatavissa: <http://www.kuluttajavirasto.fi/fi-fi/eko-ostaja/ymparistomerkki/luomumerkki/>. [Viitattu 13.1.2013].
Kurppa, Sirpa 2008. Eläingeenivarat ja kestävä kehitys ja hyvinvointitalouden innovaatioiden mahdollisuudet. Eläingeenivarat 2008: 16–17.
Kupsala, Saara 2007. Maatalouseläinten ambivalentti asema. Eläinten hyvinvointia ja teurastusta koskevat dilemmat. Maaseudun uusi aika 15(2): 19–34.
Lilja, Taina 2011. Maatiaisrotujen merkitys kasvattajilleen. Esimerkinä itä- ja länsisuomenkarjan kasvattaminen 2000-luvun

- alussa. Julkaisematon pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopiston, Yhteiskuntatieteiden laitos.
- Lilja, Taina 2014. Alkuperäiskarjan kasvattaminen: Mielihyvää elämään, mielenkiintoa työhön. MTT:n Kasvu 19. MTT, Jokioinen. 32–47.
- Lilja, Taina & Soini, Katriina 2012. Kyytöllä kysyntää – onko länsisuomenkarja taantumassa? Maaseudun Tiede 69(4): 4.
- Lingren, Christer 2008. Metsässä asteli ilmiselvä brändi. Eläingeenivarat 2008: 12–15.
- Leskinen, Marita 2001. Luomuelintarvikkeiden valmistus- ja lisäaineet. Kehittyvä Elintarvike. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus Mikkeli/Ekoneum, Helsingin yliopisto.
- Majjala, Kalle 1999. Sata kehityksen vuotta. Teoksessa: Jarmo Juga, Kalle Majjala, Asko Mäki-Tanila, Matti Ojala & Jouko Syväjärvi (toim.). Kotieläinjalostus. Suomen kotieläinjalostusosuuskunta, Jyväskylä. 1–34.
- MMM 2007. Alkuperäisrotujen kasvattaminen. Erityistukiopas. Saatavissa: http://www.mavi.fi/attachments/mavi/ymparistotuki/5FyETcQNq/alkuperaisrotut_2007.pdf. [Viitattu 19.11.2012].
- MTT 2008. Tietopakettit. Eläingeenivarat. Säilytysohjelmat. Länsisuomenkarja. Säilytysohjelmat. Saatavissa: <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/www/Tietopakettit/Eläingeenivarat/sailytysohjelmat/nauta/lansisuomenkarja> [Viitattu 5.11.2013].
- Myllylä, Lauri 1991. Suomenkarja – maan alkuperäinen karjarotu. Suomenkarjan jalostussäätiö, Helsinki.
- Nokka, Sanna 2012. Sähköpostiviesti 9.10.2012. Pro Agria.
- Oldenbroek, J. Kor 2007. Utilisation and conservation of farm animal genetic resources. Wageningen Academic Publishers: The Netherlands. 19–22.
- Paananen, Jaana & Sari Forsman-Hugg 2005. Lähi- ja luomuruoka kunnallisissa ruokapalveluissa. Esiselvitys päättäjien näkemyksistä. MTT:n selvityksiä 88. MTT, Jokioinen.
- Partanen, Ulla 2007. Maatiaiseläinkysymys mediassa. Teoksessa: Karja, Miia & Taina Lilja (toim.). Alkuperäisrotujen säilyttämisen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohdat. Maa- ja elintarviketalous 106. MTT, Jokioinen. 89–105.
- Rajala, Jukka 2006. Luonnonmukainen maatalous. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus ja kehittämiskeskus Mikkeli. Saatavissa: <http://www.luomu.fi/tietoverkko/luonnonmukainen-maatalous-oppikirja-netissa/> [Viitattu 13.1.2012].
- Raussi, Satu 2009. Kotieläinten massatuotannon eettiset kysymykset. Teoksessa: Kainulainen, Pauliina & Yrjö Sepänmaa (toim.). Ihmisten eläinkirja. Muuttuva eläinkulttuuri. Palmenia, Helsinki. 149–163.
- Sihvonen, Marjatta 2014. Juusto voi siivittää maatiaisbrändin nousukiitoon. MTT ELO. Saatavissa: <http://mttelo.mtt.fi/web/guest/juusto-siivittaa-maatiaisbrandia>. [Viitattu 18.2.2014].
- Soini, Katriina 2007. Maatiaiseläinten monet arvot. Teoksessa: Karja, Miia & Taina Lilja (toim.). Alkuperäisrotujen säilyttämisen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohdat. MTT, Jokioinen. 17–40.
- Soini, Katriina, Clara Diaz, Gustavo Gandini, Yvette de Haas, Taina Lilja, Daniel Martin-Collado, Flavia Pizzi & Sipke Joost Hiemstra 2012. Developing a typology for local cattle breed farmers in Europe. Journal of Animal Breeding and Genetics 129(6): 436–447.
- Soini, Katriina & Taina Lilja 2014 (toim.). Alkuperäiset kotieläinrotume Green Care-toiminnassa. MTT:n Kasvu 19. MTT, Jokioinen.
- Soini, Katriina & Hannu Tuuri 2000. Maatalouden ympäristötukijärjestelmän (1995–1999) toimeenpano. Maatalouden tutkimuskeskuksen julkaisuja. Sarja A, 89. MTT, Jokioinen.
- Soukkanen, Anna 2011. Hallittu siirtyminen alkuperäisrodun kasvattajaksi. Julkaisematon opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma. Luonnonvara- ja ympäristöala.
- Takamaa, Heli & Katriina Soini 2007. Kuvaus maatiaislampaiden ja -karjan kasvattajista 2000-luvulla. Teoksessa: Karja, Miia & Taina Lilja (toim.). Alkuperäisrotujen säilyttämisen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohdat. Maa- ja elintarviketalous 106. MTT, Jokioinen. 136–159.
- Tarkiainen, Anssi 2003. Luomutuotteiden ostamiseen vaikuttavat tekijät: Case Lappeenrannan K-citymarket. Tutkielma Kauppätieteiden osasto, Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- Tienhaara, Annika, Eija Pouta & Heini Ahtiainen 2012. Maatiais kiinnostavat kansalaisia sekä tuotteina että suojelukohteina. Maatias 2012(1): 24–25.
- Tietohaarukka 2012. Tilastotietoa elintarvikealasta. Pro Agria.
- Turunen, Harri 2007. Maatiaisrotujen taloudellinen tarkastelu lypsykarjataloudessa. Teoksessa: Karja, Miia & Taina Lilja (toim.). Alkuperäisrotujen säilyttämisen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohdat. Maa- ja elintarviketalous 106. MTT, Jokioinen. 243–254.
- Vesala, Hannu T. & Kari Mikko Vesala 2008. Suomalaisten viljelijöiden yrittäjäidentiteetti ja yrittäjyyteen liittyvät toimintaodotukset. Teoksessa: Rantamäki-Lahtinen, Leena, Hannu T. Vesala, Kari Mikko Vesala, Janne Karttunen, & Veli-Matti Tuure. Muuttuva maaseutuyrittäjyys – Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resursienhallinta 2000–2006. MTT:n selvityksiä 169. MTT, Jokioinen. 17–38.

TEIJO RYTTERI JA JANI LUKKARINEN

Itä-Suomen yliopisto, historia- ja maantieteidenlaitos

Puun energiakäytön politiikka

"Jalostukseen soveltuvaa puuta ei kannata polttaa, ei kansantalouden eikä hiilen kierron kannalta." Metsäteollisuus ry 15.3.2011.

"Puuta riittäisi Suomessa voimalaitoskäyttöön." Suomen luonnonsuojeluliitto ja Koneyrittäjien liitto 3.5.2013.

Uusiutuvan energian käyttöä lisäävät ilmastonpoliittiset toimet ovat lisänneet puun päämistä polttoon Suomessa. Vuonna 2012 kiinteitä puupolttoaineita käytettiin lämpö- ja voimalaitoksissa enemmän kuin koskaan aiemmin (Ylitalo 2013). Tavoitteena on ollut edelleen lisätä puun energiakäyttöä (Valtioneuvosto 2013).

Puun energiakäytön lisääntyminen on tuottanut energia- ja elinkeinopoliittiseen keskusteluun uusia liittoumia ja intressiristiriitoja, mikä on johtanut puun käytön politisoitumiseen uudella tavalla. Perinteinen metsäteollisuus on kokenut energiapuun kasvavan kysynnän muodostavan uhkan raaka-aineen saannille ja korottavan hinto-

ja. MTK ja Koneyrittäjät ry ovat puolestaan tukenneet energiateollisuuden nopeaa kasvua, jotta se korvaisi paperiteollisuuden laskussa olevan puun kysynnän. Keväällä 2013 Koneyrittäjät liittoutui teollisen metsienkäytön kriittikkona esiintyneen Suomen luonnonsuojeluliiton kanssa kampanjoi-maan puun energiakäytön lisäämiseksi.

Lisääntyvä puun poltto kytkeytyy energiajärjestelmän muutokseen, jossa pyritään vähentämään fossiilisten polttoaineiden käyttöä. Kysymys ei ole ainoastaan energian tuotannon teknologisesta muutoksesta ja muutoksen hinnasta, vaan myös muutoksen seurauksista eri toimijoiden ja ympäristövaikutuksien kannalta. Energiajärjestelmät ovat laajoja sosio-teknologisia järjestelmiä, joiden muutoksen yhteiskunnallisessa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, ketkä muutoksista hyötyvät ja ketkä kärsivät, sekä millaista vallankäyttöä järjestelmien ohjaamiseen liittyy (Miller ym. 2013).

Puun energiakäytön edellyttämät ja tuottamat taloudelliset, tekniset ja sosiaaliset rakenteet jakavat hyötyjä ja haittoja eri tavoin kuin perinteisen metsäteollisen käytön varaan muotoutuneet rakenteet. Tämä on saanut metsätalouden toimijat puntaroimaan puun käyttötarkoitusta. Tässä katsauksessa tarkastellaan, millaisiin poliittis-

taloudellisiin kehityskulkuihin ja tulkintoihin erilaiset näkemykset puun energiakäytön lisäämisestä perustuvat, kuinka ilmastopoliittiset tavoitteet ja keinot ovat muokanneet näkemyksiä puun ja metsien hyväksyttävistä käyttömuodoista, miten uudenlaiset metsäpoliittiset liittoutumat ovat muotoutuneet sekä millaisia yhteiskunnallisia valtasuhteita energiapuuhun liittyvät käytännöt tuottavat ja ylläpitävät.

Aineisto ja menetelmä

Katsauksen tavoitteena on jäljittää murroksia, joissa puunenergia on saanut selkeästi määrittyneen aseman suomalaisessa energiapolitiikassa. Metsien energiakäyttöä tarkasteltaessa on samalla tarkasteltava metsäteollisuuden kehitystä, sillä se vaikuttanut Suomen energiajärjestelmän muodostumiseen. Katsauksen ensimmäinen puolisko käsittelee tämän järjestelmän rakentumista ja siinä tapahtuneita heilahduksia.

Katsauksen jälkimmäinen puolikas käsittelee energiapolitiittista murrosta, joka on johtanut fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämisen tavoitteisiin, uusiin ydinvoimahankkeisiin ja puun energiakäytön ennätyksiin. Murrokseen liittyvää yhteiskunnallista keskustelua lähestytään analysoimalla vuoden 2010 energiaratkaisuja. Puun energiakäytön tuista käydyin keskustelun tulkitsemme perinteisen metsäteollisuuden ongelmanasettelua kyseenalaistavana poliittisena prosessina, jossa tuotetaan vaihtoehtoisia tulkintakehyksiä metsien käytölle. Esittämällä kilpailevia näkemyksiä energiapuutuen suuruudesta ja periaatteista metsätalouden toimijat pyrkivät vaikuttamaan metsien käyttömuotoja ohjaaviin käytäntöihin ja valtasuhteisiin.

Tutkimusaineisto koostuu kestävän metsätalouden rahoituslakia ja vuoden 2010 energiapakettia koskevista eduskunnan asiakirjoista. Analysoituja eduskunnan asiakirjoja ovat hallituksen esitykset, hallituksen luonnos kestävän metsätalouden rahoituslain muuttamisesta ja pienpuun energiatukea koskevasta laista, valiokuntien mietinnöt, lakiesityksistä käydyt eduskuntakeskustelut sekä 50 pienpuun energiatukea koskenutta sidosryhmien lausuntoa. Lisäksi aineistona on noin 50 energiatukea

käsittelevää tai sivuavaa Metsälehden kirjoitusta vuosina 2010–2013 sekä Metsäteollisuus ry:n asiaan liittyvät tiedotteet. Historiallisen katsauksen kannalta tärkeitä ovat aiemmat puun energiakäyttöä ja energiapolitiikkaa koskevat tutkimukset (esim. Åkerman 2005).

Aineiston tulkinnessa sovellamme sisällönanalyysia (esim. Tuomi ja Sarajärvi 2002). Tekstimasasta on etsitty tietoa siitä, millä perusteilla puun energiakäyttöä on edistetty, millaiseen tärkeysjärjestykseen puun käyttömuodot on asetettu, kuinka edistämisprosessi on edennyt, millaisia toimijoita prosessiin on kytkeytynyt ja kuinka toimijat ovat kehystäneet oman näkökulmansa. Analyysissa olemme pyrkineet asettamaan esitetyt kannanotot laajempaan yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen kontekstiin sekä huomioimaan aiheeseen liittyvät aiemmat kehityskulut.

Metsät, metsäteollisuus ja energiajärjestelmä

Suomen energiajärjestelmä oli rakentunut 1900-luvun alkupuolella puun hyödyntämisen varaan ja valtion politiikkana oli edistää puun polttoainekäyttöä. Sitä perusteltiin monesta näkökulmasta: se merkitsi polttoainekustannusten säästöä, kauppataseen vahvistumista, huoltovarmuutta, metsänhoidollisia hyötyjä ja työtilaisuuksien lisääntymistä (Paperipuun vientikomitea 1933; Pienpuukomitea 1933). Puun polttoainekäyttöä kytkettiin kansallista hyvinvointia edistäviin poliittisiin tavoitteisiin.

Sotien jälkeen tuontipolttoaineiden käyttö lisääntyi nopeasti saatavuuden parannuttua ja hinnan laskettua kilpailukykyiseksi. Fossiiliset polttoaineet olivat helpokäyttöisiä ja niiden energiasältö suhteessa tilavuuteen oli suuri. Valtion poliittisena tavoitteena oli kuitenkin hillitä ulkomaisten ja edistää kotimaisten polttoaineiden käyttöä. Vuosina 1954–1964 toimi erityinen valtion rahoittama pienpuualan toimikunta, jonka tehtävänä oli edistää puun energiakäyttöä (Heiskanen 1965).

Valtion suhde puun energiakäyttöön muuttui 1960-luvun vaihteessa selluteollisuuden laajentuessa nopeasti (Metsätalouden suunnittelukomitea 1961). Ongelmaksi muodostui teollisuuden raaka-

aineen saanti. Sen turvaamiseksi oli panostettava metsien kasvua lisääviin investointeihin ja rajoitettu puun teollisen käytön kanssa kilpailevia käyttömuotoja.

Merkittävä kehityskulku liittyi teknisiin innovaatioihin, joiden ansiosta selluteollisuus kykeni hyödyntämään koivua, jolloin koivuhalkojen tuotannosta ja lämmityskäytöstä muodostui teollisuudelle kilpaileva puunkäyttömuoto. Toinen ratkaiseva tekijänä oli valtiollisen öljy-yhtiö Nesteen perustaminen. Valtion intressinä oli lisätä kauppaa Neuvostoliiton kanssa, tuoda öljyä viennin vastapainoksi ja turvata valtionyhtiön markkinat (Kuisma 1997).

Puun polton ei enää tulkittu edistävän kansantaloudellisia ja yhteiskuntapoliittisia tavoitteita. Päinvastoin, sen tulkittiin rajoittavan yhteiskunnan ja kansantalouden kannalta keskeisen metsäteollisuuden kehitystä. Valtion metsä- ja energiapolitiittisen ohjauksen tavoitteeksi muotoutui puun polton korvaaminen teollisella jalostuksella (Holopainen 1968; Hakkila 1978; Energiämetsätoimikunta 1979). Suomessa siirryttiin nopeasti öljyn ja sähkön käyttöön lämmityksessä. Puukattiloita ja -uuneja purettiin pois ja samalla niiden rakentamiseen ja kehittämiseen erikoistunut teollisuus kiihtyi. Energiapolitiikassa toiveet kohdistuivat ydinvoimaan ja vuosina 1970 ja 1972 eduskunta antoi luvat neljän yksikön rakentamiseen.

Taustalla energijärjestelmän muutoksessa oli yhteiskunnan teollistaminen sekä maa- ja metsätalouden rationalisointi. Koneistuminen lisäsi fossiilisten polttoaineiden kysyntää maaseudulla, kun taas maaltamuutto vähensi polttopuun hankintaan tarjolla olevaa työvoimaa. Kuten Laird (2013) huomauttaa, energian tuotanto ja kulutus sekä yhteiskunnan rakenne ovat vuorovaikutteisessa suhteessa toisiinsa.

Vuosien 1973 ja 1979 energiakriisit ja öljyn hintakehityksen epävarmuus johtivat väliaikaiseen muutokseen kehityskulussa ja kotimaisten polttoaineiden aseman parantumiseen. Hallituksen linjantarkistuksen tavoitteena oli parantaa energiahuollon varmuutta ja omavaraisuusastetta muun muassa puun energiakäyttöä lisäämällä. Sillä katsottiin olevan suotuisa vaikutus vaihtotaseeseen, työllisyyteen, investointitoimintaan ja metsänhoi-

toon (Hakkila 1978; Kotimaisten...1979).

Poliittisessa keskustelussa otettiin kantaa energijärjestelmän suunnan valintaan hajautetun, maaseudun yksityisiä toimijoita tukevan ja keskitettyä suunnittelua edistävän, suurten yksiköiden energiapolitiikan välillä. Puolueista SDP ja SKDL kannattivat valtiollisen ohjauksen ja keskittämisen linjaa, jossa energiantuotanto pyrittiin saamaan yhteiskunnan hallintaan. Kokoomus kannatti rajoitetumpaa ohjausta ja markkinaehtoista energiapolitiikkaa. Keskustan ja SMP:n näkemysten mukaan valtiojohtoinen energiapolitiikka ei sopinut yhteen kotimaisen energian käytön kanssa. Pekka Vennamon muotoilun mukaan:

Keskitetty energia ja suurvoimat merkitsevät väistämättä myös keskitetyn vallan yhteiskuntaa. Kotimainen energia ja pienvoimat merkitsevät vapaata, monimuotoista yhteiskuntaa. (P. Vennamo, sit. Ruostetsaari 1986: 450).

Hallitusvastuussa olleiden kansanrintama- ja punamultahallitusten johdolla energiahallintoa kuitenkin keskitettiin ja suunnittelua lisättiin (emt. 407).

Kiinnostus energiapuun tuotantoon ja käytön väheni 1980-luvulla öljyn hinnan kääntynyt laskuun (ks. Myllyntaus 1999: 176–177). Puuenergia oli vaikeuksissa ja useat lämpölaitokset siirtyivät raskaan polttoöljyn tai turpeen käyttöön (Åkerman 2005: 32). Samalla teollisuuden raaka-
puun kysyntä säilyi korkealla, mikä oli valtion metsäpolitiittisen ohjauksen ensisijainen tavoite. Valtio luopui pyrkimyksestä vähentää öljyn käyttöä, eikä kotimaisen polttoaineitten tukemista enää pidetty välttämättömänä. Öljy oli edelleen olennainen osa Neuvostoliiton ja Suomen välistä bilateraaliakauppaa, jolloin öljyn tuonnin väheneminen olisi tarkoittanut Neuvostoliiton viennin vähenemistä (ks. Kuisma 1997).

Ilmastopolitiikan kauteen

Ilmastomuutoksesta tuli osa energiakeskustelua 1990-luvulla. Valtiollisen tason linjanvetoja aiheesta ryhdyttiin pohtimaan vuonna 1990, kun asetettiin hiilidioksiditoimikunta etsimään vaihtoehtoja kasvihuonekaasupäästöjen rajoittamiseksi (Hiilidioksiditoimikunta 1991). Kiinnostusta

bioenergiaan lisäsi se, että syyskuussa 1993 eduskunta päätti, ettei uutta ydinvoimaa rakenneta (ks. Michelsen & Särkikoski 2005: 319–332). Ilmastopolitiikan merkitys korostui Suomen liittymässä Euroopan Unioniin vuonna 1995 ja suomalaisen energiapolitiikan kytkeytyessä osaksi unionin ilmastopolitiikkaa. Paineita vähentää hiilidioksidipäästöjä toi edelleen vuoden 1997 Kioton sopimus, jonka vähennystavoite jaettiin EU-maiden kesken niin, että Suomen sitoumuksiksi tuli päästöjen rajoittaminen vuoden 1990 tasoon. Kasvihuonekaasujen päästötavoitteesta muodostuikin keskeinen argumentti energiakeskustelussa.

Valtion tukitoimet bioenergian edistämiseksi lisääntyivät 1990-luvun alkupuolella (Tamminen & Nousiainen 1997), mikä näkyi lämpö- ja voimalaitosten puunkäytön lisääntymisenä nopeasti vuodesta 1992 lähtien (Metla 2013). Puuenergian asemaa paransi osaltaan bilateraalikaupan päättymisen, puunpolton teknologioiden kehittyminen ja tarve löytää töitä koneistumisen takia työttömäksi jääneille metsureille (Åkerman 2005: 33). Energiapuun markkinoiden synnyttäminen oli myös keskeinen keino edistää nuorten metsien harvennuksia (ks. Åkerman ym. 2010).

Ilmastomuutos tarjosi uuden viitekehyksen myös ydinvoimakeskustelulle. Ydinvoiman kannattajien mukaan se oli paras tapa vähentää hiilidioksidipäästöjä. Metsäteollisuus puolestaan kampanjoi ydinvoiman lisärakentamisen puolesta halvan energian saannin turvaamiseksi. Eduskunnan päättäessä uuden ydinreaktorin rakentamisluvasta vuonna 2002 uusiutuvien ja kotimaisten energialähteiden kannattajien esittämät vaihtoehdot jäivät alakynteen, koska metsäteollisuuden tarpeet olivat monelle poliitikolle keskeinen peruste kannattaa ydinvoimaa (ks. Kojo & Litmanen 2009). Eduskunta kuitenkin liitti ydinvoiman lisärakentamiseen ehdon, jossa edellytettiin bioenergian huomattavaa lisäämistä ja tukitoimien kehittämistä.

Käytännön toimi bioenergian edistämiseksi oli energiapuun korjuutuki (HE 174/2004), joka otettiin käyttöön vuonna 2005 kestävä metsätalouden rahoituslain uudistuksessa. Tuen tehtävänä oli varmistaa harvennus- ja hakkuutähdepuun korjuun kannattavuus metsänomistajille. Tuki myös

lisäsi pienten ja itsenäisten energiatoimijoiden pinoarvoa ja riippumattomuutta. Energiapuun markkinat pääsivät kehittymään ja paikallisten lämpölaitosten maksukyky parani.

Lisää energiaa puusta vai puunjalostukselle?

Puun energiakäyttö perustui kasvusta ja monipuolistumisesta huolimatta ensisijassa puunjalostusteollisuuden sivutuotteisiin ja teollisten prosessien jätelemiin. Metsäteollisuus, valtio ja metsätutkimuksen edustajat jakoivat näkemyksen siitä, että puun energiakäytössä tuli edetä metsäteollisuuden ehdoilla, jolloin myös valtion toimenpiteet tuli kohdistaa metsäteollisuuden kotimaisia investointeja ajatellen. Sekä puuenergian hankinta että käyttö nähtiin osana metsäteollisuuden prosesseja, eikä puun energiakäyttöä haluttu lisätä niin, että se uhkaisi metsäteollisuuden raaka-aineen saatavuutta tai lisäisi hintakilpailua.

EU oli kuitenkin asettanut tavoitteeksi uusiutuvan energian osuuden lisäämisen energiantuotannossa. Komissio määritteli vuoden 2007 energiapolitiikan kokonaistarkastelussa tavoitteet hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi, uusiutuvan energian osuudelle, liikenteen biopolttoaineille ja energiatehokkuudelle. Ilmasto- ja energiapakettiin sisältyivät sitovat tavoitteet kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi ja uusiutuvien energialähteiden edistämiseksi. Suomen uusiutuvan energian tavoitetaso oli 38 prosenttia vuoteen 2020 mennessä, mikä merkitsi 9,5 prosentin lisäystä vuoden 2005 tilanteeseen.

Suomessa velvoitteet vähentää hiilidioksidipäästöjä voitiin täyttää ydinvoimalla, mutta vaatimus uusiutuvien energiamuotojen käytön lisäämisestä oli ongelmallisempi. Valtion näkökulmasta puun energiakäytön lisääminen oli tasapainoilua kotimaisen energian lisäämiseen liittyvien mahdollisuuksien ja teollisen ainespuun energiakäyttöön liittyvien uhkien välillä. Maa- ja metsätalousministeriön bioenergiatuotannon työryhmän muistiossa katsottiin, että haasteena oli ”hallittu tasapaino puun teollisuus- ja energiakäytön välillä” (Bioenergiatuotannon... 2008: 12).

Energiapolitiikan suuntaaminen maaseudun työllisyyttä ja elinkeinotoimintaa edistävästi oli

erityisesti keskustapuoluetta houkutteleva vaihtoehto. Matti Vanhasen hallitus teettiikin tulevaisuusselontekoa varten energiantuotantojärjestelmää käsittelevän selvityksen, jossa pohdittiin ilmasto- ja energiapolitiikan alueellisia vaikutuksia (Volk 2008). Selvityksen mukaan energia- ja ilmastopoliittisilla valinnoilla voitiin painottaa joko hajauttamista tai keskittämistä, ja aluevaikutukset voitaisiin hyödyntää maksimaalisesti, jos ilmastopolitiikalla tuettaisiin useisiin energialähteisiin nojaavaa hajautettua energiantuotantoa.

Aluetaloudellisesti ei ollutkaan yhdentekevää tukiko politiikka hajautettua vai keskitettyä energiantuotantoa ja energiapuun korjuuta. Esimerkiksi korjuussa työllistävän vaikutus oli metsäomistajan omatoimisella rankojen kasaamisella ja karsimisella, vastaavasti kaato-kasauskoneen käyttö vähensi työllisyysvaikutusta. Korjuun kohdistuminen pienpuuleimikon sijasta hakkuukoneen jättämiin tähdekasoihin ei tuonut tarjolle lainkaan hakkuutyötä (Hakkila & Fredriksson 1996: 60). Hajaute- tussa energiantuotannossa puolestaan nähtiin aluetaloudellisesti lupaavia mahdollisuuksia (ks. Tyy- nelä & Nurmi 2010).

Samaan aikaan oli käynnistynyt keskustelu met- säteollisuuden tulevaisuudennäkymistä. Vienti- markkinoiden ylitarjonnan vuoksi paperin ja kar- tongin tuotantokapasiteettia oli vähennetty. Paperin tuotannon ennustettiin supistuvan myös jatkossa, kun taas puuhun perustuva energiantuotanto ja energiatoimialan merkitys hyvinvoinnin tuottajana tulisivat kasvamaan nopeasti (Heremäki 2008).

MTK kyseenalaistikin vallinneen periaatteen, jonka mukaan kuitupuuta ei saisi ohjautua polt- toon. Kuitupuuta oli ohjattava energiakäyttöön, jos metsäteollisuus ei ollut siitä kiinnostunut; käyt- tökohteen ja hinnan tuli määräytyä markkinoiden mukaan (MTK 2008). 1960-luvulta saakka vallin- neeseen konsensukseen puun ensisijaisesta käytös- tä ilmaantui säröjä myös etujärjestötasolla.

Hakkeella maustettua ydinvoimaa

Puuenergian käytön lisääminen –työryhmä pohti vuonna 2010 keinoja saavuttaa metsäenergian käy- tölle asetetut tavoitteet. Sen kehittämisehdotuksis- sa ei haluttu kyseenalaistaa vallitsevaa linjaa metsä-

teollisuuden puuhuollon turvaamisesta: korjuu- teknologian kehittämisen painopisteenä tuli olla integroitu puunkorjuu ja tukimuotoja tuli kehittää siten, että turvataan ainespuun tuotanto ja korjuu (TEM 2010). Myönnytys energiatoimijoiden suuntaan oli ehdotus energiapuutuesta, jossa hak- kuun voisi olla pelkkää energiapuuhakkuuta tai yh- distettyä aines- ja energiapuun hakkuuta myös jä- reämpirunkoisissa hakkuukohteissa.

Metsäteollisuus puolestaan kampanjoi aktiivi- sesti uusien ydinvoimaloiden puolesta (Metsäteol- lisuus 2010a; 2010b; 2010c). Tärkeintä oli säilyt- tää toimintaympäristö, jossa teollisuudelle oli tar- jolla runsaasti edullista ja hintakehitykseltään ennustettavaa energiaa. Sähkön tarpeen nähtiin olevan jälleen voimakkaassa kasvussa uusien paljon sähköä kuluttavien biojalostamoiden rakentamisen myötä (Metsäteollisuus 2010a). Biodiesellaitos ku- luttaa sähköä yhtä paljon kuin paperitehdas. Myös uusiutuvan energian tuotanto kytkettiin metsäte- ollisuuden menestykseen: ”Kustannustehokkaim- min tämä [energian tuotanto] onnistuu metsäteol- lisuuden yhteydessä, jossa mittava uusiutuvan energian tuotanto seuraa tuotantotonnien kehitys- tä” (Metsäteollisuus 2010c).

Näistä lähtökohdista hallituksen ilmasto- ja ener- giapolitiikan ministerityöryhmä muotoili huhti- kuussa 2010 ratkaisun siitä, millä keinoin uusiutu- vien energialähteiden osuus nostettaisiin EU:n vaati- maan 38 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Uusiutuvan energian lisäyksestä 55 prosenttia oli tarkoitus saada puusta, jolloin puun energiakäyttö lisääntyisi viidestä miljoonasta kuutiosta 13–15 mil- joonaan kuutioon. Metsähakkeen katsottiin korvaa- van kivihiilen ja turpeen käyttöä, mutta se ei ollut vaihtoehto ydinvoimalle. ”Risupaketti” olikin po- liittinen työkalu, jolla ostettiin keskustan kannatus kokoomuksen ajamalle ydinvoiman rakentamiselle (Suomen Kuvalehti 21.4.2010; Junkkari 2010).

Hallituksen annettua ilmoituksen (PTK 50/2010) energiaratkaisuista toukokuussa 2010 kes- kustan kansanedustajat olivat tyytyväisiä kotimaisen puun käytön lisääntymiseen ja sen aluetaloudellisiin vaikutuksiin. SDP:ssä huolta aiheutti kuitenkin uh- ka puun ohjautumisesta sellunkeiton sijasta polt- toon. SDP:n Eero Heinäluoman mukaan:

...puun energiakäytön tukemisessa on syytä olla erityisen tarkkana, ettemme ammu tuiki tarpeellisia vientituloja ja hyvinvointia koko maahan tuovan tärkeän teollisuudenalan puujalkaan. Jaamme tässä asiassa täysin metsäteollisuuden ilmailseman huolen.

Valtiovarainministeri Jyrki Katainen puolustautui todeten, että puunkäytön tukea oli tehty

...todella hartaudella muun muassa metsäteollisuuden kanssa, ja ihan pitää sanoa, että meillä oli kaikilla yhteinen intressi se, ettei ainespuuta, korkean jalostusasteen ainespuuta mene polttouuniin, vaan poltetaan sitä, mitä ei voida muuten jalostaa."

Oppositioista vasemmistoliiton Paavo Arhinmäki kritisoi energiaratkaisun muotoillutta elinkeinoministeri Mauri Pekkarista sähkönkulutusennusteiden nostamisesta ja säästötavoitteiden leikkaamisesta metsäteollisuuden toiveiden mukaisiksi, jolloin oli saatu perusteet uusien ydinvoimaloiden rakentamiselle. Pekkarinen vastasi, ettei hän halunnut "pistää tulppia korvaan" jos teollisuus antoi lupauksia Suomeen kohdistuvista investoinnista edullisen sähkön tarjoamisen ehdolla (PTK 50/2010).

Kesällä 2010 eduskunnassa käsiteltiin Fennovoiman ydinvoimalahakemusta. Metsäntutkimuslaitoksen erikoistutkija Lauri Hetemäki kertoi ympäristövaliokunnalle massa- ja paperiteollisuuden tuotantokapasiteetin vähentyneen vuoden 2006 jälkeen noin 16 prosenttia ja sähkönkulutuksen 5 Twh. Kapasiteetin väheneminen oli erittäin todennäköistä jatkossakin, ja vuonna 2020 sähkönkulutus olisi noin 9–10 Twh vähäisempi kuin huippuvuonna 2006 (Hetemäki 2010). Metsäteollisuus kiisti kuitenkin nämä arviot ja katsoi, että kulutuksen lasku olisi lamasta johtuva ja väliaikainen. Teollisuuden tuotantorakenne tulisi muuttumaan ja tuotteiden jalostusarvo nousemaan, jolloin sähkönkulutus kasvaisi. (YmVL 12/2010).

Ympäristövaliokunnan enemmistö päätyi vastustamaan energian tuotantorakenteen sitomista ydinvoimaan ja katsoi, että uusiutuvaan energiaan panostaminen olisi sekä ilmastopoliittisesti että kansantaloudellisesti perustellumpaa. Eduskunta päätti kuitenkin myöntää Fennovoimalle luvan uuteen voimalaan Pyhäjoelle ja Teollisuuden Voimalle luvan rakentaa uuden yksikön Olkiluotoon.

Kiistoja energiapuun tuista

Sähkön tuotantojärjestelmään liittyvät erimielisyydet nousivat esiin myös hallituksen annettua esityksensä uusiutuvilla energialähteillä tuotetun sähkön tuotantotuesta (HE 152/2010). Lakiesityksen tavoitteena oli tukea tuulivoimaan, biokaasuun ja puupolttoaineeseen perustuvaa sähkön tuotantoa energiajärjestelmän monipuolistamiseksi ja omavaraisuusasteen lisäämiseksi.

Maa- ja metsätalousvaliokunnan (MmVL 21/2010) enemmistön mukaan hallituksen esitys oli oikeansuuntainen, mutta ei edistänyt riittävästi pienimuotoista hajautettua sähköntuotantoa. Esityksessä olisi pitänyt edistää voimakkaammin maa-seudun uusiutuvan energian hyödyntämistä ja hajautettua energiantuotantoa.

SDP:n kansanedustajien eriävässä mielipiteessä katsottiin, että hallituspuolueiden edustajat sivuuttivat metsäteollisuuden ja metsätalouden raaka-aineen turvaamisen. Uusiutuvan energian edistämisessä tuli edetä yhteistyössä metsäteollisuuden kanssa, kytkeä puuenergia metsäteollisuuden logistiikkaan ja edistää suurempien yksiköiden toimintaa. Metsäteollisuuden mukaan tuki nosti puun hintaa ja oli vahingollinen kilpailukyvyllä.

Keskustelu jatkui maa- ja metsätalousministeriön pyydettyä lausuntoja pienpuun energiatuesta. Perusideana lakiesityksessä oli tukea sekä energiapuun korjuuta että nuorten metsien hoitoa. Kytke-mällä energiapoliittiset tavoitteet metsäpoliittisiin tavoitteisiin voitiin edistää teollisuuden ainespuun tuotantoa, energiakäytön kohdistumista muuten korjaamatta jäävään puuhun ja puuenergian käytön lisääntymistä.

Energiatuen myöntämisen edellytykseksi esitettiin, että luovutettava puumäärä olisi vähintään 40 kiintokuutiometriä. Alarajaa perusteltiin hallinnollisten kulujen pitämällä tarkoituksenmukaisella tasolla suhteessa annettuun tukeen. Energiatukea annettaisiin myös järeimpiin ensiharvennuksiin. Esityksessä niin sanottu tukileikkuri eli korjatulle energiapuumäärälle asetettu hehtaarikohtainen enimmäismäärä oli 50 kiintokuutiota ja tuen määrä kahdeksan euroa korjattua kuutiota kohden.

Lausunnoissa pääosaan nousi kysymys siitä, millaista puuta, kuinka paljon ja kenen toimesta

energiantuotantoon käytetään. Metsänomistajajärjestöjen, Vapon ja joidenkin metsäkeskuksien lausunnoissa kritisoitiin tuen alarajan olevan liian korkea pienten metsätilojen kannalta. Nämä toimijat yhdessä energiateollisuuden edustajien kanssa pitivät myös tuen ylärajaa liian matalana kannattavan energiapuun korjuun kannalta. Useissa lausunnoissa huomautettiin tukitason käytännössä laskevan edeltävään kestäväan metsätalouden rahoituslain (*Kemera*) mukaiseen *tukeen* verrattuna.

Keskeistä metsänomistajien ja energiatoimijoiden kritiikissä oli, että tukijärjestelmä ei kannustanut erillisiin energiapuun hakkuisiin, vaan se sitoi puun energiakäytön metsäteollisuuden ainespuun hakkuisiin. L&T Biowatin toimitusjohtaja Tomi Salo (2010) huomautti, että tukimalli heikensi energihuollon varmuutta alistamalla nuoren metsän puutavaran puunjalostuksen sivuvirtojen asemaan, jolloin energiapuun tuotanto olisi sidoksissa metsäteollisuuden suhdanteisiin.

Metsäteollisuuden lausunnoissa kritisoitiin tukijärjestelmän ohjaavan ainespuuta polttoon, mikä heikentäisi raaka-aineen saatavuutta ja nostaisi hintaa. Suurimmat ongelmat aiheutuisivat tuen laajentamisesta järeärunkoisiin ensiharvennuskohteisiin, joihin kohdistui suuri kysyntä. Energiapuun ostajat saisivat merkittävän kilpailuedun näissä kohteissa. Myös työ- ja elinkeinoministeriö sekä valtiovarainministeriö jakoivat lausunnoissaan huolen siitä, että ehdotettu tukijärjestelmä ohjaisi ainespuuta polttoon.

Lausuntojen jälkeen esityksen sisällöstä käytiin poliittista keskustelua ja valmistelussa lakiesitystä muutettiin niin, että enimmäiskertymä, jolle tukea maksettiin, oli 45 kiintokuutiometriä hehtaaria kohden (HE 270/2010). Esitystä käsitellyt maa- ja metsätalousvaliokunta piti tärkeänä lähtökohtana varmistaa, ettei tukijärjestelmä aiheuttanut häiriöitä puumarkkinoilla. Sellu- ja paperiteollisuus on merkittävä bioenergian tuottaja, minkä vuoksi uusiutuvan energian tavoitteiden kannalta on tärkeää turvata ainespuun saanti teollisuuden tarpeisiin (MmVM 22/2010). Asia ei herättänyt enää keskustelua ja laki hyväksyttiin valiokunnan esittämässä muodossa.

Metsäteollisuus ry oli tyytymätön eduskunnan päätökseen ja julkisti 21.2.2011 tiedotteen, jonka

mukaan uusiutuvan energian tuet saattavat yhdessä EU:n päästökauppajärjestelmän kanssa johtaa puun ohjautumiseen liiallisesti energiakäyttöön. Voimaan oli tulossa useita ohjauskeinoja – syöttötariffit metsähakevoimaloille ja puupolttoainevomaloille sekä pienpuun energiatuki – jotka paransivat energiantuottajien kykyä maksaa puusta. Myös turpeen polton kiristytävä verotus ohjasi korvaamaan turvetta puulla energian tuotannossa. (Metsäteollisuus 2011a.)

Metsäteollisuuden argumenteissa metsäenergian tukimekanismien tulkittiin käynnistävän hintakehityksen kierteen, jossa puun hinnan nousu vähentäisi vientituloja, työpaikkoja ja ainespuun kysyntää (Metsäteollisuus 2011b). Tämä korottaisi hintoja entisestään ja edellyttäisi uusia tukitoimia bioenergiatuotannon ylläpitämiseksi. Metsäteollisuuden korjuuketjuun kytketty energiapuun tuotanto näyttäytyi ainoana kannattavana vaihtoehtona.

Metsäteollisuus ry tulkitsi kuitenkin hävinneensä kamppailun Suomessa ja etsi tukea EU:sta pyytäessään komissiota arvioimaan kohteliko pienpuun energiatuki tasapuolisesti kaikkia puun ostajia. Metsäteollisuuden mukaan hyväksytty tuen enimmäismäärä oli noin 20 prosenttia liian korkea, ja se antoi energiapuun ostajille liian suuren kilpailuedun (Metsäteollisuus 2011c). Tuki olisi joka tapauksessa päätynyt EU:n arvioitavaksi, mutta asiasta tehty valitus asetti tuen erityisen tarkastelun kohteeksi.

Elinkeinoministeri Mauri Pekkarisen mukaan valitus komissiolle ja yritys kaataa energiatuki olivat epäreilu ja parlamentarismia loukkaava hanke (Puukila & Riikilä 2010). Myös MTK paheksui valitusta, jossa oli kysymys teollisuuden pyrkimyksestä varmistaa kuitupuun yltärinta hintakilpailun ehkäisemiseksi. Sen mukaan lakiesitys oli lähtökohdiltaan myötäillyt metsäteollisuuden vaatimuksia, mutta viimeinen käänne vain lisäsi puumarkkinoiden epävarmuutta. Epäselvyys tuen suuruudesta ja sen saamisen ajankohdasta johtivat tilanteeseen, jossa energia-alan toimijat eivät tieneet mitä puusta kannattaa maksaa (Häyrynen 2012). Rovaniemen Energian Markus Tykkyläinen totesi, että ”tukipolitiikan muutokset tekevät energialiikennetoiminnasta vaarallisen toimialan” (Kallioniemi 2012).

Keskustan tiputtua hallituksesta metsäalalla seurattiin mielenkiinnolla, kuinka Kokoomus/SDP -vetoinen hallitus edistäisi puun energiakäyttöä. Kokoomuksen elinkeinoministeri Jyri Häkämies ja maa- ja metsäteollisuusministeri Jari Koskinen olivatkin edeltäjiään keskustan Mauri Pekkarista ja Sirkka-Liisa Anttilaa valmiimpia kuuntelemaan metsäteollisuuden vaatimuksia, ja puun energiatukea koskevat kiistat lakaistiin maton alle. Koskinen muotoili kompromissin, jossa tuen enimmäismäärä oli 40 kuutiota hehtaarilta (Kauppalehti 2011; Sala & Samuli 2011). Metsäteollisuus ilmoitti komissiolle, että pienpuun energiatukikanne on aiheeton mikäli tukiratkaisu toteutettaisiin kompromissiratkaisun mukaisella tavalla (Kauppalehti 2012).

Tukipaketti elää, vaikkakin kituen

Vaivalloiset neuvottelut pienpuun energiatuen muotoiluksi osoittautuivat turhiksi, kun helmikuussa 2012 komissio ilmoitti, että se ei hyväksy Suomen esittämää tukimallia, koska se on yhteensopimaton EU:n kilpailulainsäädännöllisen järjestelmän kanssa. EU:n mukaan tuki tuli kohdistaa sähköä tai lämpöä tuottaville laitoksille, ei metsänomistajille (Sala 2012).

Uuden tukimallin valmistelu alkoi, ja kesäkuussa 2012 valmistuneessa muutosehdotuksessa tukea siirrettiin kohti energiantuotantoa, jolloin tukea voitiin hakea vasta, kun pienpuuerä oli haketettu. Käytännössä tuki maksettaisiin haketta polttavalle voimalaitokselle. Muutokset lakiin tehtäisiin komission ilmoitettua esitetyn järjestelmän hyväksytävyydestä (MMM 2012). Metsänomistajat ja energiateollisuus olivat tyytyväisiä tuen ulottamisesta entistä järeämpään puustoon, mutta pettyneitä tuen alhaisesta tasosta (Riikilä 2012).

Komission vastauksen viipyessä tilanne jatkui epävarmana vuoden 2012 loppuun saakka. Puun energiakäytön tukemista jatkettiin edelleen vuoden 1996 lainsäädännön mukaisella, nuorten metsien hoitoon liitettyä korjuutuella. Haketustukijärjestelmä, jonka uusi pienpuun energiatuki olisi pitänyt korvata, oli määräaikainen ja sen maksaminen päättyi vuoden 2012 lopussa.

Keväällä 2013 komissio ilmoitti alustavasti hy-

väksyneensä ministeriön esittämän mallin, jonka mukaan tuen saaja olisi sähkö- ja lämpölaitos, mutta tukea ei maksettaisi hakkeelle, jota käytetään biopolttonesteiden, pyrolyysiöljyn ja pellettien valmistuksessa. Näin metsäteollisuuden uudet biodieselilaitokset jäivät tuen ulkopuolelle. Muutoksien taustalla olivat komission vaatimukset, valtiontuen tukiehtojen tulkinnat ja valtion säästötarpeet (Metsäteollisuus 2013).

Vaatimus bionesteiden rajaamisesta tuen ulkopuolelle vei tukimallia metsäteollisuuden kannalta huonoon suuntaan. Metsäteollisuus ry:n mukaan esitetty järjestelmä oli hallinnollisesti raskas ja sen kannustavuus ja käytettävyyys heikkoja. Teollisuuden kannalta ongelmallista oli, ettei uudessa järjestelmässä tuettu sen omia uusia energiatuotteita. Metsäteollisuus esittikin tukijärjestelmän uutta muotoilua tai vanhan Kemera -järjestelmän kehittämistä (Metsäteollisuus 2013). MTK:n mukaan komission hyväksymä malli oli parempi kuin ei mitään, mutta byrokraattinen ja hankala, eikä todennäköisesti vastaisi asetettuihin tavoitteisiin. Myönteisemmin malliin suhtautuivat energiateollisuus ja koneyritykset, joiden mukaan tärkeintä oli saada aikaan jokin ratkaisu (Kaihlainen 2013).

Ministeriön mukaan lopullinen esitys lähetettiin lokakuussa 2013 virallisesti notifioitavaksi, mutta käsittelyn kestoa, sen lopullista muotoa tai tukijärjestelmän voimaan astumisen ajankohtaa ei osattu arvioida. Tätä katsausta kirjoitettaessa tilanne on tulevan lainsäädännön osalta täysin auki. On mahdollista, että komission hyväksymä tukimalli on lopulta sellainen, ettei sen käyttöönottoa pidetä tarkoituksenmukaisena (MMM 2013).

Johtopäätökset

Suomalaisen energiapolitiikan peruslinja suhteessa puun energiakäyttöön muotoutui 1960-luvulla, jolloin puun energiakäytön edistämisestä luovuttiin ja pyrittiin ohjaamaan kaikki puu teollisuuden käyttöön. Kyse oli metsäteollisuuden kasvusta ja kilpailukykyyn säilymisestä. Puun energiakäytön mahdollisuus on sittemmin koskenut vain sitä osaa puusta, joka on jäänyt teollisuudelta hyödyntämättä. Puunkorjuun teknologiset ratkaisut, metsien hoito-ohjeet ja tukijärjestelmät

muotoutuivat tukemaan puun kasvatusta ja korjuuta niin, että tähtäimessä oli teollisuudelle kelpaavan puun määrän maksimoiminen.

Puun energiakäytön rooli politisoitui 2000-luvulla energiatoimijoiden maksukyvyyn kohottua tasolle, jolla metsänomistajien ja koneyrittäjien näkökulmasta saattoi joissakin kohteissa olla edullisempaa pyrkiä pelkkään energiapuun korjuuseen kuin pyrkiä erottelemaan ainespuu ja energiapu toisistaan. Ilmastopoliittiset toimet ja fossiilisten polttoaineiden hintojen nousu johtivat energiateollisuuden maksukyvyyn parantumiseen. Energia-alalle alkoi nopeasti kasvaa puun energiakäytölle perustuvaa, omaehtoista toimintaa (ks. Åkerman 2005; Åkerman & Jänis 2005). Samanaikaisesti metsäteollisuus menetti asemansa ensisijaisena puun käyttäjänä yksiköiden sulkemisen ja tulevaisuudennäkymien heikentymisen seurauksena. Avautui tilaa uudelle tulkinnalle, jossa energiatoimialan tulkittiin lupaavan myönteisiä tulevaisuudennäkymiä metsänomistajille, koneyrittäjille ja maaseudun elinkeinoille.

Tulkintakehykset asetettiin vastakkain puun energiakäytön tuista käytyjen keskustelun yhteydessä. Metsänomistajien, energiateollisuuden ja koneyrittäjien edustajat pyrkivät häivyttämään totut rajat energiapuun ja ainespuun välillä. Laskelmissa haastettiin suurten metsäyhtiöiden integroidut korjuuketjut ja pyrittiin perustelemaan hajautetun korjuuketjun etuja energiatuotannolle. Metsäteollisuuden kansantaloudellisen arvon vaihtoehdoksi tarjottiin tulkintaa, jossa korostuivat maaseudun työpaikat, huoltovarmuus ja pienyrityisyys. Energiatuen valmistelun politisoituessa ei käyty keskustelua pelkästään tuen suuruudesta ja kohdentamisesta, vaan myös energiajärjestelmää ohjaavista periaatteista.

Energiajärjestelmästä käyty keskustelu voidaan nähdä osana laajempaa kehitystä, jossa on haastettu aiemmin itsestään selvinä pidettyjä metsäsektorin ohjauksen periaatteita. Aikaisemmin metsänomistajien yksityistaloudellinen etu, metsäteollisuuden etu ja kansantaloudellinen etu oli voitu samaistaa ainakin mielikuvien tasolla, mutta nyt intressit näyttäytyivät ristiriitaisina ja näkemykset kansallista etua edistävästä ratkaisusta vaihtelivat (ks. Donner-Amnell & Rytteri 2010).

Metsäteollisuus puolusti aktiivisesti asemaansa ja energiapolitiikan ongelmanmäärittelyn kehystystään. Metsäteollisuuden esittämät skenaariot energian käytön lisääntymisestä olivat keskeisessä asemassa uusissa ydinvoimapäätöksissä, vaikka osa tulevaisuuden kuvista osoitti päinvastaista kehitystä. Pienpuun energiasta keskusteltaessa päädyttiin pönkittämään teollisuuden raaka-ainevirtoja tukevaa tukimallia ja puun korjuuketjua.

Vaikuttaa siltä, ettei puun energiakäytön varaan ole vielä rakentunut volyymiltaan riittävän suurta taloudellista toimialaa, joka kykenisi haastamaan perinteisen metsäteollisuuden aseman poliittisen vallankäytön verkostoissa. Sen sijaan alan riippuvuus tukipolitiikasta on käynyt ilmeiseksi tukipäästösten viipyessä.

LÄHTEET

Asiakirja-aineisto

Eduskunnan asiakirjat HE 174/2004; HE 270/2010; HE 152/2010; MmVM 22/2010; MmVL 21/2010; YmVL 12/2010; PTK 50/2010.

Lausunnot luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi kestävän metsätalouden rahoituslain muuttamisesta ja laiksi pienpuun energiasta, HARE MMM 055:00/2010.

Kirjallisuus

Bioenergian tuotannon työryhmä 2008. Maa- ja metsätalousministeriön bioenergiatuotannon työryhmä. Saatavissa: <http://www.mmm.fi/attachments/mmm/julkaisut/muutjulkaisut/5xAvVwfHq/bioenergiamuistio.pdf>. [Viitattu 5.9.2013].

Donner-Amnell, Jakob & Teijo Rytteri 2010. Metsäsektorin legitimi-teetti murroksessa. Teoksessa: Rannikko, Pertti & Tapio Määttä (toim.). Luonnonvarojen hallinnan legitimititeetti. Vastapaino, Tampere.

Energiametsätoimikunta 1979. Energiametsätoimikunnan mietintö I. Komiteamietintö 1979: 49.

Hakkila, Pentti 1978. Pienpuun korjuu polttoaineeksi. *Folia Forestalia* 342: 1–38.

Hakkila, Pentti & Tage Fredriksson 1996. Metsämme bioenergian lähteenä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 613.

Heiskanen, Veijo 1965. Pienpuualan toimikunta 1955–1964. Pienpuualan toimikunnan julkaisuja 176.

- Hetemäki, Lauri 2008. Puu energiaksi vai paperiksi? *BioEnergia* 6/2008: 9–11.
- Hetemäki, Lauri 2010. Asiantuntijalausunto eduskunnan ympäristövaliokunnalle Suomen metsäteollisuuden tuotanto- ja sähkökulutusarvioista. Saatavissa: http://www.metla.fi/pp/LHet/hetemaki-eduskunta-YMV_21_5_2010.pdf. [Viitattu 5.8.2013].
- Hiilidioksiditoimikunta 1991. Hiilidioksiditoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1991: 21.
- Holopainen, Viljo 1968. Itsenäisen Suomen metsätalous ja metsäpolitiikka. Teoksessa: Laurila, Juha, Eino Mäkinen & Heikki Vuorimaa (toim.). *Metsäteollisuus itsenäisessä Suomessa*. Suomen Paperi- ja Puutavaralehti, Helsinki. 78–106.
- Häyrynen, Mikko 2012. Tukisotku sekoittaa energiapuukauppaa. *Metsälehti* 80(5): 6.
- Kaihanen, Juha 2013. Pienpuun tuki pettymys MTK:lle ja teollisuudelle. *Maaseudun Tulevaisuus* 17.6.2013.
- Kallioniemi, Eliisa 2012. Metsäenergian nousu uhkaa taittua. *Metsälehti* 80(3): 6.
- Kauppalehti 2011. Koskiselta kompromissi pienpuun energiatukeen. *Kauppalehti* 22.10.2011. Saatavissa: <http://www.kauppalehti.fi/etusivu/koskiselta+kompromissi+pienpuun+energiatukeen/20111099031>. [Viitattu 6.9.2013].
- Kauppalehti 2012. Metsäteollisuus: Uutta kantelua pienpuun energiatuesta ei ole tehty. *Kauppalehti* 25.5.2012. Saatavissa: <http://www.kauppalehti.fi/etusivu/metsateollisuus+uutta+kantelua+pienpuun+energiatuesta+ei+ole+tehdy/201205180419>. [Viitattu 6.9.2013].
- Kojo, Matti & Tapio Litmanen 2009. *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Palsgrave Macmillan, Hampshire.
- Kotimaisten energialähteiden tutkimusyöryhmä 1979. Kotimaisten energialähteiden tutkimusyöryhmän mietintö. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Energiaosasto, Sarja C: 9.
- Kuisma, Markku 1997. Kylmä sota, kuuma öljy. WSOY, Helsinki.
- Laird, Frank N. 2013. Against Transitions? Uncovering Conflicts in Changing Energy Systems. *Science as Culture* 22(2): 149–156.
- Metla 2013. Metsätalostollinen vuosikirja: Energia. Saatavissa: http://www.metla.fi/metinfo/tilasto/julkaisut/vsk/2013/vsk13_09.pdf. [Viitattu 31.1.2014].
- Metsätalouden suunnittelukomitea 1961. Metsätalouden suunnittelukomitean mietintö. Komiteamietintö 1961: 1.
- Metsäteollisuus 2010a. Metsäteollisuuden mahdollisuuksia on vahvistettava riittävällä sähkön tarjonnalla. *Metsäteollisuus ry tiedote* 26.1.2010. Saatavissa: <http://www.metsateollisuus.fi/uutishuone/tiedotteet/Metsateollisuuden-mahdollisuuksia-on-vahvistettava-riittavalla-sahkon-tarjonnalla-522.html>. [Viitattu 4.9.2013].
- Metsäteollisuus 2010b. Teollisuuden toimintaympäristöä koskevilla päätöksillä linjataan suomalaisen teollisuuden kasvumahdollisuudet ja suomalaisten hyvinvointi pitkälle tulevaisuuteen. *Metsäteollisuus ry tiedote* 28.1.2010. Saatavissa: <http://www.metsateollisuus.fi/uutishuone/tiedotteet/Teollisuuden-toimintaymparistoa-koskevilla-paatoksilla-linjataan-suomalaisen-teollisuuden-kasvumahdollisuudet-ja-suomalaisten-hyvinvointi-pitkalle-tulevaisuuteen-523.html>. [Viitattu 4.9.2013].
- Metsäteollisuus 2010c. Metsäteollisuus tarvitsee sekä ydinvoimaa että puuraaka-aineen turvaavia energiapäätöksiä. *Metsäteollisuus ry tiedote* 29.3.2010. Saatavissa: <http://www.metsateollisuus.fi/uutishuone/tiedotteet/Metsateollisuus- tarvitsee-seka-ydinvoimaa-etta-puuraaka-aineen-turvaavia-energia-paatoksia-540.html>. [Viitattu 4.9.2013].
- Metsäteollisuus 2011a. Puun energiakäytön tukien ja turveveron vaikutuksia on seurattava tarkasti. *Metsäteollisuus ry tiedote* 15.3.2011. Saatavissa: <http://www.metsateollisuus.fi/uutishuone/tiedotteet/Puun-energiakayton-tukien-ja-turveveron-vaikutuksia-on-seurattava-tarkasti-620.html>. [Viitattu 4.9.2013].
- Metsäteollisuus 2011b. Kasvua ja hyvinvointia menestyvästä metsäteollisuudesta. Saatavissa: www2.metsateollisuus.fi/Infokortit/kasvuajahyvinvointia/Documents/Kasvua%20hyvinvointia_aukeamatulostus.pdf. [Viitattu 6.9.2013].
- Metsäteollisuus 2011c. Metsäteollisuus pyytää EU:n komissiota arvioimaan pienpuun energiatuen tasapuolisuuden. *Tiedote* 21.4.2011. Saatavissa: <http://www.metsateollisuus.fi/uutishuone/tiedotteet/Metsateollisuus-pyytaa-EU-n-komissiota-arvioimaan-pienpuun-energiatuen-tasapuolisuuden-643.html>. [Viitattu 6.9.2013].
- Miller, Clark A., Alastair Iles & Christopher F. Jones 2013. The Social Dimensions of Energy Transitions. *Science as Culture* 22(2): 135–148.
- MMM 2012. Pienpuun energiatukijärjestelmä edelleen komission käsittelyssä – energiapuun korjuuta tuetaan v. 2014 loppuun asti kameran korjuutuella. Saatavissa: http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/metsat/hankkeet_tyoryhmat/lainsaadanto-hankkeet_0/pienpuunenergiatuki.html. [Viitattu 6.9.2013].
- MTK 2008. Bioenergia on maaseudulla. Saatavissa: http://www.tem.fi/files/18624/TEM_ilmasto-_ja_energiastrategia_MTK.pdf. [Viitattu 6.9.2013].
- Myllyntaus, Timo 1999. Energian hinta 1800–1998. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 12/1999.
- Paperipuun vientikomitea 1933. Paperipuun vientikomitealta. Komiteamietintö 1933: 5.
- Pienpuukomitea 1933. Pienpuukomitean mietintö. Komiteamietintö 1933: 16.

- Puukila, Tiia & Mikko Riikilä 2011. Pekkarinen raivostui metsäteollisuudelle. *Metsälehti* 79(8): 3.
- Riikilä, Mikko 2012. Uusi petu ei innosta. *Metsälehti Makasiini* 13(5): 14.
- Ruostetsaari, Ilkka 1986. Energiapolitiikan päätöksenteon ja hallinnon kehityksestä ja nykytilasta Suomessa. Tampereen yliopisto, Tutkimuksia 85.
- Sala, Eero & Seppo Samuli 2011. Tyyntä myrskyn edellä. *Metsälehti* 79(22): 5.
- Sala, Eero 2012. Petu palasi lähtöruutuun. *Metsälehti Makasiini* 13(2): 12.
- Salo, Tommi 2010. Integroidun puunkorjuun tuissa ongelmia. *Metsälehti* 78(20): 29.
- Suomen luonnonsuojeluliitto & Koneyrittäjien liitto 2013. Puuta riittäisi Suomessa voimalaitoskäyttöön. Tiedote 3.5.2013. Saatavissa: http://www.koneyrittajat.fi/?action=news&news_id=319. [Viitattu 5.9.2013].
- Tamminen, Eero & Ismo Nousiainen 1997. Bioenergian edistäminen ja sen tuloksellisuus Suomessa. Kauppa ja teollisuusministeriö, Tutkimuksia ja raportteja 23/1997.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2002. Laadullinen tutkimus ja sisälönanalyysi. Tammi, Helsinki.
- Tyynelä, Tapani & Juha Nurmi 2010. Metsänomistajien energiaosuuskuntien tulevaisuudennäkymät. *Maaseudun uusi aika* 18(2): 22–31.
- Valtioneuvosto 2013. Kansallinen energia ja ilmastostrategia. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Energia ja ilmasto 8/2013.
- Volk, Raija 2008. Ilmastopoliittika ja alueet. Selvitys Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 23/2008.
- Ylitalo, Esa 2013. Puupolttoaineiden käyttö ennätystasolla. *Bio-Energia* 3/2013: 16–17.
- Åkerman, Maria & Laura Jänis 2005. Lähienergiaa puusta – maa ja metsätalouden ja energiantuotannon synergiaeduista voimaa maaseudun kehitykseen. *Maaseudun uusi aika* 13(3): 41–48.
- Åkerman, Maria 2005. Riusavotasta maaseudun teknologiaihmeseen. *Alue & Ympäristö* 34:1: 30–41.
- Åkerman, Maria, Aino Kilpiö & Taru Peltola 2010. Institutional change from the margins of natural resource use: The emergence of small-scale bioenergy production within industrial forestry in Finland. *Forest Policy and Economics* 12: 181–188.

MARJA KALLIONIEMI
MTT Taloustutkimus

Työhyvinvointi maatiloilla

Kirjoitus perustuu kirjoittajan Helsingin yliopistossa 31.8.2013 pitämään Lectio Praecursoriaan ja väitöskirjaan Well-being at work on farms in Finland. Stress, safety in animal handling and working conditions of women on dairy farms. Doctoral Dissertation. MTT Science 21. Väitöskirjan yhteenveto-osa on luettavissa internetissä osoitteessa <http://jukuri.mtt.fi/bitstream/handle/10024/481162/mtt-tiede21.pdf>

Maaseudulla on ollut jo vuosikymmenten ajan meneillään muutosprosessi, mutta vuoden 1995 EU-jäsenyyden jälkeen elinkeinorakenteen muutosvauhti on ollut erityisen nopeaa. Maatilojen määrä on vähentynyt yli kolmanneksella ja vakuutettujen viljelijöiden sekä perheenjäsenten määrä on vähentynyt liki puolella, kun miltei 66 000 työpaikkaa on hävinnyt alalta.

Jatkavat tilat kasvattavat kokoaan vuokraamalla peltoa lopettavilta ja investoivat uusiin tuotantorakennuksiin ja -koneisiin. Maatilat ovat suurimmaksi osaksi yksityishenkilöiden omistuksessa ja viljelijöiden keski-ikä on noussut 52 vuoteen. Nuoria, uusia viljelijöitä ei tahdo löytyä alalle.

Miltei kolmannes tiloista harjoittaa maatalouden lisäksi muuta yritystoimintaa ja yhä useammalta maatilalta käydään palkkatöissä.

Viime vuosien kehitys on tuonut mukanaan myös maaseutualueiden eriytymistä. Kaupunkien ja taajamien läheisellä maaseudulla tullaan paremmin toimeen, sen sijaan syrjäisellä maaseudulla kohdataan enemmän esimerkiksi sosiaalisia ja toimeentuloon liittyviä ongelmia.

Elinkeino muuttuu

Maatalous on muuttunut tai muuttumassa elämäntapana harjoitetusta työalasta yritysmäisemmäksi ja ammattimaisemmaksi. Lorenz Uthardt (2009) väitöskirjan mukaan maatalouden toimintaympäristö on muuttunut Suomessa markkinaohjautuvaksi ja samalla riskit alalla ovat lisääntyneet. Viljelijät kokevat yksinäisyyttä, stressiä ja pohtivat epätasa-arvoista asemaansa yhteiskunnassa. Susanne Ådahl (2007) puolestaan kuvaa väitöskirjassaan epävarmuuden lisääntymistä suomalaisessa maaseutukylässä, hallinnan tunteen sekä itsenäisyyden menettämistä.

Taloustutkimus Oy kysyi viime vuoden syyskuussa liki 4 000 suomalaiselta ruuantuotannon

merkityksestä (Jutila 2013). Postikyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan väitettä ”Suomessa ei pitäisi tuottaa ruokaa, koska maa sijaitsee niin pohjoisessa”. Kolme prosenttia vastaajista yhtyi tähän ajatukseen. ”Kotimaista ruuantuotantoa tarvitaan myös tulevaisuudessa” väitteen osalta samaa mieltä oli runsas 80 prosenttia vastaajista. Marja Knuuttila ja Eero Vatanen (2013) arvioivat, että vuonna 2008 elintarvikemarkkinoiden kotimaisuusaste oli Suomessa 75 prosenttia, mutta tuotteiden valmistaminen ei ole mahdollista ilman tuontia.

Edellisen pohjalta voidaan pohtia, viekö etenevä rakennemuutos Websterin (2011) maataloutta kuvailevan luokittelun mukaan perinteisestä maataloudesta pelkästään kohti teollista maataloutta vai saavatko ruuan laatua, ympäristön vaalimista, eettisyyttä ja kestävyyttä painottavat maatalouden muodot jalansijaa. Tulevaisuudessa myös etenevä ilmastonmuutos voi tuoda mukanaan yllättäviä haasteita, todennäköisesti ainakin hintavaihtelua ja viljelyolosuhteiden muutoksia.

Laadullinen aineisto ja iso kysely

Artikkeliväitöskirjani kokoavana teemana on työhyvinvointi suomalaisilla maataloilla. Tavoitteena oli määrittää stressin esiintymistä ja oireita päätoimisilla maatalousyrittäjillä, etsiä keinoja parantaa työturvallisuutta eläintenhoitotyössä sekä tutkia naisten työolosuhteita maidontuotantotiloilla. Tutkimusaineistoja oli kaksi. Vuonna 2004 Työterveyslaitoksen toteuttamaan puhelinhaastatteluun vastasi liki 1200 päätoimista viljelijää. Kyseessä oli laaja, viidennen kerran toteutettu seurantatutkimus, jonka tavoitteena oli luoda yleiskäsitys maatalousyrittäjien työoloista ja terveydestä.

Toinen, laadullinen tutkimusaineisto kerättiin kesällä 2007 kymmeneltä maidontuotantotilalta. Käyntien aikana haastattelin tiloilla työskenteleviä naisia ja havainnoin heidän työtään navetassa. Tutkimus toteutettiin MTT:n eli Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen hankkeessa Naisturva. Näistä aineistoista kirjoitettiin neljä artikkelia ja kokonaisuutta täydennettiin kirjallisuusartikkelilla maatalousyrittäjien stressistä. Puhelinhaastatteluun sisältyi Työterveyslaitoksella kyselytutkimuksia varten laadittu stressikysymys.

Antoisaa työtä, mutta...

Stressikysymyksessä esitettyjen jännittyneisyyden, levottomuuden, hermostuneisuuden, ahdistuneisuuden ja nukkumisvaikeuksien kokeminen oli päätoimisten maatalousyrittäjien keskuudessa keskimäärin harvinaisempaa kuin työssäkäyvillä suomalaisilla vuonna 2003. Laadullisen tutkimusaineiston mukaan suurin osa maitotiloilla työskentelevistä naisista koki luonnonläheisen työn tuotantoeläinten parissa antoisana.

Puhelinhaastattelun tulokset sen sijaan kertoivat työhyvinvointiin liittyvistä ongelmista. Kun vastaajilta kysyttiin kahdentoista stressiin liittyvän oireen esiintymisestä, noin joka neljäs (26 %) päätoiminen viljelijä koki voimattomuutta tai väsymystä ja noin joka viides (19 %) koki unettomuutta tai vaikeuksia nukahtaa. Nämä molemmat oireet olivat lisääntyneet verrattuna edelliseen vuonna 1992 tehtyyn seurantatutkimukseen.

Logistisen regressioanalyysin avulla etsittiin yhteyksiä, mitkä taustamuuttujat liittyivät stressin ja siihen liittyvien oireiden kokemiseen. Ongelmat sosiaalisessa kanssakäymisessä ja terveydentilassa erottuivat joukosta molemmissa analyyseissä. Stressin kokeminen oli yhteydessä niukkaan tukeen puolisolta sekä siihen, että perheessä oli tietty henkilö, jonka kanssa oli vaikea keskustella. Yllättävä tulos oli stressin kokemisen yhteys vastaajan opisto- tai yliopistotasoiseen koulutukseen. Myös lääkärin toteama sairaus tai vamma tai alhainen arvio omasta työkyvystä olivat yhteydessä stressiin.

Torjunta-aineet ja stressi

Yli kaksi viikkoa kestänyt torjunta-aineiden ruiskutustyö edellisen kasvukauden aikana oli yhteydessä stressioireiden kokemiseen. Torjunta-aineille altistumisesta ja siihen liittyvistä oireista on julkaistu paljon tutkimustuloksia. Kyselytutkimus runsaalle 17 000 torjunta-aineiden levittäjälle USA:ssa osoitti torjunta-aineille altistumisen ja masennuksen välisen yhteyden (Beseler ym. 2008). Merchant ja Reynolds (2008) kirjoittavat, että torjunta-aineet ovat neurotoksisia, erityisesti organofosfaatit. Krooninen altistuminen hidastaa aivotoimintoja, aistitarkkuus heikkenee ja oireina voi esiintyä unet-

tomuutta sekä mielialan vaihtelua. Suomessa torjunta-aineiden käyttömäärät ovat nousseet viimeisen kymmenen vuoden aikana, koska pelloilla viljellään enemmän viljakasveja ja suorakylvö on yleistynyt (Miettinen 2013).

Kirjaan ”Handbook of Stress in the Occupations” kirjoitetun kirjallisuuskatsauksen (Kallioniemi ym. 2011) mukaan stressin aiheuttajia maataloilla ovat useimmin tilan taloudellinen tilanne, erilaiset maatalouden harjoittamiseen liittyvät säännöt, hallinto sekä luonnonolosuhteet.

Tapaturmia eläinten hoitajille

Turvallinen työympäristö on osa työhyvinvointia. Tilastojen mukaan vakuutetuille maatalousyrittäjille työtapaturmia tapahtui eniten kotieläinten hoitotöissä (43 % kaikista työtapaturmista). Varsinkin naisten työtapaturmista suurin osa (76 %) sattui eläinten hoitotyön aikana (Tilastokeskus 2011).

Vieraillessani kymmenellä maidontuotantotilalla kesällä 2007 aineistoon osui turvallisuuden osalta toisistaan täysin poikkeavia tiloja. Seuraavassa käyttämäni tutkittavien nimet eivät ole oikeita vaan peitenimiä.

Anneli ja Mari kuvailivat haastattelun aikana lukuisia eläimiin liittyviä tapaturmia, kuten esimerkiksi ryntäävän naudan ja seinän väliin puristuksiin jääminen. Riikka ja Tuula kertoivat myös viimeksi tapahtuneesta tapaturmasta ja sairauslomasta, mutta ilmeni, että niistä oli vierähtänyt aikaa viidestätoista kahteenkymmeneen vuotta. Turvallinen työ oli samalla tavalla itsestäänselvyys Riikan ja Tuulan luona kuin monet pienemmät ja isommat haaverit Annelin ja Marin luona.

Ilmiön pohjalta alettiin pohtia keskeistä kysymystä grounded theory -menetelmän avulla: mikä selittää tapaturmien määrässä olevat huomattavat erot? Monitieteisen artikkelin tulosten mukaan luottamuksellinen, hyvä vuorovaikutussuhde eläinten kanssa, eläinten hoidon rutiininomaisuus, hoitajan tietämys eläinten luontaisesta käyttäytymisestä ja eläinten stressin kokonaisvaltainen välttäminen auttavat vähitellen luomaan hoitajalle turvalliset työolosuhteet.

Navetan olosuhteita oli paranneltu siten, että

eläimillä olisi viihtyisä ja selkeä elinympäristö. Eläinten luontaista käyttäytymistä sekä ihmisen ja eläimen positiivista vuorovaikutusta haluttiin ymmärtää ja edistää. Hoitotöissä noudatettiin lempeitä rutiineja, kiireettömyyttä ja olosuhteiden samanlaisuutta. Aina piti olla kuitenkin valmistautunut puolustamaan itseään, vaikka eläimen stressin ja pelon välttäminen oli hoitotyön arkea. Tutkimusosuudessa laadittiin myös käytännön ohjeita positiivisen vuorovaikutuksen rakentamista varten eläinten ja hoitajan välille.

Maatalousyrittäjänainen?

Vuonna 2007 joka kolmas maataloilla työskentelevä henkilö oli nainen. Viljelijänä, viljelijän puolisoena, yhtymien osakkaina, perheenjäsenenä tai palkattuna työntekijänä naisia työskenteli maataloilla yhteensä liki 49 000. Viime vuosina maataloilla työskentelevien naisten määrä on vähentynyt. Naisten työolosuhteita tarkasteltiin väitöstutkimuksessa tapaustutkimusmenetelmän avulla.

Suurin osa maidontuotantotiloilla työskentelevistä naisista halusi olla ammatinimikkeeltään maatalousyrittäjiä. He suunnittelivat tilan toimintoja ja pohtivat eri vaihtoehtoja. He tekivät tiloilla monenlaisia työtehtäviä aloittaen navetassa keskimäärin aamukuudelta ja työ navetalla loppui keskimäärin puoli seitsemän illalla. Oma jaksaminen oli haastatteluissa toistuva teema. Työtä, kotia, työkaveria, puolisoa, ammatillisuutta, vapaa-aikaa, julkista ja yksityistä on maatilalla vaikea erottaa toisistaan, ne kietoutuvat vyyhdyksi. Myös naisten arkeen vaikuttavat vanhat ajattelumallit naisen roolista, oikeasta työnteosta, sosiaalisen kanssakäymisen kirjoittamattomista säännöistä, työnjaosta ja kotitöistä tulivat keskusteluissa esiin. Töiden järjestäminen oman tai puolison sairauden aikana huolestutti, eikä lomalle lähteminenkään ollut helppoa. Maataloilla työskentelevillä naisilla on tärkeä rooli eläinten hyvinvoinnin vaalijoina, kestävän maatalouden rakentajina ja maaseudun yhteisöllisyyden ylläpitäjinä.

Viljelijöiden työhyvinvoinnilla on kirjallisuuslähteiden mukaan yhteys tapaturmien määrään, elintarvikkeiden laatuun ja eläinten hyvinvointiin. Yrittäjän jaksaminen on yritystoiminnan sujumisen

mahdollistava, keskeinen resurssi. Maaseudulle ominaiset pitkät välimatkat, omavaraisuutta korostava ajattelu sekä häpeä vaikeuttavat hyvinvoinnin ongelmiin puuttumista. Työhyvinvointi maataloilla on osa ruuantuotannon vastuullisuutta ja kestävyyttä.

LÄHTEET

- Beseler, Cheryl L., Lorann Stallones, Jane A.Hoppin, Michael C. R.Alavanja, Aaron Blair, Thomas Keefe & Freya Kamel 2008. Depression and Pesticide Exposures among Private Pesticide Applicators Enrolled in the Agricultural Health Study. *Environmental Medicine* 116(12): 1713–1719.
- Jutila, Karina 2013. Lähirookaa, kiitos! Mutta... Tutkimus suomalaisten ruoka- ja maatalousasenteista. *Taloustutkimus, Ajatuspaja* e2. Saatavissa: http://www.mtk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotteet_2013/tammikuu/fi_FI/tutkimus_suomalaisten_ruoka_ja_maatalousasenteista_tukea_kotimaiselle_ruualle_ja_ympariston_huomioimiselle/_files/89105455227275818/default/LAHIRUOKAA,%20KIITOS.pdf. [Viitattu 21.8.2013].
- Kallioniemi, Marja K., Ahti Simola, Birgitta Kinnunen & Hanna Riittä Kymäläinen 2011. Stress in farm entrepreneurs. Teoksessa: Langan-Fox, Janice & Cary L. Cooper (toim.). *Handbook of Stress in the Occupations*. Edward Elgar, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA. 385–406.
- Knuuttila, Marja & Eero Vatanen 2013. Kotimainen elintarviketuotanto on tuonnin varassa. Teoksessa: Niemi, Jyrki & Jaana Ahlstedt (toim.). *Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot* 2013. Julkaisuja 114. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Taloustutkimus, Helsinki. 46–47. Saatavissa: <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/mtt/julkaisut/suomenmaatalousjamaaseutuelinkeinot>. [Viitattu 21.8.2013].
- Merchant, James & Stephen Reynolds 2008. *Work in agriculture*. Teoksessa: McDonald, Corbett (toim.). *Epidemiology of Work Related Diseases*. BMJ Books, Hoboken, USA. 309–329.
- Tilastokeskus 2011. Työtapaturmat 2009. Työmarkkinat. Suomen virallinen tilasto. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/ttap/2009/ttap_2009_2011-11-30_fi.pdf. [Viitattu 21.8.2013].
- Uthardt, Lorenz 2009. Jordbrukaren mellan tradition och förnyelse. En studie av syd- och västfinländska jordbrukare i EU-Finland. Doctoral thesis. Turku: Åbo Akademi University Press. Saatavissa: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/50690/UthardtLorenz.pdf?sequence=3>. [Viitattu 21.8.2013].
- Ådahl, Susanne 2007. Good lives, hidden miseries. An Ethnography of Uncertainty in a Finnish village. Research Reports no. 250. Department of sociology, University of Helsinki. Doctoral thesis. Helsinki: Helsinki University Printing House. Saatavissa: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosio/vk/adahl/goodlive.pdf>. [Viitattu 21.8.2013].
- Webster, John 2011. Husbandry and Animal Welfare. Teoksessa: Webster John (toim.). *Management and Welfare of Farm Animals*. UFAW Farm Handbook. Wiley-Blackwell Publication, West Sussex, UK. 1–30.

Vuoden 2014 maaseutututkijatapaaminen Pieksämäen Partaharjulla 28.–29.8.2014

Tapaamisen teema on: **Tuntematon maaseutu**

Järjestyksessään
22. maaseutututkija-
tapaamisen ohjelma
muodostuu kutsuesitelmis-
tä, keskusteluista, työryhmä-
työskentelystä ja mukavasta
yhdessäolosta Partahar-
jun luonnonkauniissa
maisemissa.

Työryhmissä
käsitellään esimer-
kiksi maaseudun muuttu-
via palveluja, arkea, moni-
kulttuurista maaseutua, lähi- ja
luomuruokaa, syrjäseutunuoruut-
ta sekä paikkatiedon hyödyntä-
mismahdollisuuksia maaseututut-
kimuksessa. Lisäksi Rural Studies
-verkosto järjestää round tab-
le -keskustelun maaseutu-
alan opetuksen tule-
vaisuudesta.

Työryhmiin ilmoit-
taudutaan lähettämäl-
lä työryhmän vetäjälle
abstrakti viimeistään
9.6.2014.

Ilmoittaudu tut-
kijatapaamiseen vii-
meistään 11.8.2014!

Lisätiedot: www.mua.fi

MUA Gradukilpailu 2014

Onko opiskelijasi tehnyt hyvän maaseutu-aiheisen pro gradu?

Maaseudun uusi aika -yhdistys palkitsee jälleen lukuvuonna 2013–2014 suomalaisessa yliopistossa hyväksytyt ansiokkaan maaseutuaiheisen pro gradu -tutkielman. Maine ja kunnian lisäksi tekijälle myönnetään 300 euron arvoinen stipendi.

Tutkielmien arvioinnissa kiinnitetään huomiota opiskelijan tutkimustaitoihin sekä luovuuteen ja innovatiivisuuteen tutkimusta koskevilla ratkaisuilla. Lisäksi arvioidaan aiheen merkittävyyttä maaseutututkimuksen ja/tai maaseudun kehittämisen kannalta. Gradu voi olla suomen-, ruotsin- tai englanninkielinen.

Ehdotukset tulee jättää **perjantaihin 28.6.2014 mennessä** ja ne tulee osoittaa Maaseudun uusi aika -yhdistyksen hallituksen puheenjohtajan sähköpostiosoitteeseen (pj@mua.fi). Ehdotuksen tekee sen yliopiston laitoksen ohjaava professori, joka kyseisen tutkielman on hyväksynyt.

Ehdotuksesta tulee ilmetä seuraavat tiedot:

- tutkielman tekijän nimi
- tutkielman nimi
- yliopisto, tiedekunta ja oppiaine, johon tutkielma on hyväksytty
- tutkielman hyväksymispäivämäärä ja arvosana
- ehdotuksen tekijän lyhyt perustelu tutkielman valitsemiseksi
- tiivistelmä ja tutkielma kokonaisuutena liitteenä tai tiedostolinkkinä

Runsasta osallistumista toivoen

Kaisu Kumpulainen
puheenjohtaja
Maaseudun uusi aika ry

PALVELUKSEEN HALUTAAN:

Päätoimittaja

Uudistuva Maaseudun uusi aika -lehti etsii päätoimittajaa vuoden 2015 alusta alkavalle kolmivuotiskaudelle.

Päätoimittajan tehtäväkenttää ja siinä tapahtumassa olevia muutoksia on kuvattu tämän numeron pääkirjoituksessa sekä yhdistyksen sivulla (s. 74). Lehden historiaan puolestaan voi tutustua Rannikon ja Sirenin historiikin avulla, joka julkaistiin juhlanumerossa 2–3/2013.

Lisätietoja tehtävästä antavat lehden päätoimittaja Mia Vepsäläinen paatoimittaja@mua.fi ja lehteä kustantavan Maaseudun uusi aika -yhdistyksen puheenjohtaja Kaisu Kumpulainen pj@mua.fi tai puh. 040 805 3498.

Jätä vapaamuotoinen hakemuksesi heinäkuun loppuun mennessä osoitteeseen pj@mua.fi.

PIDÄ TIETOSI AJANTASALLA

- Muista osoitteenmuutos, jotta jäsenmaksupankki-siirtosi ja lehtesi löytävät sinut.
- Päivitä sähköpostiosoitteesi! Ilman ajantasalla olevaa osoitetta jäsenkirjeesi jää bittiavaruuteen.
- Halutessasi erota yhdistyksestä ilmoita asiasta kirjallisesti yhdistyksen hallitukselle.

MUA-JÄSENEDET

- Maaseudun uusi aika -lehti kolme numeroa vuodessa
- 20 euron alennus tutkijataapaamisen osallistumismaksusta
- yhteisöjäsenille viisi lehteä yhteen osoitteeseen postitettuna

Maaseudun uusi aika -yhdistys

Ilmoittaudu 22. Maaseutututkijataapaamiseen Pieksämäelle

Vuoden 2014 maaseutututkijataapaaminen järjestetään Pieksämäellä Partaharjun toimintakeskuksessa 28.–29.8.2014. Tapaamisen teemana on Tunteen maaseutu.

Tarkempaa tietoa yhdistyksen sivuilta www.mua.fi.

Maaseudun uusi aika ry:n verkkomedian kehittämishanke

Maaseudun uusi aika ry on saanut Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmältä rahoituksen verkkomedian kehittämishankkeeseen (2014–2015). Hankkeen aikana selvitetään lehden tulevaisuutta, mahdollista verkkojulkaisuun siirtymistä ja verkkojulkaisemiseen liittyviä toimintatapoja ja -periaatteita.

Hankkeen etenemistä esitellään Pieksämäen maaseutututkijataapaamisen yhteydessä.

Lisätietoja: puheenjohtaja Kaisu Kumpulainen, pj@mua.fi tai kaisu.kumpulainen@jyu.fi

Liity MUA:n jäseneksi tai tilaa lehti

Kaikkien maaseutuasiantuntijoiden yhteisen Maaseudun uusi aika -yhdistyksen jäseneksi voit hakea sivuillamme olevalla sähköisellä lomakkeella tai lähettämällä vastaavat tiedot sihteerille Auli Sihvolalle sihteerim@mua.fi. Henkilöjäsenmaksu vuonna 2014 on 20 euroa. Jäsenmaksu sisältää MUA-lehden. Yhteisöjäsenmaksu 100 euroa vuodessa sisältää viisi kappaletta MUA-lehteä yhteen osoitteeseen postitettuna.

Maaseudun uusi aika -lehden voit tilata myös liittymättä yhdistyksen jäseneksi. Lehti ilmestyy kolme kertaa vuodessa: huhti-, elo- ja joulukuussa. Tilaus hoituu helpoimmin mua.fi-sivujen kautta. Voit tilata sen myös ottamalla yhteyttä yhdistyksen sihteerin Auli Sihvolaan. Vuosikerran hinta on 30 euroa. Lisätietoja yhdistyksestä: puheenjohtaja Kaisu Kumpulainen, pj@mua.fi tai kaisu.kumpulainen@jyu.fi. Tervetuloa mukaan!

Maaseudun UUSI AIKA

MAASEUTUTUTKIMUKSEN JA -POLITIIKAN AIKAKAUSLEHTI

TILAAMINEN

Lehden tilaukset, yhdistyksen jäsenhakemukset ja osoitteenmuutokset hoituvat netissä www.mua.fi tai yhdistyksen sihteerin kautta:

Maaseudun uusi aika -yhdistys
c/o Auli Sihvola
Vaasan yliopisto, Levón-instituutti
PL 700, 65101 Vaasa
puh. 040 752 1229
tai sihteerimua.fi

Yhteys henkilön yhteystiedot voit tarvittaessa tarkistaa yhdistyksen nettisivuilta (www.mua.fi).

Lehden kolme numeroa käsittävän vuosikerran hinta on 30 euroa. Yhdistyksen henkilöjäsenten lehti kuuluu jäsenmaksuun. Yhteisöjäsenet saavat viisi kappaletta kutakin numeroa postitettuna yhteen osoitteeseen. Lehteä voi tilata samaan osoitteeseen useamman kappaleen myös liittymättä yhdistyksen jäseneksi. Lisätietoja toimituksesta tai yhdistyksen sihteeriltä.

Lehden irtonumeron hinta on 10 euroa. Lehden aikaisempia numeroita on myös saatavana joitakin kappaleita. Voit tiedustella niitä toimitussihteeriltä.

KIRJOITUSOHJEET

löytyvät lehden internetsivuilta osoitteesta <http://www.mua.fi/lehti/kirjoittajille/> sekä tästä lehdestä alkaen sivulta 76.

MUA MYÖS VERKOSSA

MUA-lehti julkaistaan numerosta 1/2008 alkaen vuoden viiveellä osoitteesta <http://www.mua.fi/arkisto/mua-lehti/>. Tätä vanhempien lehtien artikkeleita siirretään verkkoon niiden digitoimisen valmistuessa.

TOIMITUKSEN YHTEYSTIEDOT

katso sivu 1 tai www.mua.fi/lehti/toimitus/

MAASEUDUN UUSI AIKA on maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti. Lehti julkaisee tieteellisiä artikkeleita ja katsauksia, jotka avaavat uusia näkökulmia maaseudun muutokseen ja kehityksen kysymyksiin. Lehti on kiinnostunut artikkeleista, jotka koskevat ihmisiä ja identiteettejä, elinkeinoja ja luonnonvaroja, maaseudun määrittelyä ja merkityksiä sekä asiantuntijuutta ja politiikkaa. Lehti tarjoaa foorumin maaseutua koskevalle kipakalle keskustelulle, kirjallisuuden ja taiteen arvioinneille sekä pienille uutisille. Lehdestä julkaistaan myös teemanumeroita.

Julkaistavaksi tarjottava, valmis aineisto toimitetaan päätoimittajalle sähköpostitse (paatoimittaja@mua.fi) tallennettuna word-dokumentiksi.

ARTIKKELIT käsittelevät uusia empiirisiin tai teoreettisiin havaintoihin perustuvia tuloksia. Artikkelin tulee noudattaa soveltuvin osin tieteellisen tutkimuksen raportoinnin muotoa ja tyyliä ja se tulee kytkeä tutkimuksen kannalta oleelliseen aiempaan tutkimukseen ja teoreettiseen keskusteluun. Lehden toimitus valitsee kaksi ulkopuolista asiantuntijaa, jotka arvioivat artikkelin julkaisukelpoisuuden. Artikkelin suosituspituus on 50 000 merkkiä välilyönteineen.

KATSAUKSET ovat analyttisiä kirjoituksia, jotka esittelevät uusia tutkimustuloksia, kysymyksenasetteluja tai maaseutututkimuksen kannalta keskeistä teemaa tai kirjallisuutta. Lehden toimitus arvioi ja kommentoi kirjoitukset. (pituus n. 40 000 merkkiä)

PUHEENVUOROT ovat kiinnostavia näkökulmia, ideoita tai aloitteita, keskustelunavauksia ja kommentteja. Palstalla julkaistaan myös esitelmiä ja väitösluentoja. (pituus korkeintaan 30 000 merkkiä)

KOHTAAMISET -palstalla julkaistaan raportteja maaseutuaiheista tapahtumista, seminaareista ja konferensseista sekä haastatteluja.

KIRJAT, ELOKUVAT, NÄYTTELYT -palstalla julkaistaan arvioita ja esittelyjä maaseutuaiheista kirjoista, elokuvista ja näyttelyistä. (n. 10 000 merkkiä)

TIEDOKSI -palstalla tiedotetaan tulevista seminaareista ja tapahtumista sekä julkaistaan lyhyitä uutisia ja maksettuja ilmoituksia.

KANSILEHTI

Kansilehdestä tulee käydä ilmi seuraavat tiedot:

- Kirjoituksen otsikko (lyhyt ja sisältöä kuvaava)
- Kirjoittajan/kirjoittajien täydelliset yhteystiedot (maaposti, sähköposti ja puhelin)
- Kirjoittajan/kirjoittajien oppiarvo (FM, VTT), ammattinimike (tutkija, projektipäällikkö, professori, johtaja, taiteilija, tms.) ja toimipaikka (esim. yliopisto ja laitos)
- Kirja-, näyttely- ja elokuva-arvioissa arvioinnin kohteena olevan teoksen tiedot (teoksen nimi, tuottaja/julkaisija, julkaisupaikka ja -aika sekä laajuus)

Toimitus tarvitsee em. tiedot yhteydenpitoa, kirjoittajien esittelyä ja lehden kirjoittajan kappaleiden lähettämistä varten.

KÄSIKIRJOITUS

Käsi kirjoitusten kieli on suomi. Teksti kirjoitetaan rivivälillä 1,5 ilman sisennyksiä ja vasen reuna tasatuna. Fonttina käytetään Times New Roman kokoa 12 pistettä. Artikkelikäsi kirjoituksesta tulee poistaa kaikki suorat viittaukset kirjoittajan tai kirjoittajien henkilöllisyyden tunnistamisen estämiseksi.

TIIVISTELMÄ

Artikkelikäsi kirjoitukseen liitetään noin 100 sanan mittainen tiivistelmä (korkeintaan 1200 merkkiä välilyönteineen) sekä 4–5 asiasanaa, jotka tiivistävät työn keskeisen sisällön.

OTSIKOINTI

Otsikoiden tulee olla lyhyitä ja selkeästi luvun sisältöä kuvaavia. Otsikot voi käsi kirjoitusvaiheessa numeroida ja otsikkotasoja voi olla kaksi. Lehdessä ylemmän tason otsikot painetaan lihavoituina ja alemman tason otsikot lihavoituna ja kursivoituina. Numerointia ei käytetä. Johdantolukua ei otsikoida.

TAULUKOT JA KUVAT

Mahdolliset taulukot ja kuvat (sisältää myös kaaviot) liitetään valmiiksi toivotuille paikoilleen tekstiin. Taulukoiden ja kuvien tulee olla tarkoituksenmukaisia, selkeitä ja väreinä voidaan käyttää harmaan sävyjä. Ne numeroidaan (Taulukko 2., Kuva 1.), nimetään ja sijoitetaan toivotuille paikoilleen tekstiin. Taulukon nimi sijoitetaan taulukon yläpuolelle, kuvan nimi alapuolelle ilman loppupisteitä. Taulukoissa käytetään fonttia Arial.

VALOKUVAT

Artikkelien ja katsausten yhteydessä voidaan julkaista korkealaatuisia mustavalkoisia valokuvia, mikäli niillä on erityinen artikkelin sisältöön liittyvä tehtävä. Muilla palstoilla valokuvien julkaiseminen on vapaampaa. Valokuvien julkaisemisesta päätetään aina tapauskohtaisesti. Kuvamateriaalin tarjoaja vastaa kuvien julkaisu oikeuksista. Valokuvat lähetetään tekstiin sijoitettujen kuvien lisäksi erillisinä painokelpoisina (resoluutio vähintään 300 dpi) kuvatiedostoina.

LÄHDEVIITTEET TEKSTISSÄ

- Tekstiviitteissä käytetään nimi ja vuosi -järjestelmää. Kirjoittajan sukunimen ja teoksen ilmestymisvuoden väliin ei kirjoiteta välimerkkiä.
- Kun viitteitä on useampia, ne erotetaan puolipisteellä ja järjestetään vanhimmasta uusimpaan (Kuusinen 2002; Mäntynen 2003; Koivunen 2009).
- Yhden kirjoittajan viite merkitään tekstin sisällä seuraavasti:

Kuusinen (1994) osoitti, että – –

xxxxx (Kuusinen 1994) on osoitettu, että – – .

- Saman kirjoittajan eri teoksiin viitattaessa ne luettelataan aikajärjestyksessä alkaen vanhimmasta ja erotetaan toisistaan puolipisteellä (Pajunen 2003; 2004). Saman vuoden julkaisut erotellaan pienin kirjaimin a, b, c jne. (Pajunen 2004a; 2004b).
- Jos kirjoituksella on kaksi tekijää, molemmat mainitaan viitteessä. Tekstissä käytetään ja-sanaa, suluissa &-merkkiä:
Pihlajainen ja Haapanen (2010) toteavat – – Tutkimuksen perusteella (Pihlajainen & Haapanen 2010) voidaan todeta – – .
- Jos kirjoituksella on kolme tai useampia kirjoittajia viite lyhennetään ym., esim. (Tamminen ym. 2004).
- Kun viittaus on selkeästi paikennettavissa sivunumerot merkitään kaksoispisteen jälkeen esim.: (Leppänen 2004: 200)
- Jos samaa lähdettä käytetään uudestaan edellisen viittauksen välittömässä läheisyydessä siihen viitataan edellä mainittu teos = emt., esim. (emt.: 78)
- Jos teoksen kirjoittajaa ei ole mainittu, viitataan joko teoksen tai sen julkaisijayhteisön nimeen:

- – koulujen määrä (Suomen tilastollinen vuosikirja 2000), (Rural Studies 2009).
- Jos alkuperäislähdettä ei ole saatavilla tekstiin merkitään näkyviin, kenen ajatuksista on kyse ja tekstiviitteeksi käytetty toissijainen lähde. Molemmat lähteet on mainittava lähdeluettelossa. Esimerkki tällaisesta tekstin sisäisestä viitteestä:
 - – Kuusinen (2004) on tutkinut tiedonhankinnan prosesseja (Mäntynen 2008: 98).
- Hyvin vanhoihin teoksiin viitattaessa käytetään suomenmoksen tai käännökseen julkaisuvuotta, esimerkiksi Aristoteles (suom. 1931).
- Jos teoksen alkuperäinen julkaisuvuosi on tiedossa, se merkitään viitteeseen seuraavasti:
 - James (1890/1983) on todennut, että – –
- Lähdeviitteissä käytetään hyvän asiasuomen mukaisia lyhenteitä. Lyhenteet määrittävät viittauksen luonnetta, esim. ks. = katso; vrt. = vertaa.

LÄHDELUETTELO

- Otsikoidaan sanalla Lähteet.
- Kappalemuotoiluja ei käytetä.
- Tekstissä viitattujen lähteiden tulee esiintyä täydellisinä lähdeluettelossa. Poikkeuksen tekevät henkilökohtaiset kommunikaatiot (esim. haastattelut, tiedonannot, sähköpostiviestit, puhelinkeskustelut) ja muistiinpanot, jotka merkitään vain tekstin sisäisiin lähdeviitteisiin, mutta ei lähdeluetteloon.
- Lähdeluetteloon merkitään kirjoittajien koko etu- ja sukunimi (ensimmäinen tekijä käännettynä Sukunimi, Etunimi). Tekijät erotetaan toisistaan pilkulla ja kaksi viimeistä tekijää &-merkillä. Ensimmäisen kirjoittajan sukunimen ja etunimen väliin tulee pilkku ja välilyönti.
 - Esim. Aaltonen, Antti, Birgitta Berg & Cecilia Cederberg 2010.
- toimittajat merkitään (toim.) myös vieraskielisissä julkaisuissa, suomentajat Suom. etunimi sukunimi
- Kun on kyseessä kokoomateoksessa julkaistu artikkeli merkitään artikkeli ja teos seuraavasti, (julkaisijan jälkeen artikkelin sivunumerot):
 - Tekijä, Teppo 2010. Artikkelin nimi.
 - Teoksessa: Kirjailija, Kaija & Severi
 - Suhonen (toim.). Kirjantekijän opas. Otava, Helsinki. 27–41.
- Jos lähde on hyväksytty julkaistavaksi, mutta ei vielä ilmestynyt, lähdeluetteloon merkitään julkaisuvuoden tilalle sulkuihin sana ”painossa”.
- Kustannustiedoissa mainitaan kustantajan nimi ja kustantajan kotipaikka (esim. Otava, Helsinki.).
- Elektronisista lähteistä mainitaan nimi- ja julkaisijatietojen ohella tarkka Internet-osoite sekä päivämäärä, jolloin teksti on luettu, esim.:
 - Suomen maaseutuverkosto. Saatavissa: <http://www.maaseutu.fi/fi/index/maaseutuverkosto.html>. [Viitattu 10.9.2009].

MUITA KIRJOITUSOHJEITA

- Desimaalit merkitään pilkulla.
- Lainausmerkit ovat samanlaiset lainauksen alussa ja lopussa ”– –”. Puolilainausmerkit kuuluvat suomen kielessä vain lainauksen sisäiseen lainaukseen.
- Sitaatit haastatteluista ja pitkät lainaukset merkitään käsikirjoitukseen omiksi kappaleiksi, jotka erotetaan ennen ja jälkeen kappaletta olevilla tyhjillä riveillä. Sitaatti kirjoitetaan kursiivilla.
- Poisto ja lainauksen lyhennys merkitään kahdella ajatusviivalla – – (ei siis ellipsillä [...]), kuten englannin kielessä).
- Vieraskieliset sanat (esim. kansainvälisessä teollisessa keskustelussa vakiintuneet käsitteet) kirjoitetaan sulkuihin ilman kursivointia.
- Kirjojen nimet ja tyypittelyt kursivoidaan, leipätekstissä ei käytetä lihavoitinta.
- Typologisten tehokeinojen, kuten kursivoinnin ja lihavoinnin, käytössä pyritään säästeliäisyyteen, jotta ne eivät menettäisi tehoaan ja tekisi tekstistä visuaalisesti levotonta.
- Alaviitteitä pyritään välttämään.

KIITOKSET

Artikkelin lopussa, ennen lähdeluetteloa on mahdollista esittää kiitokset esim. tutkimuksen rahoittajille, tutkimusavustajille, ohjaajille ja käsikirjoituksen kommentoijille.

TEKIJÄNOIKEUDET

MUA –lehdessä julkaistavista artikkeleista ja katsauksista tehdään kirjoittajan/kirjoittajien ja lehden kustantajan välillä kustannussopimus. Sopimukseen on kirjattu molempia osapuolia koskevat oikeudet ja velvollisuudet, jotka liittyvät mm. kirjoituksen uudelleen- ja rinnakkainjulkaisemiseen sekä sähköiseen julkaisemiseen.

Julkaistaessa MUA-lehdessä aiemmin julkaisua aineistoa tulee ensimmäinen julkaisija mainita hyvän tieteellisen tavan ja kyseisen foorumin viitauksikäytännön mukaisesti. Lisäksi pyydämme ilmoittamaan rinnakkaisjulkaisemisesta toimitukseen. Sähköisessä julkaisemisessa tulee noudattaa vuoden viivettä paperijulkaisusta.

REFEREE-MENETTELY

Artikkeleiksi tarkoitetut käsikirjoitukset arvioi kaksi asiantuntijaa. Kirjoittajat ja arvioijat eivät tiedä toistensa nimiä (ns. double blind -menettely). Jos käsikirjoitus liittyy selvästi kahteen eri tieteeseen, arvioijat pyritään valitsemaan näiltä tieteenaloilta. Toimitus voi palauttaa kirjoituksen takaisin ilman ulkopuolista arviointia puutteellisen kieliasun vuoksi, mikäli käsikirjoitus ei täytä lehden tieteellisille artikkeleille asettamia kriteereitä tai se ei kuulu maaseutututkimuksen piiriin.

OHJEITA VERTAISARVIOINTIIN

Maaseudun uusi aika -lehti noudattaa vertaisarviointi -menettelyä lehteen tarjottujen artikkelikäsitelmien osalta: Päätoimittaja pyytää käsikirjoituksesta lausunnon kahdelta asiantuntijalta käsikirjoituksen aihepiiriin alalta. Lausunnon antajan tulee ilmoittaa, mikäli hänellä on ilmeinen eturistiriita käsikirjoituksen sisällön tai kirjoittajan kanssa, tai hän on jollain tavoin osallinen käsikirjoitukseen tai siihen liittyvään tutkimukseen.

Arvioitavaa käsikirjoitusta tulee käsitellä luotamuksellisesti. Käsikirjoituksesta ei saa keskustella ulkopuolisten kanssa, eikä arvioija saa käyttää kirjoituksen sisältöä omiin tarkoituksiinsa. Lausunnon antajan henkilöllisyys ei tule kirjoittajan eikä kirjoittajan henkilöllisyys lausunnon antajan tietoon (double-blinded review).

Lausunto muodostuu esityksestä käsikirjoituksen julkaisemisesta (A) ja vapaamuotoisesta lausunnosta (B).

A. ESITYS KÄSIKIRJOITUKSEN JULKAISEMISESTA

Valitaan kohta, joka vastaa parhaiten käsikirjoituksen edellytyksiä tulla julkaistuksi MUA-lehdessä.

Käsikirjoitus

- voidaan hyväksyä julkaistavaksi nykyisessä muodossaan.
- voidaan hyväksyä julkaistavaksi pienin muutoksin.
- voidaan hyväksyä julkaistavaksi kohtalaisin muutoksin.
- voidaan hyväksyä julkaistavaksi suurin muutoksin.
- ei ole julkaisukelpoinen.

B. VAPAAMUOTOINEN LAUSUNTO

Vapaamuotoinen lausunto ottaa kantaa käsikirjoituksen ansioihin ja puutteisiin sisällön, rakenteen, kuvituksen ja muiden käsikirjoituksen laatuun vaikuttavien tekijöiden osalta. Lausunto toimitetaan sellaisenaan kirjoittajalle. Ainoastaan päätoimittajalle tarkoitetut kommentit ja viestit tulee lähettää erillisellä liuskalla tai sähköpostiviestissä.

Lausunnon laatimisessa tulee kiinnittää huomiota mm. seuraaviin kysymyksiin:

- Sopiiko käsikirjoitus Maaseudun uusi aika -lehteen eli onko kirjoituksella selkeä maaseutututkimuksellinen tai -poliittinen sanoma?
- Onko aihe uusi ja alkuperäinen?
- Vastaako otsikko käsikirjoituksen sisältöä?
- Onko kirjoitus kytketty aihepiiriin kannalta relevanttiin teoreettiseen keskusteluun?
- Osoittaako kirjoittaja tuntevansa alan tutkimuskirjallisuuden?
- Onko tavoitteiden määrittely selkeää ja tarkoituksenmukaista?
- Onko aineisto ja metodit kuvattu ymmärrettävästi ja riittävän informatiivisesti?
- Onko tulokset esitetty selkeästi?
- Ovatko johtopäätökset johdonmukaisia, perusteltuja ja linjassa tutkimusaineiston ja tutkimuskysymysten kanssa?
- Onko lähteiden käyttö yleisten tieteellisten käytäntöjen ja lehden ohjeistuksen mukaista?
- Sisältääkö lähdeluettelo tutkimusaiheen kannalta keskeiset lähteet?
- Onko käsikirjoituksen rakenne selkeä ja esitystapa sujuva?
- Onko käsikirjoituksen pituus sopiva suhteessa esitettävään asiaan? Tulisiko joitakin osia poistaa, tiivistää tai laajentaa?
- Ovatko kuvat ja taulukot selkeitä ja asian ymmärtämisen kannalta tarpeellisia?
- Ovatko kuvatekstit riittäviä ja informatiivisia?

PETRA AUVINEN

YTT, tutkija, Tampereen yliopisto,
yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden
yksikkö, petra.auvinen@uta.fi

MARJA KALLIONIEMI

MMT, tutkija,
MTT Taloustutkimus,
marja.kallioniemi@mtt.fi

ARJA KILPELÄINEN

HTM, yliopisto-opettaja,
Lapin yliopisto, yhteiskunta-
tieteiden tiedekunta,
sosiaalityön oppiaine,
Sosiaalityön e-osaamisen
maisterikoulutus,
arja.kilpelainen@ulapland.fi

TAINA LILJA

YTM, tutkimusassistentti,
MTT Taloustutkimus,
taina.lilja@mtt.fi

JANI LUKKARINEN

YTM, nuorempi tutkija,
Itä-Suomen yliopisto,
historia- ja maantieteiden laitos,
jani.lukkarinen@uef.fi

MATTI MAHLAMÄKI

YTM, tutkija, Tampereen
yliopisto, viestinnän, median ja
teatterin yksikkö,
matti.mahlamaki@uta.fi

HANNELE PALUKKA

YTT, projektipäällikkö,
Tampereen yliopisto,
yhteiskunta- ja kulttuuri-
tieteiden yksikkö,
hannele.palukka@uta.fi

TEIJO RYTTERI

FT, projektitutkija,
Itä-Suomen yliopisto,
historia- ja maantieteiden laitos,
teijo.rytteri@uef.fi

HANNA TASKINEN

HTM,
taskinen.hanna@gmail.com

SEIJA VIRKKALA

HTT, professori,
Vaasan yliopisto, aluetiede,
seija.virkkala@uwasa.fi